

วารสารสหวิทยาการ มนุษยศาสตร์ศึกษา

Interdisciplinary Journal of Humanities
Studies

ISSN: 3057-1693(online)

Interdisciplinary Journal of Humanities Studies Vol.2 No.2
(May – August 2026)

วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์ศึกษา

(Interdisciplinary Journal of Humanities Studies) (IJHS)

ISSN:3057-1693(Online)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน พฤษภาคม – สิงหาคม 2569

วัตถุประสงค์และขอบเขต

1.วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์ศึกษาเป็นวารสารวิชาการ วารสารมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ ที่เป็นความคิดริเริ่มใหม่ วารสารเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่แตกต่าง หลากหลาย ไม่จำกัดแนวคิด อุดมการณ์ มุมมองฯ วารสารเน้นประเด็นที่ถกเถียงในสังคมทั้งปัญหาในอดีต ปัจจุบัน อนาคต ของปรากฏการณ์ทั่วโลก อันเป็นแนวทางนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกันในสังคมอย่างสันติและยั่งยืน โดยวารสารเป็นสื่อกลางในการนำเสนอต่อสังคมให้แก่ประชาชนทั่วไป นักวิจัย นักวิชาการ อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และประชาชนผู้สนใจทั่วไป

วารสารเน้นการใช้องค์ความรู้หลายสาขาวิชา หลายศาสตร์หรือหลายอนุศาสตร์ มาผสมผสานใช้ในการวิเคราะห์ วิจัยและสังเคราะห์ขึ้นเป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือมนุษย์ในด้านใดด้านหนึ่ง โดยศึกษาเกี่ยวกับสถานะของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การปรับตัวของมนุษย์ในสภาพแวดล้อมต่างๆ การศึกษาเกี่ยวกับด้านวัฒนธรรม ภาษาศาสตร์ วรรณคดี วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ครอบครัว การเมือง โบราณคดี ประชญา ศาสนา คติชนวิทยา ดนตรี ทัศนศิลป์ นิเทศศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ ศิลปะการแสดง การท่องเที่ยวบรรณารักษศาสตร์ มานุษยวิทยาฯลฯ

2.บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2-3 ท่าน วารสารสังคมศาสตร์ไทยเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของทุกบุคคล แม้เป็นบทความในลักษณะวิพากษ์ ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

3.ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ นั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอกแต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

4.วารสารไม่มีนโยบายเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ในทุกขั้นตอนในขณะนี้

กำหนดการเผยแพร่

วารสารได้เริ่มจัดทำและตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2568 ได้เริ่มจัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยจะมีการเผยแพร่ระบบออนไลน์เพียงช่องทางเดียว ตั้งแต่ พ.ศ.2568 หมายเลข ISSN: 3057-1693 (Online) โดยวารสารมีนโยบายกำหนดกระบวนการพิจารณาบทความให้เสร็จภายใน 30 วันและบรรจุบทความนั้นขึ้นสู่วารสารทันทีที่เสร็จกระบวนการพิจารณาบทความ

วารสารมีกำหนดการเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ ประกอบด้วย

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม- เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม- สิงหาคม

ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน- ธันวาคม

เกี่ยวกับวารสาร

วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยบทความที่ได้รับการพิจารณา ลงตีพิมพ์จะต้องมีสาระที่น่าสนใจต่อสังคม หรือเป็นปัญหาที่ถกเถียงในสังคม หรือวิาทะในสังคม โดยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ บทความอาจเป็นมุมมองสังคมใหม่ อาจเป็นองค์ความรู้ใหม่ หรือนำเสนอองค์ความรู้เดิม ในมุมมองใหม่ และไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นมาก่อน รวมถึงไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ ในวารสารอื่นใด

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

การส่งบทความต้องจัดพิมพ์ตามรูปแบบที่กำหนด และต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ จึงจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร บทความที่วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่ เป็นงานเขียนวิชาการซึ่งมีการวิเคราะห์ประเด็นตามหลักวิชาการ บทความมีการสำรวจวรรณกรรมและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อสนับสนุนและสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นนั้นได้ บทความมีเนื้อหาเน้นหนักไปในด้านวิชาการ เสนอความคิด วิทยาการใหม่ หรือเป็นการตีความ ค้นคว้าหาข้อเท็จจริงที่แปลกใหม่ของสังคมมาเสนอต่อผู้อ่าน

2.) บทความวิจัย (Research Articles) เป็นบทความที่นำเสนอผลการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ และได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย บทความประกอบด้วย ชื่อเรื่อง รายละเอียดผู้เขียน บทคัดย่อ และเนื้อหาซึ่งประกอบไปด้วย บทนำ วิธีการวิจัย ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ สมมติฐาน(ถ้ามี) ขอบเขตการ วิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัย สรุปและข้อเสนอแนะ และบรรณานุกรม

3.) บทความปริทัศน์ (Review Articles) เป็นบทความที่เขียนจากการรวบรวมความรู้ในเรื่องที่น่าสนใจในปัจจุบันเรื่องใดเรื่องหนึ่งผ่านกระบวนการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ บทความประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา วิจารณ์ สรุป และบรรณานุกรม

4.) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Reviews) เป็นบทความเขียนเล่าเรื่องและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งโดยเจตนาจะแนะนำหนังสือเล่มนั้นให้ผู้อ่านรู้จัก โดยให้รายละเอียดทางบรรณานุกรมของหนังสืออย่างสมบูรณ์ รวมถึงประเภทของหนังสือ ขอบเขตเนื้อหา คุณลักษณะพิเศษหรือข้อเด่นของหนังสือ บทความกล่าวถึงการประเมินคุณค่า แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลว่ามีค่าควรอ่านหรือควรจัดหา เหมาะสมกับผู้อ่านกลุ่มใด มีการเปรียบเทียบกับหนังสือเล่มอื่นในประเภทเดียวกัน โดยผู้วิจารณ์ควรมีความรู้ในสาขาที่วิจารณ์ ควรระบุชื่อหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้วิจารณ์เพื่อใช้พิจารณาความน่าเชื่อถือของบทวิจารณ์

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

นางสาวสุวรรณา ขจรไพศาล

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นายสมชาย ขจรไพศาล

กองบรรณาธิการ

พระศุภกิจ สุปญโญ,ดร.

ดร.นิรันดร์ เนื่องวัง

ดร.พิษณุ โหระกุล

ดร. อนันตพร วงศ์คำ

ผ.ศ. ดร. ทศพร เกตุพนอม

ผ.ศ. ดร. เกรียงศักดิ์ พินทุสรศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

สถาบันทนายความแห่งประเทศไทย

มหาวิทยาลัยเนชั่น

วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

พระครูสิริกาญจนารักษ์,ดร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระวิสุทธิพงษ์เมธี ,ดร	มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาบุญรอด มหาวีโร , ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.สุนทร สุวรรณพร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.กนกวรรณ ปรีดีเปรม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ร.ศ. ดร.ชุติมา มุกสิกานนท์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผ.ศ.ดร.นิพนธ์ ฐานะพันธ์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผ.ศ. ดร. ปาณัฏกัญญ์ เจิมพิพัฒน์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผ.ศ.ดร. ณัฏพิชา วโรตมอติพัฒน์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผ.ศ. ดร. รัชฎา ภูแรง	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ดร.เนลิยา นครจันทร์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ดร.ภูวนัย เพชรไพล่	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ดร. พร้อมพล พระพรหม	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ดร. จินดา ทับทิมดี	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

สารบัญ

บทบรรณาธิการ.....	ก
เสียงที่ไม่ถูกรับ: ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ความทรงจำ และการต่อต้านของพลเรือนในสังคมเมียนมา ร่วมสมัย.....	1-13
A BOOK REVIEW OF THE GEOGRAPHY OF THE PEACE.....	14-20
A BOOK REVIEW OF THE JAPANESE COMMUNITY IN CEBU, 1900-1945.....	21-28
ศาสนา อัตลักษณ์ และประชาธิปไตยที่เปราะบาง: การเมืองมวลชนในบังกลาเทศยุคหลัง การเปลี่ยนผ่านอำนาจ.....	29-42
CRITIQUING NORMAN D. PALMER's THE GENERALISSIMO: CHIANG KAI-SHEK.....	43-51
ระหว่างชาติ ศักดิ์ศรี และประชาธิปไตย: วาทกรรมอำนาจ การต่อต้าน และอนาคตการเมืองไทย ร่วมสมัย.....	52-67
มนุษยศาสตร์ในยุคเทคโนโลยีรัฐ: การปรับโครงสร้างการศึกษา คุณค่ามนุษย์ และอำนาจความรู้ในจีน ร่วมสมัย.....	68-83
ภาคผนวก.....	84

บทบรรณาธิการ

วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์ศึกษานี้ โดยกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความให้คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณาก่อนการตีพิมพ์ให้เกิดคุณภาพสูงสุด โดยในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิชาการ 2 บทความ บทวิจารณ์หนังสือ 3 บทความ บทความวิจัย 2 บทความซึ่งทางกองบรรณาธิการได้มีการคัดเลือกมานำเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเชิงสถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันคือ

นายพิทักษ์ พันธุ์ใจดี ในบทความ **เสียงที่ไม่ถูกนับ: ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ความทรงจำ และการต่อต้านของพลเรือนในสังคมเมียนมาร์ร่วมสมัย** เห็นว่า ความรุนแรงในเมียนมาไม่ได้ปรากฏเฉพาะในเหตุการณ์การปราบปรามหรือการใช้กำลังโดยตรง หากแต่ฝังตัวอยู่ในโครงสร้างรัฐผ่านกฎหมาย สถาบัน และวัฒนธรรมการเมืองที่ทำให้ความรุนแรงกลายเป็นเรื่องปกติ กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเรือนถูกบั่นทอนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการปราศสิทธิในการมีเสียงและการกำหนดความหมายต่อประสบการณ์ของตนเอง อีกด้านหนึ่ง บทความชี้ให้เห็นว่าความทรงจำของความรุนแรง ทั้งจากเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองเมียนมาและจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ที่ได้กลายเป็นสนามการเมืองที่สำคัญ ความพยายามของรัฐในการลบหรือบิดเบือนความทรงจำ ถูกท้าทายด้วยความทรงจำของชุมชนที่ถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่อง ศิลปะ สื่อทางเลือก และเครือข่ายพลเรือน ความทรงจำเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นการต่อต้านเชิงศีลธรรมที่ปฏิเสธการทำให้ความอยุติธรรมกลายเป็นเรื่องเจียบังน

น.ส.อัญชลี ครินทรานนท์ จากบทความศาสนา **อัตลักษณ์ และประชาธิปไตยที่เปราะบาง: การเมืองมวลชนในบังกลาเทศยุคหลังการเปลี่ยนผ่านอำนาจ** ที่พบว่า การเมืองในช่วงหลังการเปลี่ยนผ่านมิได้เป็นเพียงการแข่งขันชิงสถาบันระหว่างพรรคการเมือง หากแต่เป็นกระบวนการต่อรองเชิงอำนาจที่ฝังรากอยู่ในโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง บทความเสนอแนวคิด “ประชาธิปไตยแบบเปราะบาง” (Fragile democracy) เพื่ออธิบายลักษณะของระบอบการเมืองที่ยังคงมีรูปแบบประชาธิปไตย แต่ขาดเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อการแข่งขันอย่างเป็นธรรม เสรีภาพทางการเมือง และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน บทความชี้ให้เห็นว่าเครือข่ายผู้นำศาสนา มัสยิด และสถาบันการศึกษาศาสนา (Madrasa) ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของการเมืองมวลชน ซึ่งสามารถแปลงความไม่พอใจทางเศรษฐกิจและสังคมให้กลายเป็นพลังทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Juan Miguel U. Palero นักวิชาการอิสระจากฟิลิปปินส์ในบทความวิจารณ์หนังสือ 3 เรื่อง คือ A BOOK REVIEW OF THE GEOGRAPHY OF THE PEACE ,A BOOK REVIEW OF THE JAPANESE COMMUNITY IN CEBU, 1900-1945 ,CRITIQUING NORMAN D. PALMER's THE GENERALISSIMO: CHIANG KAI-SHEK ที่สรุปว่า หนังสือเล่มแรกมีข้อบกพร่องทั้งในด้านวิธีการและแนวคิด รวมถึงการตั้งคำถามของผู้เขียน ซึ่งทำให้เกิดความสงสัยในความถูกต้องของข้อมูลที่นำเสนอ ท้ายที่สุดแล้ว หนังสือของสไปค์แมนแสดงให้เห็นถึงความสงสัยอย่างมีเหตุผลและการตั้งคำถามถึงความโดดเด่นของทั้งสหรัฐอเมริกาและประเทศในยุโรปในระดับหนึ่ง เมื่อพูดถึงภูมิรัฐศาสตร์และความมั่นคงร่วมกันระดับโลก หนังสือเล่มที่สองของเบอร์ชาเลสและโอคาเดถือเป็นผลงานชิ้นสำคัญที่เพิ่มเติมเข้ามาในวงการวิชาการ โดยไม่เพียงแต่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเซบูหรือประวัติศาสตร์ของชาวญี่ปุ่นพลัดถิ่นในประเทศเท่านั้น แต่ยังรวมถึงชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการวิจัยในอนาคต และหนังสือเล่มที่สามพาล์มเมอร์ยังตั้งใจที่จะทำให้การศึกษาชีวิตของเจียงไคเช็คเป็นกลางที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ปราศจากอคติใดๆ ต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างรุนแรง ในทางกลับกัน บทความนี้มีข้อบกพร่องมากมายทั้งในด้านระเบียบวิธี แนวคิด และความหมาย ซึ่งทำให้เกิดข้อสงสัยเกี่ยวกับความถูกต้องของข้อมูลที่นำเสนอ

น.ส.สุจิตรา วงษ์สัมพันธ์กุล ในบทความวิจัยเรื่องระหว่างชาติ ศักดิ์ศรี และประชาธิปไตย: วาทกรรมอำนาจ การต่อต้าน และอนาคตการเมืองไทยร่วมสมัย ผู้เขียนเห็นว่า การวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า “ชาติ” ไม่ได้เป็นเพียงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างทางการเมืองที่เชื่อมโยงกับความมั่นคง ศีลธรรม และการทำให้การใช้อำนาจรัฐพ้นจากการตรวจสอบ ในขณะเดียวกันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถูกตีความอย่างเลือกสรร จนกลายเป็นทั้งเครื่องมือควบคุมและเครื่องมือปลดปล่อย ขึ้นอยู่กับตำแหน่งแห่งที่ของผู้กระทำในโครงสร้างอำนาจ ผลการศึกษาชี้ว่าการใช้วาทกรรมดังกล่าวมีส่วนบั่นทอนประชาธิปไตยเชิงสถาบัน เพิ่มความชอบธรรมให้กับการใช้อำนาจแบบไม่เท่าเทียม และเร่งให้เกิดความแตกแยกทางสังคมในลักษณะการเมืองแบบศัตรู บทความยังเสนอว่าการต่อต้านเชิงวาทกรรมจากภาคประชาชนและขบวนการทางสังคมเปิดพื้นที่ให้เกิดการนิยามชาติและศักดิ์ศรีใหม่ในกรอบที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ซึ่งอาจเป็นฐานสำคัญของการฟื้นฟูประชาธิปไตยไทยในอนาคต

พระมหาสุชาติ สุธาชัย ในบทความ **มนุษยศาสตร์ในยุคเทคโนโลยีรัฐ: การปรับโครงสร้างการศึกษา คุณค่ามนุษย์ และอำนาจความรู้ในจีนร่วมสมัย** ที่วิจัยพบว่า งานศึกษาจีนร่วมสมัยมักให้ความสำคัญกับมิติด้าน STEM) นวัตกรรม และเศรษฐกิจดิจิทัล ขณะที่มิติด้านมนุษยศาสตร์และอำนาจความรู้ในระบบการศึกษาถูกกล่าวถึงอย่างจำกัด ส่งผลให้บทบาทของมนุษยศาสตร์ถูกทำให้เป็นเพียงเครื่องมือทางอุดมการณ์ หรือ มานานุภาพในการสร้างพลเมืองที่สอดคล้องกับเป้าหมายรัฐ มากกว่าจะเป็นพื้นที่วิพากษ์เชิงสังคมและจริยธรรมผ่านการวิเคราะห์นโยบายการศึกษา การจัดลำดับคุณค่าความรู้แบบ STEM-First มาก่อน (STEM-first) และกรณีของมนุษยศาสตร์ดิจิทัลบทความเสนอว่า มนุษยศาสตร์ในจีนไม่ได้ถูกทำให้รับบทบาทโดยสิ้นเชิง หากแต่ถูกปรับตำแหน่งใหม่ภายใต้การกำกับของรัฐ โดยเฉพาะผ่านวาทกรรมศีลธรรม อัตลักษณ์ความเป็นจีน และการฟื้นฟูจิตใจ มนุษยศาสตร์จึงดำรงอยู่ในสภาพกำกวม ระหว่างการเป็นทรัพยากรของรัฐกับการเป็นพื้นที่ที่ต่อรองอำนาจเชิงสัญลักษณ์บทความเสนอกรอบวิเคราะห์ที่ก้าวพ้นการมองความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับมนุษยศาสตร์ในเชิง “การควบคุม-การต่อต้าน” แบบทวิภาค แต่เน้นพลวัตของการปรับตัว การต่อรอง และการวิพากษ์เชิงแฝง

(น.ส.สุวรรณา ขจรไพศาล)

บรรณาธิการวารสาร

Interdisciplinary Journal of Humanities Studies

Received: 5 May 2026

Revised: 20 May 2026

Original Article

Accepted: 14 August 2026

เสียงที่ไม่ถูกนับ: ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ความทรงจำ และการต่อต้านของพลเรือนในสังคม

เมียนมาร่วมสมัย

The Unheard Voices: Structural Violence, Memory, and Civilian Resistance in

Contemporary Myanmar Society

นายพิทักษ์ พันธุ์ใจดี¹

Mr. Pitug Punjaidee

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาสังคมเมียนมาร่วมสมัยผ่านกรอบมนุษยศาสตร์การเมือง โดยเน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ความทรงจำ และการต่อต้านของพลเรือนภายใต้ระบอบรัฐทหาร แนวคิดหลักของบทความคือการทำความเข้าใจ “เสียงที่ไม่ถูกนับ” ซึ่งหมายถึงเสียงของพลเรือนที่ถูกทำให้ไร้ความหมายในระบบการเมือง กฎหมาย และความทรงจำสาธารณะ แม้เสียงเหล่านี้จะถูกกดทับหรือทำให้เงียบ แต่กลับดำรงอยู่และก่อรูปเป็นการเมืองจากล่างขึ้นบนในรูปแบบที่หลากหลาย บทความเสนอว่า ความรุนแรงในเมียนมาไม่ได้ปรากฏเฉพาะในเหตุการณ์การปราบปรามหรือการใช้กำลังโดยตรง หากแต่ฝังตัวอยู่ในโครงสร้างรัฐผ่านกฎหมาย สถาบัน และวัฒนธรรมการเมืองที่ทำให้ความรุนแรงกลายเป็นเรื่องปกติ กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเรือนถูกบั่นทอนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการพรากสิทธิในการมีเสียงและการกำหนดความหมายต่อประสบการณ์ของตนเอง อีกด้านหนึ่ง บทความชี้ให้เห็นว่าความทรงจำของความรุนแรง ทั้งจากเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองเมียนมาและจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ที่ได้กลายเป็นสนามการเมืองที่สำคัญ ความพยายามของรัฐในการลบหรือบิดเบือนความทรงจำ ถูกท้าทายด้วยความทรงจำของชุมชนที่ถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่อง ศิลปะ สื่อทางเลือก และเครือข่ายพลเรือน ความทรงจำเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นการต่อต้านเชิงศีลธรรมที่ปฏิเสธการทำให้ความยุติธรรมกลายเป็นเรื่องเงียบงัน บทความเสนอให้มองการต่อต้านของพลเรือนในเมียนมาไม่ใช่เพียงในฐานะการเผชิญหน้ากับรัฐ แต่ในฐานะกระบวนการสร้างความหมาย พลเรือนไม่ได้เป็นเพียงเหยื่อของโครงสร้างความรุนแรง หากแต่เป็นตัวแทนทางสังคมที่ต่อรอง ท้าทาย และจินตนาการถึงความเป็นไปได้ทางการเมืองรูปแบบอื่น เมียนมาเป็นกรณีศึกษาสำคัญที่สะท้อนบทเรียนของมนุษยศาสตร์การเมืองร่วมสมัยเกี่ยวกับอำนาจ ความรุนแรง และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar, สมาคมส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม, Thailand

Corresponding author, e-mail: pitugjaidee@gmail.com

คำสำคัญ: ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง, ความทรงจำ, การต่อต้านจากล่างขึ้นบน, เมียนมา, มนุษยศาสตร์การเมือง

Abstract

This article examines contemporary Myanmar through the lens of political humanities, focusing on the interconnections between structural violence, memory, and civilian resistance under military rule. It introduces the concept of “voices that are not counted,” referring to civilian voices that are systematically marginalized within political institutions, legal frameworks, and official public memory. Although these voices are silenced or rendered invisible by the state, they persist and re-emerge as forms of bottom-up political engagement. The article argues that violence in Myanmar should not be understood solely as direct physical repression, but as a form of structural violence embedded in state institutions, laws, and political culture. Such normalization of violence continuously undermines human dignity by depriving civilians of voice, agency, and the ability to define the meaning of their own lived experiences. At the same time, the article highlights memory as a crucial political terrain. State efforts to erase or control memories of past violence are challenged by community-based memories articulated through storytelling, art, alternative media, and civilian networks. These memories function as a form of moral resistance, preventing injustice from being silenced or forgotten. Furthermore, the article reframes civilian resistance in Myanmar not merely as confrontation with state power, but as a process of meaning-making. Civilians are not passive victims of structural violence; rather, they act as social agents who negotiate, resist, and reimagine political possibilities through everyday practices. By foregrounding civilian voices and memories, this study positions Myanmar as a critical case for understanding contemporary political humanities, particularly debates on power, violence, memory, and human dignity.

Keywords: structural violence, memory, bottom-up resistance, Myanmar, political humanitie

1. บทนำ

เมียนมาถูกกล่าวถึงในงานวิชาการและรายงานระหว่างประเทศมาอย่างยาวนานในฐานะรัฐที่ความรุนแรงไม่ใช่เพียงเหตุการณ์เฉพาะหน้า หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางการเมือง สังคม และกฎหมายที่ฝังรากลึกอยู่ในกระบวนการสร้างรัฐสมัยใหม่ ความรุนแรงดังกล่าวไม่ได้ปรากฏเฉพาะในรูปของการใช้กำลังทางทหารหรือ

การปราบปรามการชุมนุมเท่านั้น หากยังดำรงอยู่ในรูปแบบของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural violence) ที่ทำให้ประชาชนจำนวนมากถูกตัดโอกาส ถูกทำให้เปราะบาง และถูกทำให้ “มองไม่เห็น” ในระบบอำนาจของรัฐ (Galtung, 1969; Callahan, 2003) การรัฐประหารในปี 2021 จึงมิใช่จุดเริ่มต้นของความรุนแรง หากแต่เป็นการเปิดเปลือยโครงสร้างเดิมที่ดำรงอยู่แล้วให้ปรากฏอย่างชัดเจนและเข้มข้นยิ่งขึ้น

ในบริบทนี้เมียนมาสามารถถูกมองว่าเป็นรัฐที่ความรุนแรงได้กลายเป็น “โครงสร้างปกติ” กล่าวคือความรุนแรงมิได้เป็นเพียงการกระทำที่ผิดปกติของรัฐ หากแต่เป็นกลไกพื้นฐานในการรักษาอำนาจ ความชอบธรรม และการจัดระเบียบสังคม กองทัพเมียนมา(Tatmadaw)ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงสถาบันด้านความมั่นคง แต่เป็นแกนกลางของการสร้างรัฐและนิยามความเป็นชาติ ซึ่งส่งผลให้ความรุนแรงต่อพลเรือนโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์และผู้เห็นต่างทางการเมืองถูกทำให้เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในเชิงอุดมการณ์และกฎหมาย (Smith, 1999; Walton, 2016) ความรุนแรงในลักษณะนี้จึงไม่เพียงคร่าชีวิตหรือเสรีภาพ หากยังบั่นทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความสามารถของพลเรือนในการเป็น “ผู้มีเสียง” ในสังคมการเมือง

ผลที่ตามมาคือ การทำให้เสียงของพลเรือน “ไม่ถูกนับ” (Unaccounted voices) เกิดขึ้นในหลายระดับ ทั้งในทางการเมืองที่การมีส่วนร่วมถูกจำกัดหรือถูกทำให้ไร้ความหมาย ในทางกฎหมายที่ระบบยุติธรรมทำหน้าที่รองรับอำนาจรัฐมากกว่าคุ้มครองสิทธิและในระดับความทรงจำสาธารณะที่รัฐพยายามลบ เลี่ยง หรือบิดเบือนเหตุการณ์ความรุนแรงในอดีต (Fink, 2009; Cheesman, 2017) ความเงียบจึงไม่ใช่เพียงการขาดเสียง หากเป็นผลผลิตของอำนาจที่บีบบังคับให้การพูด การจดจำ และการเล่าเรื่องกลายเป็นสิ่งเสี่ยงอันตราย พลเรือนจำนวนมากจึงดำรงอยู่ในสภาวะ “เงียบเพื่อยู่อรอด” (Living silence) ขณะเดียวกันก็พัฒนารูปแบบการสื่อสารและการต่อต้านในแบบที่ไม่ปรากฏชัดในพื้นที่สาธารณะกระแสหลัก

แม้ว่างานศึกษาว่าด้วยเมียนมาจะมีจำนวนมากและครอบคลุมประเด็นด้านการเมือง ความมั่นคง และความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ อย่างไรก็ตามงานจำนวนไม่น้อยยังคงให้ความสำคัญกับรัฐ กองทัพ หรือชนชั้นนำทางการเมืองเป็นศูนย์กลาง ส่งผลให้ประสบการณ์ การรับรู้ และการกระทำของพลเรือนถูกทำให้เป็นเพียง “พื้นหลัง” ของเหตุการณ์ (Callahan, 2003; South, 2021) ช่องว่างสำคัญของงานวิจัยจึงอยู่ที่การขาดการรับฟัง “เสียงพลเรือน” ในฐานะตัวแสดงทางสังคมที่มีความสามารถในการตีความ จดจำ และต่อต้านอำนาจ แม้จะอยู่ภายใต้เงื่อนไขความรุนแรงและการควบคุมอย่างเข้มข้นก็ตาม

บทความนี้จึงตั้งคำถามสองประการ ได้แก่ (1) ความรุนแรงเชิงโครงสร้างในสังคมเมียนมาดำรงอยู่ผ่านกลไกใด ทั้งในเชิงสถาบัน วาทกรรม และความทรงจำ และ (2) พลเรือนจดจำ เล่าเรื่อง และต่อต้านความรุนแรงเหล่านั้นอย่างไรในชีวิตประจำวันและพื้นที่ทางสังคมที่จำกัด คำถามเหล่านี้มุ่งขยี้จุดสนใจจาก “รัฐในฐานะผู้กระทำ” ไปสู่ “พลเรือนในฐานะผู้มีประสบการณ์และความหมาย” เพื่อทำความเข้าใจการเมืองของความรุนแรงจากล่างขึ้นบน วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้คือ (1) วิเคราะห์ความรุนแรงเชิงโครงสร้างในเมียนมาในฐานะส่วนหนึ่งของการสร้างและธำรงอำนาจรัฐ (2) สำรวจบทบาทของความทรงจำและการเล่าเรื่องของพลเรือนในบริบทความ

รุนแรง และ (3) ซึ่งให้เห็นรูปแบบการต่อต้านที่ไม่จำกัดอยู่เพียงการใช้กำลังหรือการเคลื่อนไหวเปิดเผย แต่รวมถึง การต่อต้านเชิงสัญลักษณ์และการดำรงชีวิตประจำวันภายใต้การกดทับ ขอบเขตการศึกษามุ่งเน้นช่วงร่วมสมัย โดย ให้ความสำคัญกับเหตุการณ์และพลวัตหลังรัฐประหารปี 2021 ควบคู่กับการเชื่อมโยงกับประสบการณ์ความรุนแรง ในอดีตเพื่ออธิบายความต่อเนื่องเชิงโครงสร้าง

2. กรอบแนวคิดหลัก

2.1 ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

แนวคิดเรื่อง “ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง” ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบโดยโยฮัน กัลป์ตุง (Johan Galtung) ซึ่งเสนอว่าความรุนแรงมิได้จำกัดอยู่เพียงการทำร้ายทางกายภาพหรือการใช้กำลังโดยตรง หากยังรวมถึง โครงสร้างทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจที่ทำให้มนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงศักยภาพหรือคุณภาพชีวิตที่ควรจะมีได้ อย่างเท่าเทียม (Galtung, 1969) ความรุนแรงในลักษณะนี้จึงมักไม่ปรากฏในรูปของ “ผู้กระทำ-ผู้ถูกกระทำ” ที่ ชัดเจน หากแต่แฝงอยู่ในระบบ กฎเกณฑ์ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ถูกทำให้ดูเป็นปกติ

ลักษณะสำคัญของความรุนแรงเชิงโครงสร้างคือการทำให้ความทุกข์ยาก ความสูญเสีย และความ อยุติธรรมกลายเป็นสิ่ง “มองไม่เห็น” ผ่านกฎหมาย สถาบัน และวัฒนธรรมการเมือง ระบบกฎหมายอาจทำหน้าที่ รับรองความไม่เสมอภาคในนามของความมั่นคงหรือระเบียบสังคม ขณะที่สถาบันของรัฐผลิตวาทกรรมที่ทำให้การ กดทับถูกอธิบายว่าเป็นสิ่งจำเป็นหรือหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Cheesman, 2017) ในระดับวัฒนธรรมการเมือง ความ รุนแรงเชิงโครงสร้างยังถูกทำให้เป็นเรื่องสามัญผ่านการทำซ้ำของภาษา สื่อ และพิธีกรรมของรัฐ ซึ่งลดทอน ความรู้สึกผิดและความรับผิดชอบของผู้มีอำนาจ

เมื่อประยุกต์แนวคิดนี้กับบริบทเมียนมา ความรุนแรงเชิงโครงสร้างช่วยอธิบายได้ว่าทำไมความรุนแรงของ รัฐจึงดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องยาวนานโดยไม่ถูกตั้งคำถามอย่างจริงจัง กองทัพเมียนมาไม่ได้เป็นเพียงผู้ใช้ความรุนแรง แต่เป็นสถาบันที่ฝังตัวอยู่ในโครงสร้างรัฐ เศรษฐกิจ และอุดมการณ์ชาติ ทำให้การกดทับพลเรือนและชนกลุ่มน้อย ถูกทำให้ชอบธรรมในเชิงสถาบัน (Callahan, 2003; Smith, 1999) ความรุนแรงในกรณีนี้จึงมิใช่ความผิดปกติ หาก เป็นผลผลิตของโครงสร้างอำนาจที่ออกแบบมาเพื่อรักษาความไม่เสมอภาคอย่างเป็นระบบ

2.2 ความทรงจำ ความเจ็บ และการเล่าเรื่อง

แนวคิดเรื่องความทรงจำร่วม (Collective memory) ซึ่งเห็นว่าความทรงจำมิได้เป็นเพียงเรื่องส่วนบุคคล หากแต่ถูกสร้าง ต่อร่อง และควบคุมในระดับสังคมผ่านสถาบัน ภาษา และอำนาจ (Halbwachs, 1992) ในสังคมที่ เผชิญความรุนแรงอย่างยืดเยื้อ ความทรงจำจึงกลายเป็นสนามการเมืองที่รัฐพยายามกำหนดว่าเหตุการณ์ใดควรถูก จดจำ เหตุการณ์ใดควรถูกลืมและควรถูกเล่าในกรอบใด การควบคุมความทรงจำเช่นนี้มีผลโดยตรงต่อการรับรู้ ความยุติธรรมและความชอบธรรมของอำนาจรัฐ

ในกรณีเมียนมา แนวคิดเรื่อง “การเมืองของความเงียบ” หรือ Living silence ช่วยอธิบายสถานะที่พลเรือนจำนวนมากเลือกนิ่งเงียบ ไม่ใช่เพราะขาดความทรงจำหรือความรู้สึกต่อต้าน แต่เพราะการพูด การเล่า หรือ การจดจำอย่างเปิดเผยมีต้นทุนสูงเกินไปในบริบทของการปราบปราม (Fink, 2009) ความเงียบในที่นี้จึงไม่ใช่การไม่มีเสียง หากเป็นยุทธศาสตร์การอยู่รอดภายใต้โครงสร้างความกลัว ความเงียบดังกล่าวยังสะท้อนความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ทำให้การแสดงออกกลายเป็นสิ่งผิดปกติ

อย่างไรก็ตามความเงียบมิได้หมายถึงการยอมจำนนโดยสิ้นเชิง งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าพลเรือนเมียนมายังคงสร้างพื้นที่ของการเล่าเรื่องจากล่างขึ้นบน ผ่านความทรงจำส่วนตัว เรื่องเล่าในครอบครัว ศิลปะ สื่อทางเลือก และสารคดี (Walton, 2016; Lindquist, 2017) การเล่าเรื่องเหล่านี้ทำหน้าที่ท้าทายความทรงจำแบบทางการของรัฐ และเปิดพื้นที่ให้เสียงที่ถูกทำให้เงียบสามารถดำรงอยู่ แม้จะอยู่นอกขอบเขตของการเมืองกระแสหลัก

2.3 การต่อต้านในชีวิตประจำวันและการต่อต้านเชิงสัญลักษณ์

เจมส์ ซี. สก็อตต์ (James C. Scott) เสนอแนวคิดเรื่องการต่อต้านในชีวิตประจำวัน (Everyday resistance) เพื่ออธิบายการต่อต้านของกลุ่มที่ไร้อำนาจ ซึ่งมีได้ปรากฏในรูปของการลุกฮือหรือการปะทะโดยตรง หากแฝงอยู่ในพฤติกรรมเล็กๆ น้อยๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การหลีกเลี่ยง การไม่ร่วมมือ การบิดเบือนภาษา หรือ การปฏิเสธเชิงสัญลักษณ์ (Scott, 1985) แนวคิดนี้ช่วยขยายความเข้าใจเรื่องการเมืองออกไปจากพื้นที่สาธารณะอย่างเป็นทางการ สู่ชีวิตประจำวันของผู้คนที่ดูเหมือนไม่มีพลังต่อรอง

การต่อต้านที่ไม่ใช่อาวุธ เช่น ภาษา วัฒนธรรม ศิลปะ และสัญลักษณ์ มีบทบาทสำคัญในบริบทที่ใช้กำลังหรือการประท้วงเปิดเผยถูกลงโทษอย่างรุนแรง การเลือกใช้อ้อยคำ การล้อเลียนอำนาจ การผลิตงานศิลปะใต้ดิน หรือแม้แต่การปฏิเสธเข้าร่วมกิจกรรมของรัฐ ล้วนเป็นรูปแบบการต่อต้านที่ไม่เผชิญหน้าโดยตรง แต่บ่อนเซาะความชอบธรรมของอำนาจในระยะยาว (Scott, 1985; McCarthy, 2019)

สำหรับกรณีเมียนมา งานศึกษาร่วมสมัยชี้ให้เห็นว่าการต่อต้านของพลเรือนหลังรัฐประหารปี 2021 มิได้จำกัดอยู่เพียงการประท้วงบนท้องถนน หากยังรวมถึงการไม่ให้ความร่วมมือกับรัฐ การสร้างเครือข่ายช่วยเหลือกันเอง และการใช้ศิลปะและสื่อดิจิทัลเป็นพื้นที่ทางการเมืองทางเลือก (Vrieze, 2024; South, 2021) รูปแบบการต่อต้านเหล่านี้สะท้อนว่าพลเรือนไม่ได้เป็นเพียงเหยื่อของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หากแต่เป็นผู้กระทำการทางสังคมที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความทรงจำเป็นเครื่องมือในการท้าทายอำนาจที่กดทับพวกเขา

3. โครงสร้างของความรุนแรงในรัฐเมียนมาร่วมสมัย

ความรุนแรงในเมียนมาร่วมสมัยไม่อาจอธิบายได้อย่างเพียงพอในฐานะ “เหตุการณ์” หรือ “การปะทะกัน” ระหว่างรัฐกับประชาชน หากแต่ควรถูกทำความเข้าใจในฐานะ โครงสร้าง (Structure) ที่ฝังรากลึกอยู่ในระบบอำนาจของรัฐ การเมือง กฎหมาย และวัฒนธรรมทางทหาร โครงสร้างดังกล่าวทำหน้าที่ผลิต ทำให้ความรุนแรงเป็น

เรื่องปกติ และทำให้ความรุนแรงดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่จำเป็นต้องปรากฏในรูปของการใช้กำลังโดยตรงเสมอไป การวิเคราะห์ความรุนแรงเชิงโครงสร้างในเมียนมาจึงต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพ กฎหมาย กลไกความกลัว และการกีดกันพลเรือนออกจากความเป็น “ตัวแสดงทางการเมือง” อย่างเป็นระบบ

3.1 กองทัพ กฎหมาย และการทำให้ความรุนแรงเป็นเรื่องชอบธรรม

กองทัพเมียนมา(Tatmadaw) มิได้เป็นเพียงสถาบันทางทหาร หากแต่เป็นแกนกลางของรัฐสมัยใหม่ที่ผสานอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และกฎหมายเข้าไว้ด้วยกัน ความรุนแรงที่กองทัพใช้ต่อพลเรือนจึงไม่ได้อยู่ในสภาพ “นอกกฎหมาย” หากแต่ถูกทำให้ชอบธรรมผ่านกรอบกฎหมาย ความมั่นคง และวาทกรรมการปกป้องชาติ ความเป็นเอกภาพ และอธิปไตยของรัฐ กฎหมายความมั่นคง การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน และบทบัญญัติที่เปิดช่องให้ทหารใช้อำนาจโดยไม่ต้องรับผิดชอบ เป็นกลไกสำคัญที่เปลี่ยนความรุนแรงให้กลายเป็น “หน้าที่” มากกว่าการละเมิด

ในบริบทนี้กฎหมายไม่ได้ทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิของประชาชน หากแต่ทำหน้าที่เป็น เทคโนโลยีแห่งอำนาจ (Technology of power) ที่ทำให้การจับกุม คุมขัง บังคับสูญหาย และการใช้กำลังร้ายแรงต่อพลเรือนถูกอธิบายว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อความสงบเรียบร้อยของรัฐ โครงสร้างทางกฎหมายเช่นนี้ทำให้เส้นแบ่งระหว่าง “การบังคับใช้กฎหมาย” กับ “ความรุนแรงของรัฐ” เลือนหายไป และส่งผลให้การต่อต้านของประชาชนถูกทำให้กลายเป็นอาชญากรรมโดยอัตโนมัติ

3.2 ระบบความกลัว การควบคุม และการทำให้พลเรือน “ไร้ตัวตน”

นอกจากความรุนแรงเชิงกายภาพแล้ว รัฐเมียนมายังอาศัยระบบความกลัวเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมสังคม ความกลัวไม่ได้เกิดจากเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง หากแต่ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องผ่านการเฝ้าระวัง การคุกคาม การลงโทษที่คาดเดาไม่ได้ และความไม่แน่นอนของกฎหมาย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดหลังรัฐประหารปี 2021 คือ การจับกุมผู้ชุมนุม นักกิจกรรม นักข่าว บุคลากรทางการแพทย์ ครู และข้าราชการที่เข้าร่วมขบวนการอารยะขัดขืน โดยหลายกรณีถูกกล่าวหาด้วยข้อหาด้านความมั่นคง การปลุกปั่น หรือการสนับสนุนการก่อการร้าย ทั้งที่การกระทำจำนวนมากเป็นเพียงการแสดงออกทางการเมืองหรือการปฏิเสธไม่ร่วมมือกับรัฐ รายงานของฮิวแมนไรท์วอตช์(Human Rights Watch)ระบุว่าหลังรัฐประหาร กองกำลังความมั่นคงของรัฐบาลทหารได้ดำเนินการปราบปรามประชาชนที่ต่อต้านการปกครองของกองทัพอย่างกว้างขวางทั้งการสังหารหมู่ การจับกุมโดยพลการ การทรมาน และการใช้ความรุนแรงทางเพศ ซึ่งหลายกรณีเข้าข่ายอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ ขณะที่เสรีภาพในการแสดงออกและการชุมนุมถูกจำกัดอย่างรุนแรง สถานการณ์ดังกล่าวทำให้พลเรือนไม่อาจคาดการณ์ได้ว่าการโพสต์ข้อความ การเข้าร่วมชุมนุม การช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ หรือแม้แต่การเก็บบันทึกความรุนแรงจะนำไปสู่การถูกจับกุมหรือถูกลงโทษเมื่อใด การนั่งเฝ้า การลบประวัติการสื่อสาร การหลีกเลี่ยงพื้นที่สาธารณะ และการถอนตัวออกจากกิจกรรมทางการเมืองจึงกลายเป็นกลไกการเอาชีวิตรอดในชีวิตประจำวัน

กระบวนการนี้นำไปสู่การทำให้พลเรือนจำนวนมากกลายเป็น “ผู้ไร้ตัวตน” (De-personalized subjects) ในทางการเมือง กล่าวคือพวกเขายังคงมีชีวิตอยู่ในฐานะประชากร แต่ถูกตัดขาดจากสถานะของความเป็นพลเมือง ความทรงจำ ความเจ็บปวด และการสูญเสียของพลเรือนถูกลดทอนให้เหลือเพียงตัวเลขหรือข่าวสั้นๆ โดยปราศจากพื้นที่ในการเล่าเรื่องของตนเอง การลบเสียงของพลเรือนเช่นนี้เป็นความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่ทำงานควบคู่กับความรุนแรงทางกายภาพ และช่วยทำให้โครงสร้างอำนาจดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องใช้กำลังตลอดเวลา

3.3 ความรุนแรงเชิงชาติพันธุ์และศาสนาในฐานะส่วนหนึ่งของโครงสร้างรัฐ

ความรุนแรงในเมียนมาไม่อาจแยกออกจากประเด็นชาติพันธุ์และศาสนา ซึ่งมีใช้เพียงความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างรัฐที่จัดลำดับคุณค่าของชีวิตมนุษย์อย่างไม่เท่าเทียม กลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบและชนกลุ่มน้อยทางศาสนามักถูกทำให้เป็น “คนนอก” ของชาติ ถูกตั้งคำถามถึงความจงรักภักดี และถูกทำให้เป็นภัยคุกคามเชิงจินตนาการต่อความมั่นคงของรัฐ

ในกรอบนี้ความรุนแรงต่อกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาไม่ได้เป็นผลลัพธ์ของความเกลียดชังในระดับปัจเจกเท่านั้น แต่เป็นผลของนโยบาย การศึกษา วาทกรรมทางประวัติศาสตร์ และการบังคับใช้กฎหมายที่เลือกปฏิบัติ ความรุนแรงจึงถูกทำให้ดูเหมือนเป็นเรื่อง “หลีกเลี่ยงไม่ได้” หรือเป็นผลจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว ความรุนแรงดังกล่าวถูกผลิตและค้ำจุนโดยโครงสร้างรัฐอย่างเป็นระบบ โดยสรุปโครงสร้างของความรุนแรงในรัฐเมียนมาพร้อมสมัยคือการบรรจบกันของอำนาจทหาร กฎหมาย ระบบความกลัว และการจัดลำดับความเป็นมนุษย์ ความรุนแรงจึงมิได้เป็นเพียงเครื่องมือของรัฐ แต่เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการดำรงอยู่ของรัฐเอง การทำความเข้าใจโครงสร้างนี้เป็นขั้นตอนสำคัญในการเปิดพื้นที่ให้ “เสียงที่ไม่ถูกนับ” ของพลเรือนได้รับการมองเห็น และเป็นฐานคิดสำหรับการจินตนาการถึงอนาคตทางการเมืองที่พ้นไปจากวงจรความรุนแรงเดิม

4. ความทรงจำของความรุนแรง: ระหว่างการถูกลบและการจดจำ

ความรุนแรงในเมียนมาพร้อมสมัยไม่ได้ดำรงอยู่เพียงในรูปของการใช้กำลังโดยตรง หากแต่ยังฝังตัวอยู่ในมิติของ “ความทรงจำ” ซึ่งเป็นพื้นที่ต่อสู้ทางการเมืองที่สำคัญระหว่างรัฐกับประชาชน ความทรงจำของความรุนแรงไม่ใช่เพียงการระลึกถึงอดีต หากแต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ การนิยามความจริง และการกำหนดความหมายของชาติ รัฐทหารเมียนมาให้ความสำคัญกับการควบคุมความทรงจำพอ ๆ กับการควบคุมอาณาเขตทางกายภาพเพราะความทรงจำที่ไม่สอดคล้องกับเรื่องเล่าของรัฐย่อมบ่อนทำลายความชอบธรรม (Legitimacy) ของอำนาจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Assmann, 2011; Jelin, 2003)

4.1 เหตุการณ์สำคัญ:ค.ศ.1962, ค.ศ.1988, ค.ศ.2007 และ ค.ศ.2021 ในฐานะ “รอยแผลทางความทรงจำ”

เหตุการณ์รัฐประหารปีค.ศ.1962 การลุกขึ้นต่อต้านของประชาชนในปีค.ศ.1988 การประท้วงของพระสงฆ์ในปีค.ศ. 2007 และการรัฐประหารในปี ค.ศ.2021 มิได้เป็นเพียงเหตุการณ์ทางการเมือง หากแต่เป็น “รอยแผลทาง

ความทรงจำ” (Wounded memories) ที่หล่อหลอมประสบการณ์ร่วมของสังคมเมียนมาอย่างต่อเนื่อง เหตุการณ์เหล่านี้ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านคำบอกเล่า ความทรงจำในครอบครัว และเรื่องเล่าของชุมชน แม้รัฐจะพยายามลดทอนความสำคัญหรือบิดเบือนความหมายของเหตุการณ์เหล่านี้ก็ตาม (Fink, 2009; Skidmore, 2004)

ในขณะที่รัฐพยายามนำเสนอเหตุการณ์เหล่านี้ในฐานะ “ความจำเป็นทางประวัติศาสตร์” หรือ “การรักษาความสงบ” ความทรงจำของประชาชนกลับจดจำเหตุการณ์เหล่านี้ในฐานะช่วงเวลาของการสูญเสีย และความอยุติธรรม การถูกทรมานแล้วฆ่าแล้ว ความไม่สอดคล้องกันระหว่างความทรงจำของรัฐกับความทรงจำของประชาชนสะท้อนให้เห็นว่าความทรงจำไม่ใช่สิ่งเป็นกลาง หากแต่เป็นสนามการเมืองที่เต็มไปด้วยการต่อรองและการต่อต้าน (Trouillot, 1995)

4.2 ความทรงจำที่รัฐต้องการลบ กับความทรงจำของชุมชน

รัฐเมียนมาใช้กลไกหลากหลายในการ “ลบความทรงจำ” (Erasure of memory) ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมหลักสูตรการศึกษา การเซ็นเซอร์สื่อ การทำให้เหตุการณ์ความรุนแรงกลายเป็นเรื่องต้องห้าม หรือการทำให้เหยื่อกลายเป็นผู้ไร้ตัวตนในบันทึกทางประวัติศาสตร์ กระบวนการเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่ารัฐมิได้ปกครองเพียงร่างกายของประชาชน แต่ยังพยายามปกปิดความทรงจำและจินตนาการเกี่ยวกับอดีตด้วย (Foucault, 1977; Connerton, 2009)

อย่างไรก็ตามความพยายามในการลบความทรงจำของรัฐกลับไม่เคยสมบูรณ์ ความทรงจำของชุมชนยังคงดำรงอยู่ในรูปของพิธีกรรมไม่เป็นทางการ การเล่าเรื่องในพื้นที่ส่วนตัว และความทรงจำเชิงอารมณ์ที่ไม่อาจถูกทำให้หายไปได้ง่าย ความทรงจำเหล่านี้ทำหน้าที่เป็น “คลังความรู้ทางศีลธรรม” (Moral archive) ที่เก็บรักษาประสบการณ์ของความอยุติธรรม และเป็นฐานให้เกิดการตั้งคำถามต่ออำนาจรัฐอย่างต่อเนื่อง (Jelin, 2003; Hinton, 2014)

4.3 บทบาทของศิลปะ สื่อทางเลือก และสารคดี

ในบริบทที่พื้นที่สาธารณะถูกควบคุมอย่างเข้มงวด ศิลปะ สื่อทางเลือก และสารคดีกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการอ้างและถ่ายทอดความทรงจำของความรุนแรง ภาพยนตร์สารคดี บทกวี ดนตรี กราฟฟิตี และสื่อดิจิทัล ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ที่ความทรงจำซึ่งถูกกดทับสามารถปรากฏขึ้นได้อีกครั้งในรูปแบบที่รัฐควบคุมได้ยาก (McCargo, 2019; Sontag, 2003)

การผลิตซ้ำความทรงจำผ่านศิลปะมิได้เป็นเพียงการบันทึกอดีต หากแต่เป็นการท้าทายกรอบการรับรู้ของสังคม และเปิดพื้นที่ให้เกิดการตีความใหม่ต่อเหตุการณ์ความรุนแรง ศิลปะและสารคดีจึงทำหน้าที่เป็นทั้งเครื่องมือทางวัฒนธรรมและการเมือง ที่เชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนบุคคลเข้ากับโครงสร้างความรุนแรงในระดับรัฐ

4.4 ความทรงจำในฐานะการต่อต้านเชิงศีลธรรม

ในท้ายที่สุดความทรงจำของความรุนแรงในเมียนมาสามารถถูกมองว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของ การต่อต้านเชิงศีลธรรม (Moral resistance) กล่าวคือแม้ประชาชนจะไม่สามารถต่อต้านรัฐด้วยกำลังหรือสถาบันทางการเมืองได้

โดยตรง แต่การจดจำ การเล่าเรื่อง และการปฏิเสธที่จะลืม คือการปฏิเสธที่จะยอมรับความชอบธรรมของ ความรุนแรงของรัฐ (Arendt, 1963; Margalit, 2002)

ความทรงจำเช่นนี้ไม่เพียงท้าทายอำนาจรัฐในปัจจุบัน แต่ยังเป็นการวางรากฐานทางศีลธรรมสำหรับอนาคต ความทรงจำของผู้ถูกระทำให้ความรุนแรงไม่อาจถูกทำให้เป็นเรื่องปกติหรือถูกกลืนหายไป ในประวัติศาสตร์อย่างเงียบงัน และเป็นเงื่อนไขสำคัญในการจินตนาการถึงสังคมการเมืองที่ยึดโยงกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากกว่าความมั่นคงของรัฐ

5. เสียงของพลเรือนและการต่อต้านจากล่างขึ้นบน

แม้รัฐเมียนมาจะพยายามทำให้พลเรือนตกอยู่ในสถานะของความเจ็บ ความหวาดกลัว และความไร้ตัวตนทางการเมือง แต่ในทางปฏิบัติเสียงของพลเรือนกลับไม่เคยหายไป หากเพียงเปลี่ยนรูปแบบและช่องทางการปรากฏตัว การต่อต้านจากล่างขึ้นบน (Bottom-up resistance) ในบริบทเมียนมาจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการประท้วงขนาดใหญ่ หากแต่แทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวัน การเลือกไม่ร่วมมือ และการสร้างความหมายใหม่ต่อความรุนแรงของรัฐ (Scott, 1985; 1990)

5.1 รูปแบบการต่อต้านของพลเรือน: การไม่ร่วมมือ การลี้ภัย และการสื่อสารใต้ดิน

หนึ่งในรูปแบบการต่อต้านที่เด่นชัดหลังรัฐประหารปี 2021 คือการไม่ร่วมมือกับรัฐ (Civil disobedience and non-cooperation) โดยเฉพาะขบวนการอารยะขัดขืน (Civil Disobedience Movement- CDM) ของข้าราชการ แพทย์ ครู และแรงงานในภาคส่วนต่าง ๆ การปฏิเสธไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐ แม้จะมีต้นทุนสูงต่อชีวิตและความมั่นคงส่วนบุคคล แต่สะท้อนให้เห็นว่าพลเรือนใช้ “การไม่กระทำ” เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการทำให้รัฐไม่สามารถปกครองได้อย่างราบรื่น (Hlaing, 2022; Scott, 1985)

ขณะเดียวกันการลี้ภัยทั้งภายในและข้ามพรมแดนมิได้เป็นเพียงการหนีความรุนแรง หากยังเป็นกลยุทธ์การเมืองของการอยู่รอดและการรักษาเสียงของตนเอง พลเรือนจำนวนมากใช้พื้นที่ชายแดน ค่ายผู้ลี้ภัย และเครือข่ายพลัดถิ่นเป็นฐานในการสื่อสาร บันทึก และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับความรุนแรงของรัฐ การลี้ภัยจึงไม่ใช่การถอนตัวจากการเมือง หากเป็นการย้ายสนามการเมืองไปสู่พื้นที่ที่รัฐควบคุมได้ยากกว่า (South & Jolliffe, 2015) การสื่อสารใต้ดินผ่านสื่อดิจิทัล แอปพลิเคชันเข้ารหัส และเครือข่ายไม่เป็นทางการ ทำให้เสียงของพลเรือนยังคงไหลเวียน แม้ภายใต้การปิดกั้นอินเทอร์เน็ตและการเฝ้าระวังอย่างเข้มข้น สื่อทางเลือกเหล่านี้ไม่เพียงรายงานเหตุการณ์ แต่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่ของความทรงจำและการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของการต่อต้าน (McCargo, 2019)

5.2 การต่อต้านผ่านชีวิตประจำวัน: การเมืองที่ไม่ปรากฏบนเวทีใหญ่

นอกจากการต่อต้านที่มองเห็นได้ชัด พลเรือนในเมียนมายังต่อต้านรัฐผ่านการกระทำเล็ก ๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมักไม่ถูกนับว่าเป็น “การเมือง” ในความหมายกระแสหลัก ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษา การล้อเลียน

อำนาจ การหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามพิธีกรรมของรัฐ หรือการรักษาความทรงจำของผู้เสียชีวิตไว้ในพื้นที่ส่วนตัว รูปแบบเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดการต่อต้านในชีวิตประจำวัน (Everyday resistance) ของ เจมส์ ซี. สก็อตต์ (James C. Scott) ที่ชี้ว่าอำนาจไม่เคยสมบูรณ์ และถูกบ่อนเซาะอย่างต่อเนื่องจากการกระทำเล็ก ๆ ของผู้ถูกปกครอง (Scott, 1990) การต่อต้านเช่นนี้อาจไม่สามารถโค่นล้มรัฐได้ในระยะสั้น แต่มีพลังในการรักษาคัดค้านความเป็นมนุษย์ และปฏิเสธการทำให้ความรุนแรงกลายเป็นเรื่องปกติ ในบริบทที่การแสดงออกโดยตรงอาจหมายถึงความตาย การดำรงชีวิตอย่างไม่ยอมรับความชอบธรรมของอำนาจรัฐจึงเป็นการเมืองในรูปแบบที่แฝงเร้นแต่ทรงพลัง

5.3 “เสียงที่ไม่ถูกนับ” ในฐานะการเมืองรูปแบบหนึ่ง

แนวคิด “เสียงที่ไม่ถูกนับ” ไม่ได้หมายถึงเสียงที่ไม่มีอยู่ หากหมายถึงเสียงที่ถูกทำให้ไร้ความหมายในโครงสร้างการเมือง กฎหมาย และการรับรู้ของรัฐ เสียงของพลเรือนในเมียนมาถูกตัดขาดจากกระบวนการตัดสินใจอย่างเป็นทางการ ถูกทำให้เป็นเพียงสถิติ หรือถูกทำให้เงียบผ่านความกลัว อย่างไรก็ตามเสียงเหล่านี้กลับสร้างการเมืองอีกชุดหนึ่งที่อยู่นอกสถาบันรัฐ (Fraser, 2007) การเมืองของเสียงที่ไม่ถูกนับคือการเมืองของการตั้งคำถามต่อกรอบว่า “ใครมีสิทธิพูด” และ “เสียงแบบใดจึงจะถูกยอมรับ” การที่พลเรือนเล่าเรื่องความรุนแรงของตนเอง บันทึกประสบการณ์ และส่งต่อความทรงจำ เป็นการท้าทายการผูกขาดความจริงของรัฐ และทำให้ความรุนแรงไม่อาจถูกทำให้เงียบหายไปได้อย่างสมบูรณ์

5.4 พลเรือนไม่ใช่เหยื่อ แต่เป็นผู้สร้างความหมาย

การมองพลเรือนในเมียนมาเพียงในฐานะเหยื่อของความรุนแรงเสี่ยงต่อการลดทอนตัวตน และทำให้การต่อต้านจากล่างขึ้นบนถูกมองข้าม บทความนี้เสนอให้มองพลเรือนในฐานะ “ผู้สร้างความหมาย” (Meaning-makers) ที่ตีความ ตีกรอบ และตอบโต้ความรุนแรงของรัฐอย่างต่อเนื่อง ผ่านภาษา ความทรงจำ และการกระทำในชีวิตประจำวัน (Jelin, 2003; Assmann, 2011)

การสร้าง ความหมายเหล่านี้มิได้เป็นเพียงการเอาตัวรอด แต่เป็นการเมืองเชิงศีลธรรมที่ปฏิเสธการทำให้ชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่รัฐสามารถทำลายได้โดยไร้ความรับผิดชอบ ในแง่หนึ่งเสียงของพลเรือน แม้จะไม่ถูกนับในระบบการเมืองอย่างเป็นทางการ กลับเป็นรากฐานสำคัญของการจินตนาการถึงสังคมเมียนมาที่แตกต่างออกไปในอนาคต

6. เมียนมาในฐานะบทเรียนมนุษยศาสตร์การเมือง

บทความนี้เสนอให้มองเมียนมาไม่เพียงในฐานะ “กรณีศึกษาของรัฐล้มเหลว” หรือ “สังคมภายใต้เผด็จการทหาร” หากแต่ในฐานะบทเรียนสำคัญของมนุษยศาสตร์การเมืองร่วมสมัย ซึ่งช่วยเปิดเผยกลไกที่ความรุนแรงเชิงโครงสร้างดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาความรุนแรงทางกายภาพตลอดเวลา การทำให้ความรุนแรงกลายเป็นเรื่องปกติ (Normalization of violence) ผ่านกฎหมาย สถาบัน และวัฒนธรรมการเมือง เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้รัฐ

สามารถบันทึกคุณค่าศีลธรรมที่เป็นมนุษย์ของพลเรือนได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ถูกตั้งคำถามอย่างจริงจัง (Galtung, 1969; Foucault, 1977)

6.1 ความรุนแรงเชิงโครงสร้างกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงเชิงโครงสร้างในเมียนมามีได้ปรากฏเฉพาะในช่วงเหตุการณ์วิกฤต หากแต่ฝังตัวอยู่ในชีวิตประจำวัน ผ่านการจัดสรรทรัพยากรอย่างไม่เป็นธรรม การกีดกันทางกฎหมาย และการทำให้พลเรือนจำนวนมากตกอยู่ในสถานะ “ชีวิตที่เปราะบาง” (Precarious life) ซึ่งรัฐสามารถควบคุมหรือทำลายได้โดยไม่ต้องรับผิดชอบ (Butler, 2004) ความรุนแรงในลักษณะนี้ทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ใช่ด้วยกระสุนหรือคุก หากด้วยการพรากเสียง ความหมาย และความสามารถในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง

การมองความรุนแรงเชิงโครงสร้างผ่านเลนส์มนุษยศาสตร์การเมืองช่วยให้เห็นว่าปัญหาไม่ได้อยู่ที่ “ตัวแสดงรุนแรง” เพียงรายใดรายหนึ่ง แต่คือระบบความรู้และกรอบคุณค่าที่ทำให้ความรุนแรงถูกทำให้ชอบธรรมได้อย่างต่อเนื่อง บทเรียนจากเมียนมาจึงสะท้อนว่าการฟื้นฟูศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่อาจเกิดขึ้นได้หากไม่รู้ถ้อยคำโครงสร้างที่ทำให้ชีวิตมนุษย์ถูกจัดลำดับค่าอย่างไม่เท่าเทียม

6.2 ความทรงจำในฐานะสนามการเมือง

อีกประเด็นสำคัญที่บทความนี้ยืนยันคือ ความทรงจำไม่ใช่เพียงเรื่องของอดีต แต่เป็นสนามการเมืองของปัจจุบันและอนาคต ความพยายามของรัฐเมียนมาในการลบ บิดเบือน หรือทำให้เหตุการณ์ความรุนแรงกลายเป็นเรื่องต้องห้าม สะท้อนความตระหนักของรัฐว่าความทรงจำมีพลังในการบ่อนทำลายความชอบธรรมของอำนาจ (Assmann, 2011; Trouillot, 1995)

ในทางกลับกัน ความทรงจำของพลเรือนที่ถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่อง ศิลปะ และสื่อทางเลือกทำหน้าที่เป็นรูปแบบหนึ่งของการต่อต้านที่ไม่อาจถูกปราบปรามได้อย่างสมบูรณ์ ความทรงจำเหล่านี้รักษาความจริงเชิงศีลธรรม (moral truth) ของประสบการณ์ความรุนแรง และทำให้ความยุติธรรมไม่ถูกกลืนหายไปประวัติศาสตร์ทางการเมืองความทรงจำจึงเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญของผู้ไร้อำนาจ และเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการจินตนาการถึงความยุติธรรมในอนาคต (Jelin, 2003)

6.3 การต่อต้านที่ท้าทายมายาคติเรื่องอำนาจรัฐ

สุดท้ายชี้ให้เห็นว่าการต่อต้านจากล่างขึ้นบนในเมียนมาท้าทายมายาคติพื้นฐานของรัฐสมัยใหม่ นั่นคือแนวคิดที่ว่าอำนาจรัฐเป็นสิ่งเบ็ดเสร็จและไม่อาจสั่นคลอน การไม่ร่วมมือ การต่อต้านในชีวิตประจำวัน และการสร้างพื้นที่การเมืองนอกสถาบัน แสดงให้เห็นว่าอำนาจรัฐต้องพึ่งพาความยินยอม การปฏิบัติตาม และความเงียบของพลเรือนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Scott, 1990)

เมื่อพลเรือนปฏิเสธที่จะให้ความหมายตามกรอบของรัฐ แม้ในระดับเล็กน้อยอำนาจรัฐก็เริ่มสั่นคลอนในเชิงสัญลักษณ์และเชิงศีลธรรม บทเรียนจากเมียนมาจึงเตือนให้มนุษยศาสตร์การเมืองหันมาให้ความสำคัญกับการ

ต่อต้านที่ “ไม่ยิ่งใหญ่” แต่ฝังตัวอยู่ในชีวิตประจำวัน เพราะการต่อต้านเหล่านี้เผยให้เห็นพลังของมนุษย์ในการสร้างความหมายใหม่ แม้ภายใต้โครงสร้างความรุนแรงที่ดูเหมือนหลีกเลี่ยงไม่ได้

โดยสรุปเมียนมาในฐานะกรณีศึกษาชี้ให้เห็นว่า การเมืองมิได้เกิดขึ้นเฉพาะในรัฐสภาหรือสนามรบ หากแต่เกิดขึ้นในความทรงจำ การปฏิเสธ และการดำรงอยู่ของผู้คนธรรมดา บทเรียนนี้ไม่เพียงมีนัยต่อการทำความเข้าใจเมียนมา หากยังเปิดพื้นที่ให้มนุษยศาสตร์การเมืองตั้งคำถามต่ออำนาจ ความรุนแรง และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในสังคมร่วมสมัยอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สรุป

บทความนี้มุ่งทำความเข้าใจสังคมเมียนมาร่วมสมัยผ่านเลนส์มนุษยศาสตร์การเมือง โดยชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงมิได้ดำรงอยู่เพียงในรูปของการใช้กำลังโดยตรง หากแต่ฝังตัวอยู่ในโครงสร้างทางการเมือง กฎหมาย และวัฒนธรรมการปกครองที่ทำให้การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กลายเป็นเรื่องปกติ ความรุนแรงเชิงโครงสร้างดังกล่าวมีผลสำคัญในการทำให้เสียงของพลเรือนจำนวนมาก “ไม่ถูกนับ” ทั้งในเชิงสถาบันและในความทรงจำสาธารณะ

การวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ความพยายามของรัฐในการควบคุมความทรงจำและทำให้ประสบการณ์ความรุนแรงกลายเป็นความเงียบ มิได้ทำให้ความรุนแรงสิ้นสุดลง ตรงกันข้าม ความทรงจำของพลเรือนที่ถูกถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่อง ศิลปะ สื่อทางเลือก และชีวิตประจำวัน ได้กลายเป็นพื้นที่การเมืองที่ท้าทายการผูกขาดความจริงของรัฐ ความทรงจำจึงมิใช่เพียงการย้อนอดีต หากเป็นทรัพยากรเชิงศีลธรรมที่ใช้ต่อต้านการทำให้ความยุติธรรมกลายเป็นเรื่องลึกลับ

นอกจากนี้บทความยังเสนอให้มองการต่อต้านของพลเรือนในเมียนมาในฐานะกระบวนการสร้างความหมายมากกว่าการตอบโต้เชิงกำลัง การไม่ร่วมมือ การลี้ภัย การสื่อสารใต้ดิน และการต่อต้านในชีวิตประจำวัน สะท้อนให้เห็นว่าพลเรือนไม่ได้เป็นเพียงเหยื่อของอำนาจรัฐ หากแต่เป็นตัวแทนแสดงทางสังคมที่ต่อรอง ปฏิเสธ และนิยามความชอบธรรมของอำนาจอย่างต่อเนื่อง แม้ภายใต้เงื่อนไขของความกลัวและความรุนแรง โดยสรุป เมียนมาในฐานะกรณีศึกษาเผยให้เห็นบทเรียนสำคัญของมนุษยศาสตร์การเมืองร่วมสมัย กล่าวคือ การเมืองมิได้จำกัดอยู่ในสถาบันหรือเหตุการณ์ใหญ่ หากแต่ฝังตัวอยู่ในความทรงจำ เสียง และการดำรงอยู่ของผู้คนธรรมดา การทำความเข้าใจความรุนแรงผ่านมิติของโครงสร้าง ความทรงจำ และการต่อต้านจากล่างขึ้นบน จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการฟื้นคืนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเปิดพื้นที่ให้จินตนาการถึงอนาคตทางการเมืองที่ไม่ตั้งอยู่บนความเงียบและความรุนแรงอีกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Assmann, J. (2011). Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511996306>
- Butler, J. (2004). Precarious life: The powers of mourning and violence. Verso.
- Fraser, N. (2007). Transnationalizing the public sphere: On the legitimacy and efficacy of public opinion in a post-Westphalian world. *Theory, Culture & Society*, 24(4), 7–30. <https://doi.org/10.1177/0263276407080090>
- Foucault, M. (1977). Discipline and punish: The birth of the prison (A. Sheridan, Trans.). Vintage Books. (Original work published 1975)
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167–191. <https://doi.org/10.1177/002234336900600301>
- Jelin, E. (2003). State repression and the labors of memory. University of Minnesota Press.
- McCargo, D. (2019). Social media, political participation and violence in Myanmar. In M. Cheeseman & N. Farrelly (Eds.), *Conflict in Myanmar: War, politics, religion* (pp. 177–196). ISEAS–Yusof Ishak Institute.
- Scott, J. C. (1985). Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance. Yale University Press.
- Scott, J. C. (1990). Domination and the arts of resistance: Hidden transcripts. Yale University Press.
- South, A., & Jolliffe, K. (2015). Forced migration and the Myanmar peace process. Myanmar Peace Support Initiative (MPSI).
- Trouillot, M.-R. (1995). Silencing the past: Power and the production of history. Beacon Press.

Interdisciplinary Journal of Humanities Studies

Original Article

Received: 7 May 2026

Revised: -

Accepted: 14 August 2026

A BOOK REVIEW OF THE GEOGRAPHY OF THE PEACE

Juan Miguel U. Palero¹

Author: Nicholas John Spykman (posthumously
edited by Helen R. Nicholl)

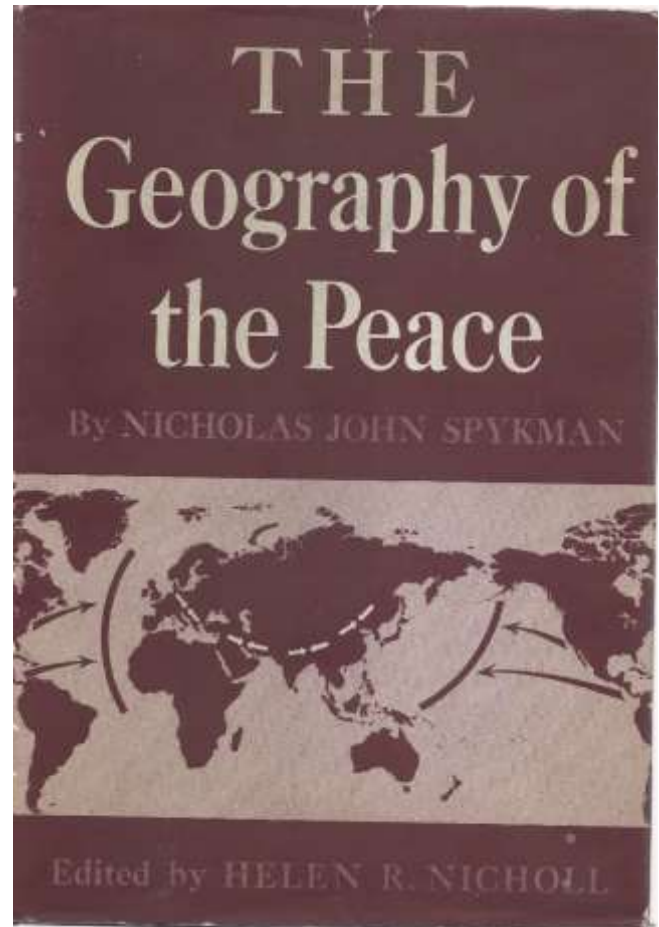
Name of Book: The Geography of the Peace

City of Printing: New York City

Place of Printing: Harcourt, Brace, and Company

Year Published: 1944

Number of Pages: ix, 66 pp.

¹ Independent Scholar, Philippine

ABSTRACT

This book review dissects the 1944 posthumous work of American political scientist Nicholas J. Spykman entitled *The Geography of the Peace*. Setting an optimistic view of the end of the Second World War, Spykman sparked renewed interest in reformulating the prevailing geopolitical formula by revisiting and critiquing Sir Harold Mackinder's Heartland Theory, which was proven outdated and idealistic upon the onset of the war. To correct these oversights, Spykman proposed a more pragmatic and all-encompassing approach in geopolitical interactions by recalibrating Mackinder's theory by integrating a more littoral-oriented area, termed the "rimland," and introducing air power into the nexus of fundamental geopolitical factors, which provided a more all-encompassing viewpoint needed to expound on immediate geopolitical and defense analysis. The book, on the other hand, has suffered from methodological and conceptual flaws, as well as authorial questioning, which casts a cloud of doubt over the veracity of the presented information. Ultimately, Spykman's book presented a quality of healthy skepticism and interrogation of the insularity of both the United States of America and its European counterparts to a certain extent when it comes to girdling geopolitics and global collective security. It places the question of intention and forthrightness at the heart of the present-day analysis of post-war American foreign policy, apropos of the national sovereignty of nations within the Asian, African, and Latin American regions.

Keywords: Geopolitics, International Relations, Rimland, Nicholas John Spykman, United States Foreign Policy

I. INTRODUCTION

"The policy of all the powers is in their geography." This is the famed dictum that is largely attributed, albeit unofficially, to Napoleon Bonaparte. This belief was based on the idea that geography serves as a litmus test for the venerable hypothesis about the "political bridegroom," which involves defining, measuring, and acting for national interest and security in relation to geographical conditions. Furthermore, marshaling the area-specific expertise of international security by way of geography, one must chart a treacherous course of geographical concepts to consummate a holistic and impartial understanding of the nexus of geopolitics and international security. After all, geography is not only the "eyes of history," but it is also the poisonous pill that scholars and researchers alike of that particular time period and even up to the 21st century find it easy to discredit or to reconcile the place of security and national interests in terms of historical interpretation.

Thus, in 1944, in an attempt to oppugn the famous and idealist concept of Sir Harold Mackinder in that of the “Heartland” principle, Nicholas John Spykman, in his posthumous work entitled *The Geography of the Peace*, responded by attempting to accord the “place of geopolitical analysis in the formulation of a security policy.” At that time, geopolitics was either ill-defined by academics whose rival schools of thought tended to monopolize it, or it served as a platform for the “idealist, morally dogmatic liberals” to give credibility to their stances about “world peace,” or it was treated as a lowly servant by policymakers of foreign policy development (Spykman 1944, pp. x, 3). The purpose, then, of this book is not only to read the geopolitical transitions happening in the 1940s that crucially address the capricious state of the policies followed by major international powers, which were undermined by the Second World War, but also to further justify the idea that the international security problem born of the war will be and must be shouldered by the Americans to deter opposing nations (Spykman 1944, p. x).

II. SUMMARY

Considered by contemporaneous peers as the sequel to Spykman’s earlier work entitled *America’s Strategy in World Politics* published in 1942, the book is divided into five parts, which take into account the very nature and stimulus of the relationship between geography and foreign policy, which then emerges as a perspicacious component of understanding the West’s diplomatic approach in the Eurasian geopolitical region. As history has shown, the Eurasian region served as the crucible of the developing system of ideological geopolitics, emerging as the ideological frontline of the Cold War between the United States and the Union of Soviet Socialist Republics.

The first and shortest chapter, entitled “Geography in War and Peace,” deals with the sobering reality that the world of that time was facing: the ‘tremendous struggle’ of the major nations for political power (Spykman 1944, p. 3). Using the war as a judicious and necessary backdrop, Spykman argues that nations that become embroiled were either to defend their territory—an encroachment upon which ‘threatens the very life of [the state]’—or to augment their political prestige, anchored by the leverage such power affords (Spykman 1944, p. 4). Thus, to prevent future wars for political supremacy, Spykman offered a prudent and revolutionary, albeit pragmatic, solution, and that is by creating a system of “collective security.” Each state will retain its own armed forces but will accept an obligation to fight in the defense of any other state whose security is threatened, and upon accomplishment of such, the feeling of collective security is embedded (Spykman 1944, p. 4).

In the eyes of a 21st-century reader, the echoes of Spykman’s daring statement are very much reverberating in the present, as it manifested in the form of the United Nations, created a year after this book was published. Much like how the United Nations of the present works, Spykman argued that it is important to understand that these ‘major nations,’ which have the inherent military strength to defend themselves, will be the enforcers and policers of the yearned-for collective security. This alternative was given more emphasis by Spykman compared to the alternative of abandoning power politics for mutual

and harmonious state cooperation or creating a superstate that operates with wide police force power in the hopes of dissuading nations from the need for (re)armament.

The second chapter deals with the problem of mapmaking, as there are technical and cartographical differences between the types of map projections used by geographers, historians, political scientists, and foreign policymakers in societal analysis. In conjunction with that, Spykman assails the influence of the Mercator projection map as he advocates for a “complete scrapping” of such, since the map is not furnished with a proportional areal representation of the nation-states as areas near the Northern Pole tend to have a bigger land area than their original – emblematically projecting political power. Thus, with the introduction of the Miller cylindrical map projection by 1942, it attempts to reverse the usual optic as it views not the entire Northern Hemisphere, but rather, the Western Hemisphere as the fundamental nexus of geopolitical power in the world, as it projects the ‘United States’ in the center of the Old and New World (Spykman 1944, p. 18). Beyond the usual cartographical precedents, Spykman implicitly argued that with the imminent rise of air power, the conduct of the old intellectual norm of “terrestrial-and-aquatic only” geographic frontiers will be proven ineffectual and archaic by the technological advancements and unpalatable to the future generation of researchers and scholars (Spykman 1944, p. 17).

The third and fourth chapters, which comprise the meaty bulk of the book, represent a diptych approach: The influence of the rimland (areas that are within and surrounded by marginal and mediterranean seas that constitute a maritime highway, which in turn connects the economic and political security of the nations within) in the geopolitical idea of security is immeasurable, as Spykman has argued: “Who controls the rimland rules Eurasia; who rules Eurasia controls the destinies of the world,” while addressing the dilemma of “encirclement” and “isolationism” that tends to restrain how a nation views itself in relation to others, much like how the United States of America worked before the Second World War (Spykman 1944, pp. 19, 44). Accordingly, nations within the rimland (areas including present-day China, the entire Southeast Asian region, Japan, the Indian subcontinent, and the Western Asian region) are primarily the nations that have adequate resources of men and materials that can exercise a direct influence on the peaceful organization of international society. On the other hand, the nations who are lacking in either of the two resources or both of them often resort to ‘isolationism,’ which is an understandable act to do but would often lead to encirclement by much stronger nations.

The concluding chapter, “The Strategy of Security,” envisioned a world in which the United States is at the forefront without the predominance of hegemonic powers whose “principles and ideals are opposed to the whole course of Western civilization” (Spykman 1944, p. 45). In doing such a colossal task, Spykman argues, it is necessary for the United States not only to avoid becoming over-reliant on naval and land power but also to incorporate a formidable and systematic air power that could stretch across ‘maritime zones.’ In addition, it is to be understood that to ensure the stability of what Spykman defined as power-based ‘collective security,’ the United States must treat Great Britain (while seen as a dwindling major power at that time) as its transatlantic zone ally and, intriguingly, the Soviet Union as its major partner in enforcing peace in the Eurasian mainland (Spykman 1944, p. 57). After all, the strength

of Britain, the Soviet Union, and the United States must be readily available to preserve the power balance.

In the end, Spykman intriguingly advocates for a utopian superstate envisioning “achieving the organization of a world state and abolishing the independent sovereignty of nations” (Spykman 1944, p. 60). But as long as the realistic political, economic, and military conditions of the entire world do not permit the redefinition of world power balance and international relations, Spykman asserted a core thesis: the United States is the major political power that is committed to enforcing “collective security,” and it is within the interest of the Americans to sincerely request mutual cooperation with the British and Russians for constant regulation of geopolitical interests within both the “Heartland” and “Rimland” regions. Anyhow, Spykman noted, “their cooperation will serve their own best interests” (Spykman 1944, p. 61).

III. ANALYSIS

As we assess, or reassess, the strength of Spykman’s work, one has to be reminded of the fact that it was originally written in 1943 and published the next year. One of its conspicuous strengths was Spykman’s straightforward and uncomplicated explanation of geographical and geopolitical terms. Given that the topic being discussed by Spykman was a complex and intellectually challenging one, there were technical jargons present in his book (such as azimuth, Heartland, Rimland, and many other related terminologies) that the reader had to confront, and yet Spykman took up the mantle of simplification, which helped lay the smooth conveyance of his ideas.

Another strength of Spykman’s work was his refinement (or revision, to a certain extent) of the precedent set by Sir Halford Mackinder in the Heartland Theory. After four decades of the pervasiveness of Mackinder’s Heartland Theory, upon the publication of his 1904 work entitled “The Geographical Pivot of History,” Spykman, confronted with a variegated geopolitical framework compared to that of Mackinder’s times and disillusionment with the idealist construct of the Heartland Theory, offered a more realistic and pragmatic approach by formulating the Rimland Theory, as seen in this book. His theory, while anticipating the rise of independent centers of power such as China, India, and Japan that could antagonize the position of Mackinder’s Heartland, provided the necessary theoretical underpinning for the United States in terms of exploration of the extent of American foreign policies, starting from the 1950s up until the 21st century. It eventually became an act of leveraging economic, political, and technological facets against areas within Spykman’s rimland (Gerace 1991, p. 349, 353). It also became the concealed engine behind the United States’ act of containment against the rising influence of the Soviet Union and its communist ideology. It provided a defensible excuse for the Americans to use an aggressive method of curbing and preventing the spread of Communist ideology through coercive intrusion into the national sovereignty of other nations—a strategy that became the hallmark of American foreign policy during the Cold War.

If the strengths of this book are well-articulated, so too are its shortcomings. As earlier stated, this work is a memento of the intellectual prodigiousness of Spykman, which was published in 1944, at the latter stage of the Second World War. Thus, a fundamental contradiction or shortcoming of this book is not the year it was written, but rather the authorial authenticity and factual association of the information presented in the book. When read closely, Frederick Sherwood Dunn's introduction explicitly stated that Spykman, with the intent of making use of his lecture's stenographic records in coming up with the book, suddenly died in June 1943 (Spykman 1944, p. x). Eventually, the fulfillment was made by Helen Nicholls, Spykman's chief researcher and assistant, with "real fidelity" to the plan and intentions of his departed master (Spykman 1944, p. x).

As the book reviewer, I think there is a cloud of doubt covering the book on the exact degree or extent of the 'fidelity' of Nicholls' writing, which embodied Spykman's ideas. There is a high certainty, without being prejudicial to Nicholls' intellectual capacity and fidelity, that the words the readers are reading are actually Nicholls' interpretation of the concepts espoused by Spykman, not Spykman *himself*. In addition, the use of Spykman's lecture stenographic records alone is a reminder to both laymen and educated readers that such referential material is not a thorough and complete source that can be utilized in discussing a rather sophisticated topic. As with any historical or other academic references, source criticism is a must to ensure 'real fidelity' of the information being presented.

Another shortcoming of Spykman was his inferential core thesis that collective security is deeply entrenched and heavily dependent on the mutual cooperation of the United States, the Soviet Union, and Great Britain, who were wartime allies, by 1943. Spykman has elided the dynamic and sometimes violent clash of perspectives with respect to national interests and ideological nationalism, which subsequently manifested in the form of predatory and malign nation-states. Historical accounts have shown that after the Second World War, both the United States and the Soviet Union engaged in maligning and transgressing Spykman's calculated vision of collective security by pursuing their own share of wealth and power that engendered a new form of colonialism: neocolonialism (Kupchan and Kupchan 1997, p. 60).

In his discussion, Spykman overlooked the very definition of the term "independence" of "small states," namely: the Philippines, Burma (present-day Myanmar), and Indonesia, by stating that their independence is correlated to the effective establishment of these powers within the Southeast Asian region (Spykman 1944, p. 58). Rather than recognizing the true aspirations of the people residing in such countries, Spykman is advocating for the divvying up of these countries into spheres of influence of these Western powers, wherein the responsibility for territorial security and integrity falls into the hands of these powers, not the small states. Thus, it asserted that Spykman himself fell into a working contradiction that equated independence to Western dependency. Spykman, unfortunately, fails to recognize that these nations are acting on the precepts of *raison d'état*, which reasonably furthered the right of a nation to pursue their national interest in any means employed (Kissinger 1994, p. 58).

IV. CONCLUSION

Spykman's *The Geography of the Peace* is a work of well-grounded intellectual interrogation as it addresses the necessity of the time to assert and adopt a more realistic and pragmatic geopolitical approach to properly hold what Spykman has termed global "collective security." Despite this, Spykman's central focus: the terms "geography" and "peace," terms that seem not abstruse enough for a layman or an academic alike, were, nonetheless, cleverly exploited primarily by the Americans after the Second World War as a "Trojan Horse" for anti-communist hegemony—a world of free societies associated with the United States. This argument serves as the crux of the ideological-cum-geopolitical interaction in American foreign policy to the present, which tends to undermine the principle of national sovereignty of the "small states," mentioned by Spykman, in exchange for American dependency. Furthermore, as seen in the eyes of a 21st-century reader, the very shortcomings evident in the book are not only methodological and authorial representations but also conceptual and bounded by the time the book was written, elicited from the optimistic viewpoint of Spykman himself regarding mutual international cooperation of the major powers to promote "peace." Thus, Spykman's work is an insightful account that makes a meaningful contribution to the emerging arena of works tackling international relations and geopolitical analysis, more so during times of regional and global conflicts and security issues that still resonate in the present.

V. REFERENCES

- Gerace, M. (1991). Between Mackinder and Spykman: Geopolitics, Containment, and After. *International Security*, 10(4), 347-364. <https://doi.org/10.1080/01495939108402855>.
- Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. Simon and Schuster Paperbacks.
- Kupchan, C. and C. Kupchan. (1997). The Promise of Collective Security. *International Security*, 20(1), 52-61. <https://doi.org/10.2307/2539215>.
- Mackinder, H.J. (1904). The Geographical Pivot of History. *The Geographical Journal* 23(4), 421-437. <https://doi.org/10.2307/1775498>.
- Spykman, N.J. (1944). *The Geography of the Peace*. Harcourt, Brace, and Company.

Interdisciplinary Journal of Humanities Studies

Received: 2 June 2026

Revised: -

Original Article

Accepted: 14 August 2026

A BOOK REVIEW OF THE JAPANESE COMMUNITY IN CEBU, 1900-1945

Juan Miguel U. Palero¹

Authors: Jose Eleazar R. Bersales and Taihei Okada

Title of Book: *The Japanese Community in Cebu, 1900-1945*

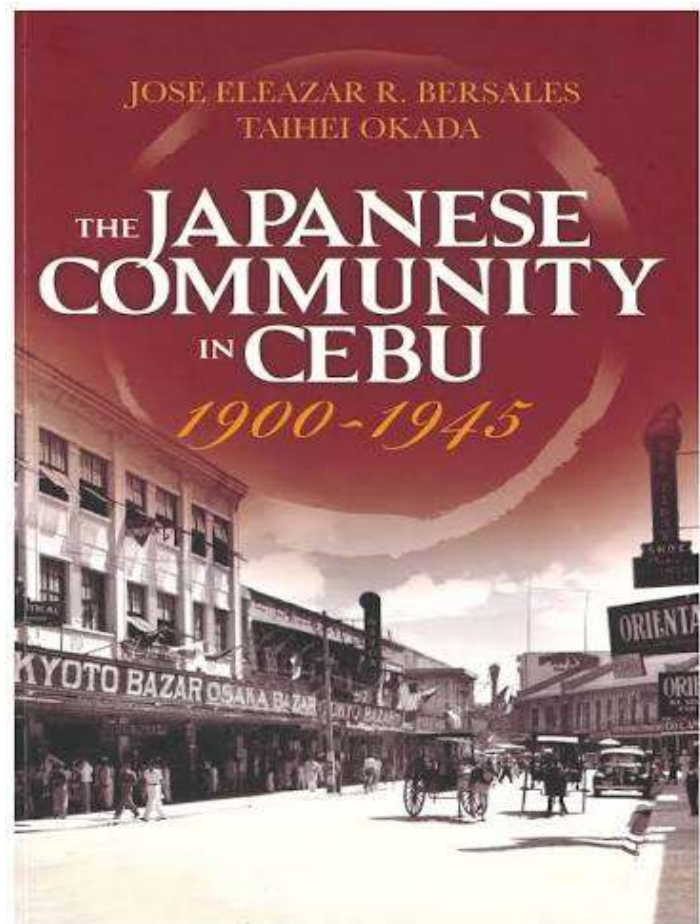
City of Printing: Manila City, Philippines

Place of Printing: National Historical Commission of the Philippines

Year Published: 2023

Number of Pages: viii, 104 pp.

ISBN: 978-621-06-0499-3

¹ Independent Scholar, Philippine

ABSTRACT

This book review presents a thorough dissection and critical interrogation of Jose Eleazar Bersales and Taihei Okada's 2023 work, *The Japanese Community in Cebu, 1900-1945*, which is construed as a trailblazing historiographical account of the Japanese diaspora in the Philippines. Using archival research as its principal methodology, Bersales and Okada have upheld the fact that many Japanese settled in Cebu Province during the American colonial period for commercial purposes. From there, it opened up a veritable crucible, in the form of commercial-industrial establishments, which offered a new perspective as to how the Japanese settlers had acclimatized in their new environment that inevitably spurred or benefited the Cebuanos, in addition to narrating how the same societal setup was disturbed and eventually ruined by the eruption of the Second World War. Ultimately, it is expected for a trailblazing work to have built-in shortcomings, be it in the conceptual or technical side; however, Bersales and Okada's book is a prominent addition to the literature, tackling not just the local history of Cebu or the history of the Japanese diaspora in the country but also the Japanese settlers in pre-Second World War Southeast Asia, which will serve as the backbone for future research.

KEYWORDS: Cebu Province, Japanese, Philippines, Second World War

I. INTRODUCTION

The year 2025 marked the eightieth anniversary of the surrender of the Imperial Japanese forces to the Allied Forces, which brought the Second World War to its close. In the following decades, many former Japanese colonies have started to incorporate to their annals of national histories such event, in which they were written in such a manner to depict the Japanese as a brutal and uncompromising type of people, which consummated the shared feeling of despair, anger, and resentment of their once colonized nations. On one hand, these harrowing representations are true to numerous people living in the Southeast Asia region.

What is truly unfortunate, on the other hand, is how historians had deliberately passed over the lives of the Japanese already living in the areas long before the war broke out, as the disregard of which gives a sense of dimming certain historical lights to suit their own way of thinking or, worse, strangle the other reality that there were Japanese that were innocuous and different from the Imperial Japanese forces, as they had only ventured into such areas in search of greener pastures. It certainly feels that there is still a 'cold war' existing, as there are discreet conflicts that persisted long after the ink of the peace treaties had dried in the form of historical writing. In the case of the Philippines, in addition to the failure of providing the Japanese immigrants an appropriate socio-historical understanding and voice, another historiographical oversight that persisted for several decades was the dearth of local histories. These histories either serve as a strong and sufficient foundation for the data presented by scholars in the written national histories or give a differing point of view to what has been etched or often repeated in the hegemonic works of national history.

Hence, the book being reviewed, *The Japanese Community in Cebu, 1900-1945*, by scholars Jose Eleazar Bersales and Taihei Okada, addresses the surprising lack of the historians' engagement regarding the huge gaps of understanding of the historiographical vectors when it comes to two interrelated and bludgeoning fields of inquiry: the tracing of Japanese settlement in the Philippines and the influence of the Second World War on the attitude of the Filipinos towards the Japanese. Their study focused narrowly on the genesis and experience of the Japanese community within the province of Cebu during the period.

II. SUMMARY

In the first two chapters, Bersales and Okada opens up with a milieu of the Japanese settlement, first, in the national level, and subsequently, in Cebu Province. An inquiry into the statement made by the authors expressing that there is a stark difference in terms of the luring factor, which sufficiently justified the settlement of Japanese in prewar Cebu in comparison to the other Japanese immigrants that ultimately settled in other cities in the Philippines (Bersales and Okada 2023, 4), which really set the tone for the entire work. The authors' adoption of this claim openly challenged the 'agricultural'-dominant disposition of

historians and other scholars, as to the reason of settlement of Japanese in certain areas in the Philippines, as they championed for a more 'commercial'-centric opportunities that address the motive of the Japanese to come to Cebu, specifically in terms of retail trading, specialty trading, manufacturing, and service providers relevant to physical therapy and carpentry (Bersales and Okada 2023, 10, 28). The Japanese never intended that their introduction of the 'bazar' concept would make an undeniable and persistent impact on the lives of not only the Cebuanos but the entirety of the Filipinos, as the concept remains relevant today.

Having analyzed the milieu and participation of the Japanese community during the prewar period, the authors now turn to the events that unfolded in the province during the Second World War. Economically speaking, the pertinent viewpoint is that the economy was brought to a halt as wartime controls prioritized military needs over those of civilians. However, in the case of Cebu province, the authors drifted away from this stance and cogently argued that the province experienced an expansion of economic activities, in which ushered in numerous Japanese companies to come to the province and to have a share in the great profits being sustained in the area (Bersales and Okada 2023, 45). Socially speaking, they also touched on the formation of the Hoko system, which was eerily similar to the ones institutionalized in Formosa, as it was employed by the Imperial Japanese forces to entrench not only their authoritative control over the multiple facets of the society, but more importantly, it was designated as an institutionalized deterrent for the natives as well as their fellow Japanese to engage actively in anti-Japanese measures, categorically referring to guerrilla warfare. And as the tides turned against the Imperial Japanese forces with the impending advancement from American forces around 1944, Bersales and Okada argues that the Japanese Military Administration in the Philippines took a leap of faith as they pursued mandatory conscription of all male Japanese civilians to augment their forces, and in the case of Cebu province, the male civilians who are eligible to be conscripted had 'essentially welcomed' the idea of joining so as to fight for their motherland. Then, as the Americans landed on the shores of Cebu province, the Japanese civilians were caught in the crosshairs of the raging war, literally and figuratively, but had a strong resolve not to surrender to the American forces. Ultimately, their Bushido-inspired demeanor did not pay dividends as they either became the numbers in the official death tally or their families were torn apart.

In the last chapter, Bersales and Okada argue that, after surrendering to the Americans in September of 1945, all surviving Japanese citizens, whether military or civilian, had to be repatriated to Japan. It is no wonder if it was done for security and propriety reasons. Not only had the Japanese themselves made moves to expunge their existence, but the Filipinos themselves. With the passing of the Philippine Alien Property Administration in 1946, the Filipinos confiscated assets explicitly owned or possessed by the Japanese. Henceforth, the authors pithily concluded that the coming of the Imperial Japanese Forces and the Second World War not only destroyed the lives of millions of Filipinos but also the undisturbed lives of the Japanese settlers who arrived in the area long before them (Bersales and Okada 2023, 85).

III. ANALYSIS

A welcome feature of the work is seen in the detailed bibliographic listing and scrupulous engagement of both published and unpublished Japanese sources of information (specifically the *Bag-ong Kusog*—a newsweekly magazine in Cebu Province that ran from 1915 until 1945), which are still largely unknown and distant from other researchers. The systematic and painstaking listing of the entirety of the resources used in giving contextualization, in addition to the specific data that gives ‘flesh and blood’ to the events that were written in the book is of great beneficence to future researchers or scholars of the same theme, in terms of having an abridged source of information. But what is even more admirable and a welcoming feature of their work is their acknowledgment of the limitations encountered when it comes to the sources, and for the relevant facts contained herein. Instead of using words of possibility or uncertainty as a fire exit if the discussion being made has already hit a dead end, the authors have the impression to be honest to their readers, rather than being a conjecturer who would end up asking more questions rather than answering them, leaving the readers baffled and astray.

Another strength of the work, which might be minute or overlooked by the readers, is its inclusion of matrices, mostly confined to demographical data, which establishes quantitative data, in addition to relevant photographs of events, magazines, newspaper articles, and posters. These details opened new windows that deepened historical perspectives on the reality of that period and underpinned the foundations for the information presented.

As we assess, or reassess, the profoundness and critical treatment of Bersales and Okada on the settlement of Japanese in the province of Cebu from 1900 until 1945 as seen in the book, it can be stated that works which gives (or claims to have) a pioneering narrative or departs from the traditional viewpoints with regards to a certain theme or topic, often encounter numerous shortcomings or drawbacks, which is not uncommon. Some of the information and interpretation presented, which might seem trivial for some readers and scholars alike, presents symptoms of inconsistency. In view thereof, should someone dissect the text properly and thoroughly, these unraveled maladies manifested signs of extreme predilection of the authors as well as ignorance of certain historical facts, which deprived the book of a more thorough narrative.

First, as the title of the book implies, *The Japanese Community in Cebu, 1900-1945*, definitively establishes what the authors aspire to do. They have realized it in a neat manner in which their work was shaped by the existing sources before them. However, for a more meticulous and keen reader of the book, they cannot help but see a paradox. They would wonder and pose the question, “Where are the Cebuanos in the authors’ work?” “Why did the authors seemingly omit or sidestep the presence of the true natives or locals of the area in the study?” It is seemingly hard to remove the locals from their home, just to have a straight-line assessment of the foreign settlers there, hence creating a blind spot regarding historical experiences. Cebu is the home of the Cebuanos, not the Japanese settlers, in short.

To be fair to the authors, there are around four occasions that the Cebuanos popped up in the book, and it falls to the following circumstances: the Cebuanos were employees of Japanese manufacturing and stores (Bersales and Okada 2023, 26); consumers of the items sold and produced by the Japanese community; victims of the harsh control and eventual atrocities that came with the Second World War; and they even became the spouses of the Japanese settlers. Under such circumstances presented in the antecedent statement, I must perforce dissent from the line of thinking and treatment of the authors. The search for a more impartial and balanced understanding is hindered, not helped, by the seemingly one-dimensional treatment of the topic. It would have been better for Bersales and Okada to expound on how the local natives of Cebu perceived the Japanese settlers within their area, even if they were considerably fewer than their Chinese counterparts, who came to Cebu Province much earlier (Bersales and Okada 2023, 10). The converse of this statement is also true. How did the Japanese settlers view the natives of Cebu province? This specific question is more pertinent and articulate to the author's nuanced treatment of the topic; however, it did not materialize.

The second one lies within the contextualization of the 1932 Anti-Japanese boycott. The boycott that occurred between the local Chinese and Japanese communities in Cebu was an offshoot of the "aftermath of the Japanese invasion of China and the occupation of Manchuria," which commenced in September of 1931 (Bersales and Okada 2023, 30). The contextual statement provided by the authors was problematic.

Historical sources have established that the year 1931 is seen as the "commencement", not the "aftermath" of the attempt of Imperial Japan to incorporate the entire mainland China to its empire. The Imperial Japan's selection of Manchuria (along with other communities in the Northern China region) was guided by the economic boon provided by the region such as oil, iron, and other extractive minerals as they immensely lack the resources to be an autarkic economy, and to a lesser extent, to manifest the aggressive reprisal of the Japanese army in the region, when it comes to the staunch opposition of the Chinese to buy their goods, which in reality, led to the dismay of the cabinet members in Tokyo.

And more importantly, the undergirded meaning of the phrase "*aftermath of the Japanese invasion of China*" is inaccurate. However, when gleaned from other scholarly works, it can be discerned that the entire mainland China was not fully occupied by the Imperial Japanese forces, not during the Second World War and most definitely not during 1931, as the authors had tried to convey in the book in view of the implication of the statement written (Paine 2003, 3-6, 298). Moreover, such a statement constitutes the premise that the Chinese people, governed primarily by Chiang Kai-shek, had been effectively overmatched by the Japanese forces, which, should the readers adopt this certain viewpoint without due thorough historical research about the event, would lead to an erroneous historical interpretation and narrative of the Japanese invasion of Manchuria. It is rather perplexing and disappointing to see the authors had phrased such a pivotal occasion in such a manner, and it would have been more of a pleasure and delight to read if the authors had written simply in a straightforward manner—"The Japanese occupation of Manchuria."

Besides the shortcomings presented in terms of content, as a finishing touch to the list of shortcomings or drawbacks, it is also worth highlighting its technical blemish. On page 5, footnote 6 was written as “Milagros Gurrero, *A Survey of Japanese Trade and*, p. 21”. Such a shortening made was incongruent with the format prescribed for shortened footnotes within the Chicago Manual of Style (CMOS). Indeed, the CMOS permitted the shortening of titles longer than 4 words, but they must retain their most identifiable keywords so as to assist the readers for identification-cum-verification purposes. However, as shown in the example footnote in the book provided, at first glance, the footnote is, in point of fact, acceptable within the standard set, but it would have been much more proper and nicer to look at, if the authors or the editors of the book would add the next word of the title of the book being referred to, to the shortened footnote, “*A Survey of Japanese Trade and [Investments]*”. They could have also gone the other way, wherein they erased the conjunction “and” and still the keywords representing the book title remain intact. It is an eyesore for the readers to see the shortened footnote of a lengthy book title would end at a conjunction.

IV. CONCLUSION

Overall, these aforementioned criticisms do not detract from the book's innate strengths which made it an important work. Its historiographic contribution is not only limited to widening the field of discussion that highlights the experience and roles played by Japanese settlers who came to neighboring regions and areas, such as the Philippines, even before the outbreak of the Second World War, so as not to set boundaries in accord with the prevailing counterproductive mindset of scholars, which imprisons the minds of both readers and fellow scholars alike to the stereotypical labels and connotations associated with the theme at hand. Henceforth, a new middle ground is indeed what we need, but we cannot specify its contours without a deeper sense of appreciation for the work has to offer.

Despite barely scratching the surface of the facts and recount of the experiences of the community as presented in the book, Bersales and Okada underscore the importance of having a microscopic, panoptic, and, at the same time, unprejudiced view of the Japanese community, who had settled in a region before the outbreak of the Second World War. It is, therefore, a courageous attempt to provide a clear example of why we can and must confront and more importantly, learn not just from the darkest and most uncomfortable chapters in history but also swallow the bitter truth and reality implicit within their work of the sacrosanct duty in viewing a highly polemicized or prejudiced figure or occurrence impartially. Hence, as this book planted the seeds for future relevant research, it is, therefore, high time for interested scholars to give voice and proper platforms for the often-overlooked sectors of the community a fitting chance to be heard in both public and academic circles.

V. REFERENCES:

Bersales, J.E.R. and Okada, T. (2023). The Japanese Community in Cebu, 1900-1945. National Historical Commission of the Philippines.

Paine, S.C.M. (2003). The Wars For Asia, 1911-1949. Cambridge University Press.

Interdisciplinary Journal of Humanities Studies

Received: 10 June 2026

Revised: 5 July 2026

Original Article

Accepted: 14 August 2026

ศาสนา อัตลักษณ์ และประชาธิปไตยที่เปราะบาง: การเมืองมวลชนในบังกลาเทศยุคหลังการ
เปลี่ยนผ่านอำนาจ

Religion, Identity, and the Fragile Democratic Landscape: Mass Politics in Post-

Transition Bangladesh

น.ส.อัญชลี คิรินทรานนท์¹

Miss. Anjali kirinthanon

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา อัตลักษณ์ และการเมืองมวลชนในบริบทของการเปลี่ยนผ่านอำนาจทางการเมืองของบังกลาเทศ โดยชี้ให้เห็นว่าการเมืองในช่วงหลังการเปลี่ยนผ่านมิได้เป็นเพียงการแข่งขันเชิงสถาบันระหว่างพรรคการเมือง หากแต่เป็นกระบวนการต่อรองเชิงอำนาจที่ฝังรากอยู่ในโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง บทความเสนอแนวคิด “ประชาธิปไตยแบบเปราะบาง” (Fragile democracy) เพื่ออธิบายลักษณะของระบอบการเมืองที่ยังคงมีรูปแบบประชาธิปไตย แต่ขาดเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อการแข่งขันอย่างเป็นธรรม เสรีภาพทางการเมือง และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน บทความชี้ให้เห็นว่าเครือข่ายผู้นำศาสนา มัสยิด และสถาบันการศึกษาศาสนา (Madrasa) ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของการเมืองมวลชน ซึ่งสามารถแปลงความไม่พอใจทางเศรษฐกิจและสังคมให้กลายเป็นพลังทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน การใช้วาทกรรม “เรา-เขา” ระหว่างชนชั้นนำแบบฆราวาสกับมวลชนทางศาสนา ได้ซ้ำเติมการแบ่งขั้วทางสังคมและลดทอนความอดทนทางการเมือง บทความยังอภิปรายผลกระทบของการเมืองมวลชนบนฐานศาสนาต่อเสรีภาพทางการเมือง ความชอบธรรม ของกระบวนการเลือกตั้ง และสถานการณ์สิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิของชนกลุ่มน้อยทางศาสนาและสตรี ในส่วนท้ายบทความเสนอกรอบอธิบายเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงศาสนา อัตลักษณ์ และอำนาจรัฐ เพื่อทำความเข้าใจพลวัตของประชาธิปไตยในสังคมมุสลิมเอเชียใต้ และเสนอแนวคิดเชิงอนาคตเพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่นของประชาธิปไตยท่ามกลางความเปราะบางเชิงโครงสร้าง

คำสำคัญ: บังกลาเทศ, การเมืองมวลชน, ศาสนาและอัตลักษณ์, ประชาธิปไตยแบบเปราะบาง, สิทธิมนุษยชน

¹ นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar, Thailand

Corresponding author, e-mail: anjalikirinthanon@gmail.com,

Abstract

This article examines the interplay between religion, identity, and mass politics in post-transition Bangladesh, arguing that contemporary political dynamics extend beyond institutional competition among political parties to encompass deeper struggles embedded in social structures, cultural norms, and religious identities. The article advances the concept of “fragile democracy” to describe a political order that formally retains democratic institutions while lacking the structural conditions necessary for fair competition, political freedoms, and effective human rights protection. It demonstrates that networks of religious leaders, mosques, and madrasas function as critical infrastructures of mass politics, capable of transforming economic and social grievances into organized political action. Simultaneously, the construction of binary narratives—pitting secular elites against religious masses—has intensified social polarization and eroded political tolerance. The article further analyzes the implications of religion-based mass politics for political freedoms, electoral legitimacy, and human rights, with particular attention to religious minorities and women. In conclusion, it proposes an integrated analytical framework linking religion, identity, and state power to better understand democratic fragility in South Asian Muslim societies and offers forward-looking insights for strengthening democratic resilience amid structural vulnerabilities.

Keywords: Bangladesh, Mass politics, Religion and identity, Fragile democracy, Human rights

1. บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การเมืองบังกลาเทศในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาอยู่ภายใต้กระบวนการเปลี่ยนผ่านอำนาจที่เต็มไปด้วยความตึงเครียด ทั้งในเชิงการแข่งขันทางการเมือง การตั้งคำถามต่อความชอบธรรมของการเลือกตั้ง และบทบาทของสถาบันรัฐที่ถูกมองว่าไม่เป็นกลาง กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้ประชาธิปไตยของบังกลาเทศถูกจัดอยู่ในกลุ่ม “ประชาธิปไตยแบบเปราะบาง” หรือแม้แต่ระบอบกึ่งอำนาจนิยมซึ่งยังคงมีการเลือกตั้ง แต่ขาดหลักประกันด้านเสรีภาพและการแข่งขันที่เป็นธรรม (Levitsky & Way, 2010; Freedom House, 2024) สภาพเช่นนี้ทำให้ความขัดแย้งทางการเมืองมีได้จำกัดอยู่เพียงในสภาหรือกระบวนการตามรัฐธรรมนูญ หากแต่ขยายตัวสู่ท้องถนนและพื้นที่สาธารณะผ่านการเมืองมวลชนอย่างเข้มข้น

ภายใต้บริบทของความเปราะบางดังกล่าว ศาสนาและอัตลักษณ์ทางศาสนาได้กลับมามีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือในการระดมมวลชนทางการเมือง บังกลาเทศซึ่งถือกำเนิดจากอุดมการณ์ชาตินิยมทางภาษาและโลกวิสัย (secular nationalism) หลังการแยกจากปากีสถานกลับต้องเผชิญกับการฟื้นคืนของวาทกรรมอิสลามทางการเมืองอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา (Riaz, 2016) กระบวนการนี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว หากแต่เชื่อมโยงกับความไม่พอใจทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำ และความรู้สึกแปลกแยกของประชาชนจำนวนมากจากชนชั้นนำทางการเมืองในเมืองใหญ่

ศาสนาในบริบทบังกลาเทศจึงมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นความเชื่อส่วนบุคคล หากแต่ถูกทำให้เป็น “อัตลักษณ์ทางการเมือง” ที่สามารถสร้างความชอบธรรมทางศีลธรรม (Moral legitimacy) ให้กับการเคลื่อนไหวมวลชน การอ้างศาสนาเพื่อแบ่งแยก “เรา” กับ “เขา” ระหว่างผู้ศรัทธาที่แท้จริงกับฝ่ายที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นภัยต่อศาสนา ได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการปลุกเร้าอารมณ์ทางการเมือง (Islam, 2020; Ahmed, 2019) กลไกดังกล่าวมีผลโดยตรงต่อเสถียรภาพของประชาธิปไตย เนื่องจากบ่อนทำลายหลักการพหุนิยม ความอดทนทางการเมือง และพื้นที่การถกเถียงอย่างสันติในสังคม

ด้วยเหตุนี้ ความเชื่อมโยงระหว่างการเมืองมวลชน ศาสนา และเสถียรภาพของประชาธิปไตยในบังกลาเทศจึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย การทำความเข้าใจพลวัตดังกล่าวช่วยอธิบายว่าทำไมการเปลี่ยนผ่านอำนาจภายใต้กรอบประชาธิปไตยเชิงรูปแบบ (Procedural democracy) จึงไม่สามารถนำไปสู่ความมั่นคงทางการเมืองและการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานได้อย่างยั่งยืน

1.2 ปัญหาและช่องว่างองค์ความรู้

แม้งานศึกษาการเมืองบังกลาเทศจะมีจำนวนมาก แต่งานส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญกับสถาบันทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง ระบบเลือกตั้ง หรือบทบาทของกองทัพ มากกว่าการเมืองมวลชนในฐานะพลังทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อทิศทางประชาธิปไตย (Huq, 2013; Jahan, 2015) การมุ่งเน้นเชิงสถาบันดังกล่าวทำให้พลวัตของการระดมมวลชนผ่านศาสนาและอัตลักษณ์ถูกมองเป็นเพียงปัจจัยรอง หรือเป็นผลพลอยได้ของความขัดแย้งระดับชนชั้นนำ

นอกจากนี้งานวิชาการจำนวนหนึ่งยังมีแนวโน้มมองบทบาทของศาสนาในกรอบสุดโต่ง กล่าวคือ ศาสนาถูกอธิบายในฐานะ “ภัยคุกคามต่อประชาธิปไตย” หรือในทางตรงกันข้าม เป็น “ทรัพยากรทางศีลธรรม” ที่ช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมให้การเมือง (Fox, 2018) การมองแบบทวิภาคเช่นนี้ไม่สามารถอธิบายความซับซ้อนของศาสนาในฐานะทั้งเครื่องมือของอำนาจและพื้นที่ต่อรองของมวลชนได้อย่างรอบด้าน โดยเฉพาะในสังคมที่ศาสนาเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์แห่งความเป็นชาติและความเป็นธรรมทางสังคมอย่างแนบแน่น

ช่องว่างสำคัญอีกประการหนึ่งคือการขาดกรอบวิเคราะห์ที่บูรณาการระหว่าง “อัตลักษณ์-อำนาจ-ประชาธิปไตย” งานศึกษาจำนวนไม่น้อยวิเคราะห์ประเด็นเหล่านี้แยกขาดจากกัน ทำให้ไม่สามารถอธิบายได้ว่า

การเมืองมวลชนที่อาศัยศาสนาเป็นฐานนั้น ส่งผลอย่างไรต่อโครงสร้างอำนาจและคุณภาพของประชาธิปไตยในระยะยาว (Mudie & Piracha, 2021)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลักสามประการ ประการแรกเพื่อวิเคราะห์บทบาทของศาสนาและอัตลักษณ์ในการเมืองมวลชนของบังกลาเทศ โดยพิจารณาจากผลกระทบ การสร้างความชอบธรรม และการแบ่งขั้วทางสังคม ประการที่สองเพื่อประเมินผลกระทบของการเมืองมวลชนเชิงศาสนาต่อประชาธิปไตยในช่วงหลังการเปลี่ยนผ่านอำนาจ ทั้งในมิติของเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน และการแข่งขันทางการเมือง และประการสุดท้ายเพื่อเสนอกรอบอธิบายประชาธิปไตยแบบเปราะบางในบริบทสังคมมุสลิมเอเชียใต้ ซึ่งสามารถนำไปใช้เปรียบเทียบกับประเทศอื่นในภูมิภาคได้

คำถามหลักของบทความนี้ ได้แก่ (1) ศาสนาและอัตลักษณ์ถูกนำมาใช้ในการเมืองมวลชนของบังกลาเทศอย่างไรภายใต้บริบทหลังการเปลี่ยนผ่านอำนาจ (2) การเมืองมวลชนลักษณะดังกล่าวส่งผลต่อเสถียรภาพและคุณภาพของประชาธิปไตยในบังกลาเทศในระดับใด และ (3) กรอบแนวคิดใดสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา อัตลักษณ์ และประชาธิปไตยที่เปราะบางในเอเชียใต้ได้อย่างเหมาะสม

2. แนวคิดที่สำคัญ

2.1 ประชาธิปไตยแบบเปราะบางและการเปลี่ยนผ่านอำนาจ

แนวคิดเรื่อง “ประชาธิปไตยแบบเปราะบาง” (Fragile democracy) ได้รับการพัฒนาเพื่อตอบโจทย์ประเทศที่มีสถาบันประชาธิปไตยเชิงรูปแบบ เช่น การเลือกตั้งและรัฐธรรมนูญ แต่ขาดเสถียรภาพในเชิงเนื้อหา (Substantive democracy) นักวิชาการอย่าง Levitsky และ Way (2010) เสนอแนวคิด “ระบอบกึ่งอำนาจนิยมแบบแข่งขัน” (Competitive authoritarianism) เพื่ออธิบายกรณีที่กระบวนการเลือกตั้งดำรงอยู่ แต่ถูกบิดเบือนผ่านการใช้อำนาจรัฐ สื่อ และกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นธรรม แนวคิดนี้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในการวิเคราะห์การเมืองเอเชียใต้ รวมถึงบังกลาเทศ

ในบริบทของบังกลาเทศ งานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนผ่านอำนาจหลังทศวรรษ 1990 ไม่ได้นำไปสู่การสถาปนาประชาธิปไตยที่มั่นคง หากแต่สร้างวงจรความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองหลัก การคว่ำบาตร การเลือกตั้ง และการใช้การเมืองท้องถิ่นเป็นเครื่องมือกดดัน (Jahan, 2015; Huq, 2013) การเมืองมวลชนจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “โครงสร้างปกติ” ของการเมืองมากกว่าจะเป็นเหตุการณ์พิเศษในยามวิกฤต อย่างไรก็ตาม งานในกลุ่มนี้มักเน้นการวิเคราะห์เชิงสถาบันและพฤติกรรมของชนชั้นนำเป็นหลัก ส่งผลให้มิติทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และอารมณ์ทางการเมืองของมวลชนถูกอธิบายอย่างจำกัด ช่องว่างนี้เปิดพื้นที่ให้การศึกษาการเมืองมวลชนและศาสนาเข้ามามีบทบาทสำคัญในการอธิบายความเปราะบางของประชาธิปไตยบังกลาเทศในระดับรากฐานทางสังคม

2.2 ศาสนา อัตลักษณ์ และการเมืองมวลชน

วรรณกรรมว่าด้วยศาสนาและการเมืองมีความหลากหลาย ตั้งแต่งานที่มองศาสนาเป็นภัยต่อประชาธิปไตย ไปจนถึงงานที่มองศาสนาเป็นทรัพยากรเชิงบรรทัดฐาน (Normative resource) ที่ช่วยสร้างความชอบธรรมทางศีลธรรมให้การเคลื่อนไหวทางการเมือง (Fox, 2018) ในกรณีสังคมมุสลิม งานของ Bayat (2013) เสนอแนวคิดยุคหลังอิสลามนิยม (Post-islamism) เพื่ออธิบายการเปลี่ยนผ่านจากอิสลามทางการเมืองเชิงอุดมการณ์ ไปสู่การเมืองที่ศาสนาผสมผสานกับข้อเรียกร้องด้านสิทธิและความยุติธรรมทางสังคม

สำหรับบังกลาเทศ งานของ Riaz (2016) และ Ahmed (2019) แสดงให้เห็นว่าศาสนาไม่ได้เข้ามาแทนที่รัฐชาติแบบโลกวิสัยโดยสิ้นเชิง หากแต่แทรกซึมเข้าไปในพื้นที่การเมืองมวลชนผ่านอัตลักษณ์ ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ และความรู้สึกแปลกแยกของประชาชนจากรัฐ การระดมมวลชนโดยอ้างศาสนาจึงมีลักษณะยืดหยุ่น สามารถเชื่อมโยงประเด็นศีลธรรม ชาติ และความเป็นธรรมเข้าด้วยกัน

งานวิจัยด้านการเมืองมวลชน (Mass politics) ยังชี้ให้เห็นว่า การระดมมวลชนผ่านอัตลักษณ์ทางศาสนามีศักยภาพสูงในการสร้าง “พรมแดนเชิงสัญลักษณ์” ระหว่างกลุ่มทางสังคม ซึ่งเอื้อต่อการแบ่งขั้ว (Polarization) และการทำให้ฝ่ายตรงข้ามถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ (dehumanization) (Mudie & Piracha, 2021) ประเด็นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประชาธิปไตยแบบเปราะบาง เพราะทำให้การแข่งขันทางการเมืองกลายเป็นความขัดแย้งเชิงอัตลักษณ์ที่ยากต่อการประนีประนอม

2.3 การเมืองมวลชน ศาสนา และเสถียรภาพประชาธิปไตย

วรรณกรรมร่วมสมัยเริ่มหันมาศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองมวลชนกับคุณภาพประชาธิปไตย โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา งานของ Bermeo (2016) เสนอว่าการบ่อนทำลายประชาธิปไตยในยุคปัจจุบันมักเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป ผ่านการทำให้สถาบันอ่อนแอและการสร้างความชอบธรรม ให้การใช้อำนาจนอก ระบบ การเมืองมวลชนที่อาศัยศาสนาเป็นฐานสามารถทำหน้าที่เป็นทั้งแรงต้านและแรงเสริมกระบวนการดังกล่าว ในกรณีบังกลาเทศ งานศึกษาหลายชิ้นชี้ว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่มศาสนา เช่น Hefazat-e-Islam ไม่ได้มีเป้าหมายโค่นล้มระบอบประชาธิปไตยโดยตรง แต่มีบทบาทในการกดดันรัฐให้ตอบสนองต่อข้อเรียกร้องเชิงศีลธรรมและอัตลักษณ์ (Riaz & Fair, 2011) อย่างไรก็ดี ผลลัพธ์เชิงโครงสร้างกลับนำไปสู่การจำกัดเสรีภาพ การลดทอนสิทธิของชนกลุ่มน้อย และการทำให้หลักการโลกวิสัยอ่อนแอลง ซึ่งส่งผลเชิงลบต่อประชาธิปไตยในระยะยาว

วรรณกรรมเชิงเปรียบเทียบในเอเชียใต้ยังชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและประชาธิปไตยไม่ได้เป็นเส้นตรง หากแต่ขึ้นอยู่กับบริบทของอำนาจรัฐ โครงสร้างพรรคการเมือง และระดับการรวมศูนย์อำนาจ (Kuru, 2019) สำหรับบังกลาเทศการขาดกลไกสถาบันที่เปิดพื้นที่ให้มีการมีส่วนร่วมอย่างสันติ ทำให้การเมืองมวลชนเชิงศาสนากลายเป็นช่องทางหลักในการแสดงออกทางการเมือง ซึ่งยิ่งตอกย้ำความเปราะบางของระบอบประชาธิปไตย

จากการทบทวนข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า งานวิชาการยังขาดการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบระหว่างศาสนา อัตลักษณ์ การเมืองมวลชน และประชาธิปไตยแบบเปราะบาง โดยเฉพาะในกรณีบังกลาเทศซึ่งมีประวัติศาสตร์การเมืองเฉพาะตัว บทความนี้จึงเสนอกรอบวิเคราะห์ที่มองศาสนาไม่ใช่เพียงตัวแปรอิสระหรือภัยคุกคาม หากแต่เป็น “สนามอำนาจ” (Field of power) ที่รัฐ ชนชั้นนำ และมวลชนเข้าไปต่อรองความหมายและความชอบธรรม กรอบดังกล่าวช่วยให้เข้าใจว่าการเมืองมวลชนเชิงศาสนาไม่ได้เป็นเพียงอาการของความล้มเหลวเชิงสถาบัน แต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตซ้ำประชาธิปไตยแบบเปราะบางในสังคมมุสลิมเอเชียใต้ ซึ่งจะพื้นฐานแนวคิดสำคัญสำหรับการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ในบทถัดไป

3. บริบทการเมืองบังกลาเทศหลังการเปลี่ยนผ่านอำนาจ

3.1 พัฒนาการทางการเมืองและโครงสร้างอำนาจ

หลังการฟื้นฟูระบอบเลือกตั้งในปีค.ศ.1991 บังกลาเทศเข้าสู่ยุคการเมืองแบบพรรคการเมืองแข่งขัน (Competitive party politics) โดยมีสองพรรคหลักคือ พรรคพันธมิตรอวาลี (Awami League -AL) และ พรรคชาตินิยมบังกลาเทศ (Bangladesh Nationalist Party -BNP) ครอบงำเวทีการเมืองอย่างต่อเนื่อง การแข่งขันระหว่างสองพรรคนี้มิได้เป็นเพียงความแตกต่างเชิงนโยบาย หากแต่เป็นความขัดแย้งเชิงอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ อุดมการณ์ และเครือข่ายอำนาจ ซึ่งส่งผลให้การเมืองมีลักษณะ “ชนะ-แพ้แบบเบ็ดเสร็จ” (Winner-takes-all) มากกว่าการประนีประนอม (Jahan, 2015)

ในเชิงโครงสร้างอำนาจ แม้กองทัพจะลดบทบาทการปกครองโดยตรงลงเมื่อเทียบกับช่วงรัฐประหารในอดีต แต่ยังคงมีอิทธิพลเชิงสถาบันผ่านความสัมพันธ์กับชนชั้นนำทางการเมือง ระบบความมั่นคง และการบริหารรัฐวิสาหกิจบางส่วน (Riaz, 2016) บทบาทเชิงอ้อมของกองทัพนี้ทำให้ระบอบการเมืองบังกลาเทศมีลักษณะกึ่งพลเรือน-กึ่งอำนาจนิยม ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดขอบเขตของการเมืองมวลชนและเสรีภาพในการแสดงออก

ประเด็นการเลือกตั้งเป็นหัวใจสำคัญของข้อถกเถียงเรื่องความชอบธรรมทางการเมือง การยกเลิกระบบรัฐบาลรักษาการ (Caretaker government) ในปี ค.ศ. 2011 และการเลือกตั้งที่ฝ่ายค้านคว่ำบาตรในหลายสมัย ได้บ่อนทำลายความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการเลือกตั้งในฐานะกลไกถ่ายโอนอำนาจอย่างสันติ (Huq, 2013; Freedom House, 2024) เมื่อการเมืองในระบบถูกปิดกั้นหรือถูกมองว่าไม่ยุติธรรม การเมืองนอกระบบและการเมืองมวลชนจึงกลายเป็นช่องทางหลักในการต่อรองอำนาจ

3.2 ศาสนาและอัตลักษณ์ในรัฐธรรมนูญและนโยบายรัฐ

รัฐธรรมนูญบังกลาเทศสะท้อนความตึงเครียดเชิงโครงสร้างระหว่างหลักโลกวิสัย (Secularism) กับบทบาทของอิสลามในฐานะศาสนาประจำชาติ ภายหลังเอกราชในปี ค.ศ. 1971 หลักโลกวิสัยถูกกำหนดเป็นหนึ่งในเสาหลักของชาติ อย่างไรก็ตามการแก้ไขรัฐธรรมนูญในช่วงทศวรรษ 1980 ได้กำหนดให้อิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน แม้อำนาจศาลสูงจะฟื้นหลักโลกวิสัยกลับมาในเชิงสัญลักษณ์ (Ahmed, 2019)

ความกำกวมเชิงรัฐธรรมนูญนี้เปิดพื้นที่ให้รัฐและชนชั้นนำใช้ศาสนาในเชิงสถาบันอย่างยืดหยุ่น กล่าวคือ รัฐสามารถอ้างหลักโลกวิสัยเพื่อรักษาความชอบธรรมในเวทีระหว่างประเทศ ขณะเดียวกันก็ใช้วาทกรรมอิสลาม เพื่อสร้างฐานสนับสนุนทางการเมืองภายในประเทศ (Riaz & Fair, 2011) การใช้นโยบายเชิงศาสนา เช่น การรับรอง กลุ่มนิกบวช การปรับหลักสูตรการศึกษา หรือการเจรจากับกลุ่มศาสนาอนุรักษนิยม จึงเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ทางการเมือง มากกว่าการยึดมั่นในหลักการเชิงอุดมการณ์อย่างสม่ำเสมอ

การสถาปนาศาสนาในเชิงนโยบายดังกล่าวส่งผลต่อการเมืองมวลชนโดยตรง เนื่องจากทำให้ข้อเรียกร้องทางศาสนาถูกทำให้ชอบธรรมในฐานะ “เสียงของประชาชน” มากกว่าความเห็นเฉพาะกลุ่ม เมื่อรัฐเลือก ประนีประนอมกับแรงกดดันเชิงศาสนาในบางกรณี ยิ่งตอกย้ำบทบาทของศาสนาในฐานะทรัพยากรทางการเมือง และลดพื้นที่ของการถกเถียงเชิงสิทธิและพหุนิยมในระบอบประชาธิปไตย

3.3 โครงสร้างสังคม ความเหลื่อมล้ำ และฐานมวลชน

ในเชิงโครงสร้างสังคม บังกลาเทศเผชิญความเหลื่อมล้ำระหว่างชนบทกับเมืองอย่างต่อเนื่อง แม้เศรษฐกิจจะเติบโตในระดับมหภาค แต่ผลประโยชน์จากการพัฒนาไม่ได้กระจายอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงาน อุตสาหกรรม ชนชั้นแรงงานนอกระบบ และเกษตรกรรายย่อย (World Bank, 2023) ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่และชนชั้นนี้เป็นฐานสำคัญของความไม่พอใจทางสังคม

เยาวชนและแรงงานในเขตเมืองกำลังกลายเป็นฐานมวลชนสำคัญของการเมืองบังกลาเทศ อัตราการว่างงานของเยาวชนและความไม่มั่นคงในการทำงานสร้างความรู้สึกละแวกแยกจากรัฐและชนชั้นนำ ขณะที่โครงสร้างพรรคการเมืองแบบอุปถัมภ์ไม่สามารถดูดซับความต้องการของกลุ่มเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Islam, 2020) การเมืองมวลชนจึงกลายเป็นช่องทางในการแสดงออกถึงความไม่พอใจและการเรียกร้องศักดิ์ศรีทางสังคม

ในบริบทเช่นนี้ศาสนาและอัตลักษณ์ทำหน้าที่เป็น “ตัวกลางทางความหมาย” ที่เชื่อมโยงความไม่พอใจทางเศรษฐกิจกับการเมือง วาทกรรมศาสนาสามารถแปลความทุกข์ยากเชิงโครงสร้างให้กลายเป็นความอยุติธรรมทางศีลธรรม และเปลี่ยนความไม่พอใจส่วนบุคคลให้เป็นการเคลื่อนไหวแบบรวมหมู่ (Bayat, 2013) ดังนั้น ความไม่พอใจทางเศรษฐกิจจึงไม่ใช่เพียงปัจจัยพื้นหลัง หากแต่เป็นเชื้อเพลิงสำคัญที่หล่อเลี้ยงการเมืองมวลชนเชิงศาสนาในบังกลาเทศหลังการเปลี่ยนผ่านอำนาจ

4. การเมืองมวลชน ศาสนา และการระดมอัตลักษณ์

4.1 กลไกการระดมมวลชนผ่านศาสนา

การระดมมวลชนผ่านศาสนาในบังกลาเทศมิได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน หากแต่ตั้งอยู่บนโครงสร้างทางสังคมและศาสนาที่ยังรากลึก โดยเฉพาะบทบาทของผู้นำศาสนา (Ulama) เครือข่ายมัสยิด และระบบสถาบันการศึกษา ที่สอนวิชาการทางศาสนาอิสลามควบคู่ไปกับวิชาสามัญ (Madrasa) ซึ่งทำหน้าที่มากกว่าสถาบันทางศาสนา หากแต่

เป็นพื้นที่สาธารณะทางการเมืองในระดับชุมชน (Riaz, 2016) เครือข่ายเหล่านี้เอื้อต่อการสื่อสารแบบเผชิญหน้า การสร้างความไว้วางใจ และการถ่ายทอดคำอธิบายทางศีลธรรมที่เข้าใจง่ายต่อชีวิตประจำวันของมวลชน

ผู้นำศาสนามีบทบาทสำคัญในฐานะ “ตัวกลางเชิงความหมาย” (Meaning brokers) ที่แปลปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ความยากจน ความไม่เป็นธรรม หรือการคอร์รัปชันของรัฐ ให้กลายเป็นกรอบศีลธรรมและศาสนา (Ahmed, 2019) การตีความดังกล่าวทำให้การเมืองถูกยกระดับจากความขัดแย้งเชิงผลประโยชน์ไปสู่การต่อสู้ระหว่างความดีและความชั่ว ซึ่งมีพลังในการระดมอารมณ์และความรู้สึกร่วมของมวลชนอย่างสูง (Bayat, 2013)

วาทกรรมที่ถูกใช้ในการระดมมวลชนมักเน้นแนวคิดเรื่อง “ความยุติธรรมทางศีลธรรม” (Moral justice) และการปกป้องศาสนาจาก “ศัตรู” ที่ถูกนิยามอย่างกว้าง ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นนำแบบโลกวิสัย ปัญญาชนเมือง หรืออิทธิพลตะวันตก วาทกรรมเช่นนี้ช่วยลดความซับซ้อนของปัญหาการเมือง และสร้างกรอบการเลือกข้างที่ชัดเจน ซึ่งเอื้อต่อการเคลื่อนไหวมวลชนในบริบทที่ประชาธิปไตยเชิงสถาบันไม่สามารถตอบสนองความคาดหวังของประชาชนได้อย่างเพียงพอ

4.2 การเมืองอัตลักษณ์กับการแบ่งขั้วทางสังคม

การเมืองมวลชนเชิงศาสนาในบังกลาเทศมีลักษณะสำคัญคือการสร้างเส้นแบ่ง “เรา/เขา” (In-group/out-group) ระหว่างมวลชนศาสนิกชนกับชนชั้นนำแบบโลกวิสัย การแบ่งขั้วเช่นนี้ได้เป็นเพียงการถกเถียงเชิงอุดมการณ์ หากแต่เป็นการต่อสู้เชิงอัตลักษณ์ที่ผูกโยงศาสนาเข้ากับศักดิ์ศรี ความเป็นชาติ และความชอบธรรมทางศีลธรรม (Mudie & Piracha, 2021)

วรรณกรรมด้านการเมืองอัตลักษณ์ชี้ให้เห็นว่า เมื่ออัตลักษณ์ทางศาสนาถูกทำให้เป็นศูนย์กลางของการเมือง ความอดทนทางการเมือง (Political tolerance) มีแนวโน้มลดลงอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากฝ่ายตรงข้ามไม่ได้ถูกมองเป็นคู่แข่งทางการเมืองที่ชอบธรรม หากแต่เป็นภัยต่อคุณค่าพื้นฐานของสังคม (Fox, 2018) ในบริบทบังกลาเทศ การลดทอนความชอบธรรมของฝ่ายโลกวิสัยส่งผลให้พื้นที่การถกเถียงเชิงนโยบายหดแคบลง และเปิดทางให้การใช้แรงกดดันนอกระบบกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ถูกทำให้ยอมรับได้

ผลกระทบเชิงโครงสร้างของการเมืองอัตลักษณ์ลักษณะนี้คือการทำให้ประชาธิปไตยสูญเสียมิติพหุนิยม (Pluralism) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตยแบบเสรี การแบ่งขั้วอย่างรุนแรงทำให้การประนีประนอมถูกตีความว่าเป็นการทรยศต่ออัตลักษณ์ และส่งผลให้ความขัดแย้งทางการเมืองมีแนวโน้มยืดเยื้อและรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะในสังคมที่สถาบันการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งยังอ่อนแอ

4.3 บทบาทสื่อ สื่อสังคมออนไลน์ และข่าวลวง

ในทศวรรษที่ผ่านมา สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการขยายขอบเขตของการเมืองมวลชนเชิงศาสนาในบังกลาเทศ กระบวนการเคลื่อนไหวทางดิจิทัล(Digital mobilization) ทำให้การระดมมวลชนไม่จำกัดอยู่ในพื้นที่ทางกายภาพของมัสยิดหรือชุมชน หากแต่สามารถแพร่กระจายอย่างรวดเร็วผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล

(Islam, 2020) สื่อดิจิทัลช่วยลดต้นทุนการจัดตั้ง และเปิดโอกาสให้กลุ่มศาสนาเข้าถึงเยาวชนเมืองและแรงงานอพยพที่อยู่นอกเครือข่ายดั้งเดิม

อย่างไรก็ดีสื่อสังคมออนไลน์ยังทำหน้าที่เป็นตัวเร่งการปลุกอารมณ์และความกลัว ผ่านการเผยแพร่ข่าวลวง ภาพความรุนแรง หรือวาทกรรมเกลียดชังที่เน้นการคุกคามศาสนาและอัตลักษณ์ การสื่อสารลักษณะนี้มีพลังสูงในการกระตุ้นปฏิกิริยาทางอารมณ์มากกว่าการไตร่ตรองเชิงเหตุผล และเอื้อต่อการระดมมวลชนอย่างฉับไว (Bermeo, 2016)

ผลเชิงประชาธิปไตยของกระบวนการดังกล่าวคือการทำให้พื้นที่สาธารณะทางการเมืองถูกรอบงำด้วยอารมณ์ ความหวาดกลัว และความไม่ไว้วางใจ เมื่อข่าวลวงและวาทกรรมศีลธรรมถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง ความสามารถของสังคมในการถกเถียงอย่างมีเหตุผลและยอมรับความแตกต่างจึงลดลงอย่างมีนัยสำคัญ สิ่งนี้ตอกย้ำข้อเสนอลหลักของบทความว่า การเมืองมวลชนเชิงศาสนาในบังกลาเทศมิได้เป็นเพียงผลของความเปราะบางทางสถาบัน หากแต่เป็นกลไกสำคัญที่ผลิตซ้ำและทำให้ประชาธิปไตยอยู่ในภาวะเปราะบางอย่างต่อเนื่อง

5. ผลกระทบต่อประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน

การเมืองมวลชนที่ขับเคลื่อนด้วยศาสนาและอัตลักษณ์ในบังกลาเทศมิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์เชิงวัฒนธรรมหรืออารมณ์มวลชน หากแต่ได้ส่งผลโดยตรงต่อ “สถาปัตยกรรมของประชาธิปไตย” และกรอบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระยะหลังการเปลี่ยนผ่านอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อศาสนาถูกผนวกเข้ากับกลไกการระดมทางการเมืองอย่างเป็นระบบ ผลกระทบดังกล่าวจึงปรากฏทั้งในระดับเสรีภาพพลเมือง ความเสมอภาคทางการเมือง และสถานะของชนกลุ่มน้อยในสังคม

5.1 เสรีภาพทางการเมืองและพื้นที่สาธารณะ

หนึ่งในผลกระทบที่เห็นได้ชัดคือการหดแคบลงของพื้นที่สาธารณะสำหรับการแสดงออกทางการเมือง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการวิพากษ์วิจารณ์รัฐ แม้ในทางรูปแบบ บังกลาเทศยังคงรักษากฎประชาธิปไตยพื้นฐานไว้ เช่น การเลือกตั้งและรัฐสภา แต่ในทางปฏิบัติ พื้นที่เหล่านี้กลับถูกรอบงำด้วยวาทกรรมศาสนาและศีลธรรมที่ทำให้การเห็นต่างถูกตีตราเป็น “ภัยต่อศาสนา” หรือ “การทำลายอัตลักษณ์ของชาติ” (Riaz, 2016; Ahmed, 2020)

นักวิชาการจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าการใช้ศาสนาเป็นกรอบความชอบธรรมทางการเมืองทำให้รัฐและกลุ่มการเมืองที่ครองอำนาจสามารถให้เหตุผลในการจำกัดเสรีภาพได้อย่างแนบเนียน โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยความรุนแรงโดยตรงเสมอไป (Khan, 2019) การคุกคามนักกิจกรรม นักวิชาการ นักข่าว และฝ่ายเห็นต่างจึงเกิดขึ้นทั้งในรูปแบบทางกฎหมายและนอกกฎหมาย ส่งผลให้เกิด “บรรยากาศแห่งความหวาดกลัว” (Chilling effect) ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

5.2 ประชาธิปไตยในฐานะ “การแข่งขันที่ไม่เท่าเทียม”

ในบริบทดังกล่าวประชาธิปไตยของบังกลาเทศจึงมีลักษณะเป็นการแข่งขันทางการเมืองที่ไม่เท่าเทียม (Uneven playing field) มากกว่าจะเป็นการแข่งขันเสรีและเป็นธรรมตามอุดมคติแบบเสรีประชาธิปไตย (Levitsky & Way, 2010) การเลือกตั้งยังคงถูกจัดขึ้นเป็นระยะ แต่ความชอบธรรมของกระบวนการกลับถูกตั้งคำถามอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากข้อกล่าวหาเรื่องการควบคุมสื่อ การใช้ทรัพยากรของรัฐ และการอาศัยเครือข่ายศาสนาเพื่อสร้างฐานเสียงที่ไม่เปิดพื้นที่ให้กับทางเลือกอื่น

ศาสนาในที่นี้มิได้ทำหน้าที่เพียงเป็น “อุดมการณ์” หากแต่กลายเป็นทรัพยากรเชิงโครงสร้างที่สร้างความได้เปรียบทางการเมืองอย่างถาวรให้กับบางกลุ่ม ในขณะที่ทำให้ฝ่ายที่ยึดถือแนวคิดโลกวิสัย (Secular) หรือสิทธิมนุษยชนถูกลดทอนความชอบธรรมในสายตาสาธารณะ (Hassan, 2017) ส่งผลให้ประชาธิปไตยกลายเป็นเพียงพิธีกรรมทางสถาบัน มากกว่ากระบวนการที่เปิดกว้างต่อความหลากหลายของอุดมการณ์

5.3 นัยต่อสิทธิมนุษยชนและชนกลุ่มน้อย

ผลกระทบที่รุนแรงที่สุดประการหนึ่งปรากฏในมิติของสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิของชนกลุ่มน้อยทางศาสนา ชาติพันธุ์ และเพศสภาพ ชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวฮินดู พุทธ คริสต์ และกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ชายขอบ มักตกอยู่ในสถานะเปราะบางเมื่อการเมืองอัตลักษณ์แบบศาสนานิยมถูกทำให้เป็นกระแสหลัก (Uddin, 2021) ในมิติทางเพศสภาพ ผู้หญิงและกลุ่มความหลากหลายทางเพศได้รับผลกระทบทั้งเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรม วาทกรรมศาสนาที่ถูกใช้ในทางการเมืองมักตอกย้ำบทบาทดั้งเดิมของสตรี และทำให้ข้อเรียกร้องด้านสิทธิสตรีถูกมองว่าเป็นอิทธิพลจากตะวันตกหรือเป็นภัยต่อคุณค่าทางศีลธรรม (Nazneen & Sultan, 2014) สถานการณ์เช่นนี้ไม่เพียงบั่นทอนหลักความเสมอภาค แต่ยังทำให้กรอบสิทธิมนุษยชนสากลถูกทำให้เป็น “สิ่งแปลกปลอม” ในการเมืองภายในประเทศ

โดยสรุปการผนวกศาสนาและอัตลักษณ์เข้ากับการเมืองมวลชนในบังกลาเทศได้สร้างประชาธิปไตยที่เปราะบางในเชิงโครงสร้าง เป็นประชาธิปไตยที่ยังคงมีรูปแบบ แต่ขาดเนื้อหาเชิงสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการพัฒนาในระยะยาว

5.4 แนวโน้มการแก้ไขปัญหาคติและพัฒนาของสังคมบังกลาเทศ

เมื่อการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมืองก่อให้เกิดผลกระทบต่อเสรีภาพทางการเมือง ความเสมอภาค และสิทธิของชนกลุ่มน้อย สังคมบังกลาเทศจึงเผชิญความจำเป็นในการพัฒนากลไกใหม่เพื่อควบคุมไม่ให้ศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือผูกขาดความชอบธรรมทางการเมือง อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหานี้ไม่อาจทำได้ด้วยการผลักศาสนาออกจากพื้นที่สาธารณะโดยสิ้นเชิง เพราะศาสนายังคงเป็นส่วนสำคัญของอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และชีวิตประจำวันของประชาชนจำนวนมาก แนวทางที่เหมาะสมจึงไม่ใช่การต่อต้านศาสนา หากแต่เป็นการป้องกันไม่ให้ศาสนาถูกผูกขาดโดยกลุ่มการเมืองใดกลุ่มหนึ่ง และทำให้การตีความศาสนาสามารถอยู่ร่วมกับหลักสิทธิ เสรีภาพ และพหุนิยมได้

แนวโน้มสำคัญประการแรกคือ การเรียกร้องให้รัฐกลับมายืนยันหลักความเป็นกลางทางศาสนาอย่างจริงจัง กล่าวคือรัฐควรปฏิบัติต่อทุกศาสนาและทุกกลุ่มอัตลักษณ์อย่างเท่าเทียม ไม่ใช่ศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นฐานในการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง และไม่ปล่อยให้ข้อเรียกร้องเชิงศาสนาถูกใช้เพื่อจำกัดสิทธิของผู้เห็นต่างชนกลุ่มน้อย หรือสตรี หลักความเป็นกลางของรัฐในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการปฏิเสธบทบาทของศาสนาในสังคม แต่หมายถึงการทำให้รัฐไม่กลายเป็นเครื่องมือของศาสนาการเมือง และไม่ทำให้ศาสนาถูกแปลงเป็นอำนาจบังคับทางกฎหมายหรือทางนโยบายที่กดทับความหลากหลายของประชาชน

แนวโน้มประการที่สองคือ การขยายพื้นที่ของภาคประชาสังคม ผู้นำศาสนาสายปฏิรูป นักวิชาการ สื่ออิสระ และเครือข่ายสิทธิมนุษยชน เพื่อสร้างการตีความศาสนาที่หลากหลายและเปิดกว้างมากขึ้น หากสังคมปล่อยให้การตีความศาสนาถูกผูกขาดโดยกลุ่มอนุรักษ์นิยมทางการเมืองเพียงฝ่ายเดียว ศาสนาย่อมถูกใช้เป็นเครื่องมือแบ่งแยกได้ง่ายขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากมีพื้นที่ให้ผู้นำศาสนาและประชาชนกลุ่มต่าง ๆ เสนอความเข้าใจศาสนาที่สอดคล้องกับความยุติธรรม ความเมตตา ความเสมอภาค และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ศาสนาก็อาจเปลี่ยนจากเครื่องมือสร้างความขัดแย้งไปสู่ทรัพยากรทางศีลธรรมที่สนับสนุนประชาธิปไตยได้

แนวโน้มประการที่สามคือ การพัฒนาวัฒนธรรมการเมืองแบบพหุนิยม โดยเฉพาะการยอมรับว่าความเป็นพลเมืองของบังกลาเทศไม่ควรถูกกำหนดด้วยอัตลักษณ์ทางศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่ควรตั้งอยู่บนหลักสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชนทุกกลุ่ม การลดปัญหาการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมืองจึงต้องอาศัยการศึกษา การสื่อสารสาธารณะ และการปฏิรูปสื่อ เพื่อให้ประชาชนสามารถแยกแยะระหว่างศาสนาในฐานะศรัทธากับศาสนาในฐานะเครื่องมือทางการเมืองได้ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะในยุคที่ข่าวลวงและวาทกรรมเกลียดชังแพร่กระจายผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างรวดเร็ว

กล่าวโดยสรุปทิศทางการพัฒนาของสังคมบังกลาเทศจึงควรมุ่งไปสู่การสร้างประชาธิปไตยที่ยอมรับศาสนาในฐานะพลังทางสังคม แต่ไม่ยอมให้ศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือกีดกันทางการเมืองหรือจำกัดสิทธิของผู้อื่น การแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องอาศัยทั้งการยืนยันหลักความเป็นกลางของรัฐ การเปิดพื้นที่ให้เกิดการตีความศาสนาที่หลากหลาย การคุ้มครองสิทธิของชนกลุ่มน้อยและสตรี และการสร้างวัฒนธรรมพหุนิยมในระยะยาว หากสังคมบังกลาเทศสามารถพัฒนาไกลเหล่านี้ได้ ศาสนาอาจไม่จำเป็นต้องเป็นปัจจัยที่บั่นทอนประชาธิปไตย แต่สามารถกลายเป็นฐานทางศีลธรรมที่ช่วยสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและลดความเปราะบางของประชาธิปไตยได้

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์การเมืองมวลชนในบังกลาเทศยุคหลังการเปลี่ยนผ่านอำนาจ โดยมุ่งทำความเข้าใจบทบาทของศาสนาและอัตลักษณ์ในฐานะกลไกสำคัญในการระดมมวลชนและสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ภายใต้บริบทของประชาธิปไตยที่เปราะบาง การศึกษาชี้ให้เห็นว่า ศาสนาไม่ได้เป็นเพียงตัวแปรทางวัฒนธรรมหรือ

ศรัทธาสวนบุคคล หากแต่ถูกทำให้เป็นทรัพยากรเชิงอำนาจที่เชื่อมโยงกับโครงสร้างรัฐ พรรคการเมือง และเครือข่ายสังคมในระดับฐานรากอย่างเป็นระบบ

ผลการวิเคราะห์สะท้อนว่า การเมืองมวลชนที่ขับเคลื่อนด้วยศาสนาได้ส่งผลกระทบสองด้านต่อประชาธิปไตย บังกลาเทศ ด้านหนึ่งศาสนาช่วยสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เพิ่มพลังการระดม และทำให้การเมืองเข้าถึงมวลชนชนบทและกลุ่มชายขอบที่เคยถูกละเลยจากการเมืองเชิงสถาบัน แต่อีกด้านหนึ่งการเมืองอัตลักษณ์แบบศาสนานิยมกลับลดทอนความอดทนทางการเมือง ทำให้พื้นที่สาธารณะสำหรับความเห็นต่างหดแคบลง และทำให้การแข่งขันทางการเมืองดำเนินไปอย่างไม่เท่าเทียม โดยเฉพาะเมื่อศาสนาถูกใช้เพื่อให้เหตุผลในการกีดกันฝ่ายตรงข้ามหรือชนกลุ่มน้อย

ในเชิงโครงสร้าง ประชาธิปไตยบังกลาเทศจึงปรากฏในลักษณะ “ประชาธิปไตยเชิงรูปแบบ” ที่ยังคงมีกลไกการเลือกตั้งและสถาบันทางการเมือง แต่ขาดหลักประกันด้านสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคอย่างแท้จริง ความเปราะบางดังกล่าวสะท้อนข้อจำกัดของกรอบการวิเคราะห์ประชาธิปไตยแบบสถาบันนิยมที่มองข้ามพลังของการเมืองมวลชน ศาสนา และอัตลักษณ์ ซึ่งมีบทบาทอย่างลึกซึ้งในสังคมมุสลิมเอเชียใต้

ข้อเสนอเชิงอนาคต

ประการแรก ในระดับนโยบายรัฐ จำเป็นต้องแยกบทบาทของศาสนาออกจากการใช้อำนาจรัฐในเชิงบังคับ โดยไม่ปฏิเสธบทบาททางสังคมและวัฒนธรรมของศาสนา รัฐควรยืนยันหลักความเป็นกลางทางศาสนา (State neutrality) อย่างจริงจัง พร้อมทั้งคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงออกและการรวมกลุ่มของทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม เพื่อป้องกันไม่ให้ศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการจำกัดสิทธิของผู้อื่น

ประการที่สอง ในระดับสังคมและภาคประชาชน ควรส่งเสริมพื้นที่สาธารณะทางเลือกที่เปิดโอกาสให้เกิดการตีความศาสนาอย่างหลากหลายและไม่ผูกขาดโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การสนับสนุนเครือข่ายภาคประชาสังคม นักวิชาการ ผู้นำศาสนาสายปฏิรูป และสื่ออิสระ จะช่วยลดการผูกขาดวาทกรรมศีลธรรม และเสริมสร้างวัฒนธรรมความอดทนทางการเมืองในระยะยาว

ประการที่สาม ในระดับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับสิทธิของชนกลุ่มน้อยและสตรีในฐานะดัชนีชี้วัดคุณภาพประชาธิปไตย การรับรองสิทธิทางศาสนา เพศสภาพ และอัตลักษณ์ที่หลากหลาย ไม่ควรถูกมองว่าเป็นการคุกคามต่ออัตลักษณ์ของชาติ หากแต่เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

สุดท้าย ในเชิงองค์ความรู้ บทความนี้เสนอให้พัฒนากรอบการศึกษาประชาธิปไตยแบบบูรณาการ ที่เชื่อมโยง “ศาสนา-อัตลักษณ์-อำนาจ-การเมืองมวลชน” เข้าด้วยกัน เพื่อทำความเข้าใจประชาธิปไตยในสังคมที่ไม่ใช่ตะวันตกอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น กรอบดังกล่าวไม่เพียงช่วยอธิบายกรณีบังกลาเทศ หากยังมีศักยภาพในการเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งกำลังเผชิญความท้าทายของประชาธิปไตยในยุคการเมืองอัตลักษณ์เช่นเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- Banglapedia Trust. (2021). Banglapedia: The national encyclopedia of Bangladesh.
<https://en.banglapedia.org>
- Bangladesh (Working Paper). Institute for Defence Studies and Analyses (IDSA).
<https://www.idsa.in/system/files/WPDefiningFrontiers.pdf>
- Baxter, C. (2018). Bangladesh. Routledge.<https://doi.org/10.4324/9780429493899>
- Datta, S. (2004). Bangladesh: A fragile democracy. Shipra Publications.
- Hasan, M., & Islam, M. S. (2020). Islam and democracy in South Asia: The case of Bangladesh. Palgrave Macmillan.<https://doi.org/10.1007/978-3-030-42909-6>
- Hasan, M. (Ed.). (2020). Islam and politics in Bangladesh: The followers of Ummah. Springer.
<https://doi.org/10.1007/978-981-15-1116-5>
- Hasan, M. (2011). Democracy and political Islam in Bangladesh. South Asia Research, 31(2), 97–117.<https://doi.org/10.1177/026272801103100201>
- Human Rights Watch. (2023). Bangladesh: Suppression of political opposition.
<https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/bangladesh>
- Islam, M. N., & Islam, M. S. (2018). Islam, politics and secularism in Bangladesh: Contesting the dominant narratives. Social Sciences, 7(3), 37.<https://doi.org/10.3390/socsci7030037>
- International Crisis Group. (2018). Bangladesh's fragile democracy.
<https://www.crisisgroup.org/asia/south-asia/bangladesh>
- Maniruzzaman, T. (2006). Political Islam and governance in Bangladesh. In S. M. Shamsul Alam (Ed.), Bangladesh politics: Secular and Islamic trends (pp. 45–72). South Asian Publishers.
- Mascarenhas, A. (1986). Bangladesh: A legacy of blood. Hodder & Stoughton.
- Riaz, A. (2008). Faithful education: Madrassahs in South Asia. Rutgers University Press.
<https://www.jstor.org/stable/j.ctt5hj8sb>
- Riaz, A. (2016). Bangladesh: A political history since independence. I.B. Tauris.
<https://doi.org/10.5040/9781350986159>
- Riaz, A. (2010). God willing: The politics of Islamism in Bangladesh. Comparative Politics, 42(3), 301–320.<https://www.jstor.org/stable/27822252>

- Pattanaik, S. S. (2005). Defining the frontiers of identity: Balancing language and religion in STICERD. (2005). Contesting identities in Bangladesh (Working Paper). London School of Economics.
<https://sticerd.lse.ac.uk/dps/arc/ARCWP36.pdf>
- Uddin, S. M. (2006). Constructing Bangladesh: Religion, ethnicity and language. Asian Survey, 46(5), 726–747.<https://doi.org/10.1525/as.2006.46.5.726>

Interdisciplinary Journal of Humanities Studies

Received: 27 June 2026 Revised: -

Original Article

Accepted: 14 August 2026

CRITIQUING NORMAN D. PALMER's *THE GENERALISSIMO: CHIANG KAI-SHEK*

Juan Miguel U. Palero¹

*A balanced portrait of China's
most controversial figure*

Makers of Modern China

V. The Generalissimo: Chiang Kai-shek

By NORMAN D. PALMER

Associate Professor of Political Science, University of Pennsylvania

Author: Norman D. Palmer

Title of Journal Article: The Generalissimo:
Chiang Kai-shek

Journal Title: *Current History*

Volume and Issue No.: Volume 15, No. 88

Publication Date: December 1948

Pages: 338-341 (4 pages)

URL: <https://www.jstor.org/stable/45307430>

GENERALISSIMO CHIANG KAI-SHEK is one of the most controversial figures in contemporary history. He is regarded by some as the savior of China and one of the greatest sons of that ancient land, by others as the greatest obstructionist of true democracy in China and an arch-reactionary.¹ General Stilwell called him "a stubborn, ignorant, prejudiced, conceited despot," and stated bluntly that "the cure for China's troubles is the elimination of Chiang Kai-shek." General Chennault stated in 1943 at a meeting of the Joint Chiefs of Staff in Washington, which both President Roosevelt and Prime Minister Churchill attended, "that I considered him a great man—the only leader capable of holding China together."

The Chiang Kai-shek who is portrayed in most flattering terms in H. H. Chang's biography and Lin Yu-tang's recent writings is a very different person from the leader who is bitterly criticized in the pages of Theodore H. White and Annalee Jacoby's *Thunder out of China* or Harold Isaacs' *No Peace for Asia*. The original version of a recent report by the Senate Foreign Relations Committee on aid to China referred to the "inefficiency, corruption, and bureaucratic malady," "ineptitude in military leadership," and "lack of popular confidence in the Chinese Government" headed by Chiang Kai-shek. An amended report, hastily substituted for the original, omitted all of these statements, and hailed "the self-

less patriotism of Generalissimo Chiang Kai-shek."

In 1947 two English translations of Chiang Kai-shek's important book, *China's Destiny*, were published almost simultaneously. Lin Yu-tang contributed an introduction to the authorized edition, and Philip Jaffe supplied notes and commentaries for the unofficial version. The two men gave fundamentally different interpretations of the book and its author. Lin Yu-tang praised the work as a great democratic document, and declared that Chiang Kai-shek had but "one single goal and purpose, that of unification of China and making her into a modern and democratic nation." Jaffe, on the other hand, described China's *Destiny* as "the Mein Kampf of China" and insisted that Chiang advocated a "feudal-fascist" program and headed "one of the most corrupt governments of modern times."

Contradictory views of this sort could be multiplied indefinitely. They suggest the virtual impossibility of painting a fair and objective picture of the man who has been the outstanding leader of China since the death of Sun Yat-sen in 1925. A few years ago, he was widely hailed in this country as the great democratic symbol of Chinese resistance to the Japanese; today he is frequently pictured as "a corrupt despot" who is largely responsible for China's present ills. It would be logical to assume that the truth lies somewhere between the two extremes. Clearly Chiang Kai-shek has been one of the major architects of modern

¹ Paul H. Baker, *The Far East since 1895*, p. 308.

¹ Independent Scholar, Philippine

ABSTRACT

As we assess, or reassess, the life of Chiang Kai-shek, it can be certainly regarded as one of the controversial and polemical topics modern history has to offer. However, subscribing to a very polarized perspective about his life is rather a prevalent yet equally perilous intellectual practice. Consequently, this article review dissects the 1948 journal article of American political scientist Norman D. Palmer entitled *The Generalissimo: Chiang Kai-shek*. Chiang's early life and his rise to power, as Palmer has expressed, demands a thorough re-reading in an attempt to move the usual optics about him and view Chiang's thirst for power and political prestige from the lens of his formative years as a person and as a member of the Kuomintang Party under Dr. Sun Yat-sen. Palmer also intended to make the study of Chiang's life as neutral as possible, devoid of anything extremely prejudicial to one side. The article, on the other hand, has suffered from numerous methodological, conceptual, and semantic flaws, which casts a cloud of doubt over the veracity of the presented information. But despite such shortcomings, Palmer's article presented a proper, relatively impartial, re-narration of the early life of Chiang Kai-shek, which ultimately determined his life and decisions after claiming the mantle of the Kuomintang's leader in 1927.

Keywords: Chiang Kai-shek, Kuomintang, Norman D. Palmer, Sun Yat-Sen, Whangpoa Military Academy

I. INTRODUCTION

“Immovable stone” – it is the literal English translation of the name of one of the most riveting and equally significant figures in modern Chinese history, Chiang Kai-shek. History, as seen in both contemporaneous narratives and analysis as well as subsequent scholarly assessments done by political scientists and historians, has painted a complex and dynamic historical canvass to depict the controversial figure. It argues that the life of Chiang Kai-shek, specifically fine-tuned in terms of his military career, has always been revolving in this precognition that he was the supposed “savior of the Chinese nation” after the centuries of foreign ruling (Qing Dynasty) and intervention that restricted autochthonous progress within China. But as ironic it might seem, history has shown that as he played a messianic duty for his homeland, he *himself* became the primary architect of the programs which eventually resulted in drastic structural shifts within the Chinese society, that made things bad to worse.

Like a normal fair coin, every man has two sides, depending on what the viewer tends to look at. The problem arising from that is that scholars or interested researchers tend to test the limits of fairness and subjectivity by being overly prejudiced to the figure being discussed; hence, their work either becomes hagiographical or hypercritical. The case of Chiang Kai-shek is no different. Hereupon, the journal article being reviewed here is a 1948 appraisal of the Generalissimo made by Professor Norman D. Palmer of the University of Pennsylvania. His work attempts to offer a balanced viewpoint of the Generalissimo and, at the same time, assails any impressions of authorial references or even the contributions or achievements of Chiang Kai-shek himself (Palmer 1948, 338-339). After all, stereotypes about Chiang, no matter how well-researched or how they were framed or intellectually packaged, do not help the readers paint him evenhandedly not only as a historical figure but also as a person.

II. SUMMARY

Palmer’s appraisal of Chiang Kai-shek begins with the discussion of reading contemporary polarizing viewpoints and presumptions of people about him. Drawing on the accounts of Lin Yu-tang, H.H. Chang, and American journalists Theodore H. White and Annalee Jacoby to ground historically how different people viewed Chiang as a military and political leader, Palmer succinctly and sufficiently presented both sides of the narrative. On one hand, for many of the Chinese people who had experienced hardships and clung to the vain hope of a figure who will save them, Chiang was evidently the one whom they looked up to as their “savior” (Palmer 1948, 338). During the Second Sino-Japanese War, his devotees hailed Chiang as the “great unifier of Chinese resistance” against the Japanese invaders. On the other hand, many Americans, such as General Joseph Stilwell, George C. Marshall, then President Harry S. Truman, and subsequently many of his devotees, have lukewarm regard and standpoints about the Generalissimo. The end of the Second World War immediately provoked a reassessment of the very figure of Chiang. He became frequently pictured as a “corrupt despot” responsible for the ills China has been experiencing (Palmer 1948, 338). In short, Palmer implied that Chiang quickly turned from being the most beloved to being the most despised.

Thereafter, in the second part of the article, Palmer traced the early life of Chiang Kai-shek, which he believed was an implicit and crucial ingredient to revisit to have a proper rationalization and establish how he attained the position and achievements he had attained (Palmer 1948, 339). Born in 1887, the same year the great Yellow River flood struck, which resulted in the deaths of one to two million people, Chiang was born to a family living in a small village in Chekiang (Zhejiang) province. His father inherited the ancestral business of a salt shop but died in 1896, while his mother, Wang Caiyu, was his father's third wife and the most influential person during his childhood years (Palmer 1948, 339). Palmer, then, dwelt upon the two visits of the young Chiang to Japan: First, in 1906, was an unsuccessful admission to the military academy in Tokyo but, he became acquainted with the *Tung Meng Hui* of Dr. Sun Yat-sen.² Chiang returned the following year, where he successfully enrolled in the military academy in Tokyo and gained first-hand military experience as part of a field artillery regiment. It is also in this time period that he personally met Dr. Sun Yat-sen, through the help of his friend, Chen Chi-mei (Palmer 1948, 339).

Palmer, then, skimmed through the involvement of Chiang in the Xinhai Revolution in 1911; the dispute of the Kuomintang against General Yuan Shi-kai; his third stay in Japan, together with Dr. Sun Yat-sen and other revolutionaries who were denounced by General Yuan as traitors to the revolutionary principle; his sojourn to Moscow in 1923 upon the behest of Dr. Sun who was "increasingly Pro-Russian" in orientation, to observe Soviet military methods and propaganda techniques; and, becoming the principal of the Whampoa Military Academy in 1924.

In the concluding part, Palmer narrated the events after the death of Dr. Sun Yat-sen in March 1925, which simultaneously impacted the life of Chiang Kai-shek and how the entire country of China was to be governed. He noted that this specific period in Chiang's life marked the beginning of his uphill battle to gain power, first within the Kuomintang (KMT) party and later as a statesman, jockeying for power to maintain political prestige against the rising influence of the Chinese Communist Party (Palmer 1948, 341).

III. ANALYSIS

In coping with the responsibility arising from the pursuit of having a balanced treatment of an already controversial figure in that of Chiang Kai-shek, it is but expected that this reviewer must also thoroughly and cautiously dissect the journal article written by Professor Norman Palmer, more so as it was written in 1948—a period in which Chiang is still alive, to gauge if the information laid out is indeed historically and factually grounded and accurate. The analysis that would be provided is not some sorts

² The *Tung Mung Hui* (*Zhōngguó Tóngménghui*) was the covert organization founded by Dr. Sun Yat-sen, Song Jiaoren, and other young Chinese intelligentsia who were in Tokyo, Japan on August 20, 1905, with the primary goal of overthrowing the reigning Manchus (Qing Dynasty) and restore the administration of China back to the local Han people. The organization was governed by Dr. Sun's *San-Min-Chu-I* principle, or more commonly called as the Three Principles of the People. For a balanced account of the formation and early stages of the organization, see Tijo Kayloe, 2017, *Sun Yat-Sen and the Struggle for Modern China*, (Singapore: Marshall Cavendish Editions), pp. 128-130.

of an activity whose goal was pricking out propositions that would undermine the argumentation of the author, but in the historical discipline, there is no substitution for factual and source corroboration and frankness when it comes to exposing the shortcomings of the author in presenting details about a historical figure. The reviewer, therefore, must guard against the pitfall of a lack of understanding of the life and contributions of the historical figure, especially if the author offers a fragmented account.

From the outset, it may not be appropriate to restate the established fact that Palmer's account of Chiang's early life and political ascendancy as the leader of the Kuomintang was born out of the necessity to balance the contentious discourse about the works about the man, rather than from an itch or an emotional impulse to either flatter or strongly condemn the actions and performance of Chiang at that time period. He stayed true to his word as he became "impartial" in his discussion, which was the work's primary strength. Palmer had this conviction that studying controversial figures, such as Chiang Kai-shek, normally takes into account the risk of encountering partiality or prejudicial viewpoints of their contemporaries that could ultimately make the figure inherently good or bad to the next generations. This is seen in his scathing remark on the journalistic works about Chiang such as that of H.H. Chang and Theodore H. White and Annalee Jacoby, implying a lack of enthusiasm for factuality within these work, as it prioritizes emotional appeal and selective interpretation. Admittedly, even if that were the case, it is implied that the readers are indeed knowledgeable of all of the versions of the figure's life and contributions to simply judge whether the author was either candid in his duty or just became another victim of propagandistic writing.

Moreover, a careful re-reading and evaluation of Palmer's attempt to objectively narrate the life and contributions of Chiang Kai-shek will lead to a different conclusion on what Palmer intends to do. Palmer explicitly stated in the article that the "truth [about Chiang Kai-shek] lies somewhere between the extremes" (Palmer 1948, 338). As a consequence, it is not surprising to the reviewer that this statement alone constitutes the primary weakness of Palmer's journal article. It is not convincing to the reviewer that to address an extremely polarizing viewpoint of Chiang Kai-shek, the solution is to simply find the middle ground of the two sides and picked up the ripe details to construe the now objective account. It is required to any serious scholar to adjudicate conflicting statements to set information straight for their intended audience. In fact, Palmer's phrasing "lies somewhere between the extremes" is interpreted to be as a loose statement—an intellectually-packaged attempt to objectively present the life of Chiang, devoid of authorial biases, which invites the sin of fence sitting.

It was also presumed that to explore the "extremes," the positive and negative background of the person, the supposed author will labor and endure numerous references and will be the one to quality control the information presented so as for the truth to be "somewhere between the extremes." In short, if we were to take Palmer's word seriously, he advocates a plain, objective, even-handed reading of a figure, nothing more, nothing less. He must not have discerned that historical references are "inherently unequal," and to make it sound objective is inherently erroneous.

As a historian and as a human being, it is quite a daunting task to separate personal prejudices and beliefs for one to be objective in discussing a certain topic, since there is always a predilection to choose a side. But in the field of political science during the 1940s, when Professor Palmer became known, neutrality, to a certain extent, was the default preference for any research work. Yet, beneath these supposed “neutral” accounts, there are hints of subjectivity in terms of interpretation and analysis, which Palmer tends to overlook.

The second weakness of the article lies in Palmer’s assertion that Dr. Sun Yat-sen was increasingly “pro-Russian” in orientation. At first glance, the reader might not sense what was erroneously conveyed because it was written in a well-packed statement, and the writer is an expert in the field. In a literal and restrictive interpretation of his statement, it meant to literally state that Dr. Sun was becoming fond and amenable to the ideology and way of living of then-Soviet Russia as they were reaping the fruits of the Bolshevik Revolution. Historically speaking, Dr. Sun and the Kuomintang forged a cordial relationship with the Soviets in the early part of the 1920s. However, just by plainly looking at the statement given by Palmer, it was deprived of having a reasonable explanation as to how and why that is the case. The 1920s in Chinese history were termed the “warlord era,” wherein the existence of warlords presented an exceptional challenge to Dr. Sun’s idea of the unification of China: how to consolidate the bailiwicks of prominent warlords and other cliques into a singular territory. To execute his Northern Expedition goal, Dr. Sun needed military assistance in the form of equipment and strategy, which the Soviets provided. But what Sun had in mind was military assistance, not Soviet ideology (Kayloe 2017, 256). It took Dr. Sun and a handful of Soviet officials namely: Hendrick Sneevliet (Maring), Serge Dalin, and Adolf Jaffe, roughly five years of riveting back-and-forth discussion (from 1918 until 1923) to agree on cooperation between Soviet Russia and Dr. Sun’s Kuomintang in its struggle to unify China.³

But what Palmer didn’t know was that Sun had toyed with the idea of requesting assistance from the Germans. Still, his request was declined due to the ambiguity of his political power and military prowess at his Guangzhou outpost (Kayloe 2017, 266-267). In addition, upon a careful reading of the agreement signed, there were provisions slated to protect the Kuomintang leadership from being destabilized or, in other ways being compromised and, more importantly, that the communist ideology must not be entertained as “suitable as a means of solving China’s problems” (Wu 1991, 21). As a matter of fact, it needs to be emphasized that Palmer’s injudicious statement veers towards the direction of Sun Yat-sen as a Communist enabler, rather than a pragmatic strategy born out of the exigencies of the time.

In like manner, Palmer has remarked that upon securing Soviet commitment in attaining Dr. Sun’s ambitious plan in that of the Northern Expedition, he sent forth Chiang in Moscow for a few months of

³ This agreement was called the Sun-Jaffe Manifesto, which was signed on January 26, 1923, by Dr. Sun Yat-sen and Soviet Ambassador to China Adolph Jaffe.

“study and first-hand observations of Soviet military methods and propaganda techniques.” To the eyes of both seasoned scholars and informed laymen, there is nothing erroneous in what Palmer has stated. Chiang was indeed sent forth by Dr. Sun as part of a four-man delegation to Moscow (Palmer 1948, 340; Pantsov 2023, 86-90). But what Palmer did have created a dangerous precedent in terms of serious scholarship: oversimplification – the third weakness or shortcoming of his journal article. Palmer did not at all bother to answer related questions that could build a more coherent arguments: What did Sun Yat-sen exactly hope to achieve by sending Chiang to Moscow? To what extent did Chiang have learned the Soviet military method that he plausibly integrated into his tactical strategy against the Communist forces later in his life? If Chiang himself was entertaining the idea of communism, what was the turning point that turned him into its devoted nemesis? The significance of these questions is not only to be measured as merely missed opportunities to better comprehend the early years of Chiang Kai-shek, but rather constitutes a deliberate limitation set by Palmer himself, which hindered his reading of the figure more holistically.

The fourth weakness or shortcoming of his article was the silence of Palmer in terms of how Chiang was as he became “commandant” of the Whangpoa Military Academy. In the article, Palmer listed several routines that Chiang has followed during his time in the academy, but the issue is that, all of them are indeed positive (Palmer 1948, 340). He did not bother to dwell further on dissecting whether Chiang’s authoritative and stubborn demeanor as the Kuomintang’s leader was actually planted here, in his first-time presiding undertaking. It is to be understood that with this example, Palmer *himself* fell for the trap of being confined by the biases of the sources he had utilized while writing this narrative, which is the very thing he tried to condemn.

In addition, Palmer’s designation of Chiang as “principal” of the Whangpoa Military Academy is problematic. The word “principal,” as Merriam-Webster Dictionary will define it, is “[a] controlling authority over an educational institution” (Merriam-Webster, n.d.). Hence, the word was only to denote a “central authority” over an institution, presumably a *civilian* institution, which provides a vague responsibility of daily supervision of all of the things happening. Moreover, Alexander Pantsov, in his 2023 monograph about the life of Chiang Kai-shek, did not call Chiang “principal,” but rather a “commandant” of the military academy (Pantsov 2023, 95-96). Partly, the intent of Pantsov was to acclimate to the proper term for this setting. But in a much larger picture, the term “commandant” signifies the *military* authority of the figure (Chiang) to impose strict military discipline upon the cadets, revise the existing curriculum as he deemed fit, and direct all trainings that would be appropriate for the future endeavors of the cadets.

The last shortcoming of Palmer’s journal article, albeit to a relative extent, was his inability to connect the effects of the 1927 Shanghai Massacre reasonably and historically to the irruption of the Chinese Civil War between the Kuomintang (Nationalists) and the Chinese Communist Party (CCP). On page 391, Palmer argued that, as Chiang set up a rival faction in Nanjing, he used this as a fitting

veil to cover up his aspiration to purge out all the Communists residing in the nearby city of Shanghai. By this time, he is now firm in his conviction that it was those who are zealots of Communism and those who are connected to them in any possible manner, even if they do not believe in it, must be purged to stop its proliferation. Due to the massacre, it forced Mikhail Borodin and other Russians who are in China, in addition to the forces under Wang Chi-Wei (leader of the Wuhan government,) to abandon the country or to uphold Chiang's influence as the undisputed leader of the Kuomintang, effectively ending a united front between the Nationalists and the Communists.

IV. CONCLUSION

The matter of a careful study of the life and achievements of Chiang Kai-shek, especially in his early military career and his rise to power, emerges as just as controversial if one were to appraise Chiang's entire life. In line with this, Norman D. Palmer's *The Generalissimo: Chiang Kai-shek* is a perfect reminder to anyone interested in reading and understanding his life better that him being as "controversial", as many scholars would argue, is worthy of critically inspecting and interrogating prudently how he became controversial in the first place. The contribution of Palmer's brief article to future researchers and scholars is indubitably the intellectual tenacity to question every act of Chiang, which must be extended to all the phases of Chiang's life. It must not only microscope on his eventual blunders, such as when he attempted to stabilize the post-Second World War landscape of China from 1945 or his period as the undisputed leader of Taiwan after his flight in 1949, which continued up until his eventual death in 1975. It bears emphasizing that to the present-day and future readers of Palmer's journal article, it might not be an immaculate attempt to present an objective viewing of the life of Chiang Kai-shek because in 1948, Chiang was still very much alive, but rather viewing it from a panoramic viewpoint, it must be conceded that whichever works about Chiang one will read are allowed considerable elbow room to navigate as long as the sources permit.

Thus, Palmer's journal article is an insightful account that makes a meaningful contribution not only to the study of the life of Chiang Kai-shek, but also to the wider field of appraising hagiographic and heroic figures of various countries. Even more, we are living in a period where the construing and divisiveness between the black-and-white view of what is "good" and what is "evil" in terms of the reception of human actions are stretched even thinner. Stated simply, the primary takeaway is that before these historical figures became who they are now, they were *first* human beings. Accordingly, it is befitting to assess every action of every person in a rigorous, unbiased, and all-encompassing manner.

V. REFERENCES

Kayloe, T. (2017). Sun Yat-Sen and the Struggle for Modern China. Marshall Cavendish Editions.

Merriam-Webster Dictionary. (n.d.) Principal. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/principal#dictionary-entry-2>.

Palmer, N.D. (1948). The Generalissimo: Chiang Kai-shek. Current History 15(88): 338-341. <https://www.jstor.org/stable/45307430>.

Pantsov, A.V. (2023). Victorious in Defeat: The Life and Times of Chiang Kai-Shek, China, 1887-1975. Yale University Press.

Wu, E.W. (1991). Divergence in Strategic Planning: Chian Kai-shek's Mission to Moscow, 1923. Republican China 16(1), 18-33. <https://doi.org/10.1080/08932344.1991.11720164>.

Interdisciplinary Journal of Humanities Studies

Received: 21 July 2026

Revised: 6 August 2026

Original Article

Accepted: 14 August 2026

ระหว่างชาติ ศักดิ์ศรี และประชาธิปไตย: วาทกรรมอำนาจ การต่อต้าน และอนาคตการเมืองไทย
ร่วมสมัย

Across Nations, Dignity, and Democracy: Discourses of Power, Resistance, and the Future of
Contemporary Thai Politics

น.ส.สุจิตรา วงษ์สัมพันธ์กุล¹

Miss.Sujitra Wongsumpankul

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่าง “ชาติ” “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และ “ประชาธิปไตย” ในบริบทการเมืองไทยร่วมสมัย โดยให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจวาทกรรมทางการเมืองในฐานะกลไกสำคัญที่ผลิตความชอบธรรมของอำนาจรัฐ ควบคุมความหมายของความเป็นพลเมือง และกำหนดขอบเขตของความชอบธรรมทางการเมือง ภายใต้เงื่อนไขหลังรัฐประหารและโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ วาทกรรมเรื่องชาติและศักดิ์ศรีถูกนำมาใช้ทั้งในเชิงคุ้มครองและเชิงยกเว้น โดยเฉพาะการนิยาม “ผู้จงรักภักดีต่อชาติ” ให้แตกต่างจาก “ผู้เห็นต่าง” ซึ่งส่งผลต่อเสรีภาพทางการเมืองและความเสมอภาคของพลเมือง บทความใช้กรอบการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ร่วมกับแนวคิดอำนาจ ความรู้ อำนาจนำ (Hegemony) และการเมืองของความหมาย เพื่ออธิบายกระบวนการผลิตใช้ และต่อต้านวาทกรรมชาติและศักดิ์ศรีในพื้นที่การเมือง สื่อ การศึกษา และกฎหมาย การวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า “ชาติ” ไม่ได้เป็นเพียงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างทางการเมืองที่เชื่อมโยงกับความมั่นคง ศีลธรรม และการทำให้การใช้อำนาจรัฐพ้นจากการตรวจสอบ ในขณะเดียวกันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถูกตีความอย่างเลือกสรร จนกลายเป็นทั้งเครื่องมือควบคุมและเครื่องมือปลดปล่อย ขึ้นอยู่กับตำแหน่งแห่งที่ของผู้กระทำในโครงสร้างอำนาจ ผลการศึกษาชี้ว่าการใช้วาทกรรมดังกล่าวมีส่วนบั่นทอนประชาธิปไตยเชิงสถาบัน เพิ่มความชอบธรรมให้กับการใช้อำนาจแบบไม่เท่าเทียม และเร่งให้เกิดความแตกแยกทางสังคมในลักษณะการเมืองแบบศัตรู บทความยังเสนอว่าการต่อต้านเชิงวาทกรรมจากภาคประชาชนและขบวนการทางสังคมเปิดพื้นที่ให้เกิดการนิยามชาติและศักดิ์ศรีใหม่ในกรอบที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ซึ่งอาจเป็นฐานสำคัญของการฟื้นฟูประชาธิปไตยไทยในอนาคต

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar, Thailand

Corresponding author, e-mail: sujitravongsumpankul@gmail.com

คำสำคัญ: ชาติ, ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, ประชาธิปไตย, วาทกรรมทางการเมือง, การเมืองไทยร่วมสมัย

Abstract

This article examines the power relations among nation, human dignity, and democracy in contemporary Thai politics, emphasizing political discourse as a central mechanism through which state legitimacy is constructed, citizenship is hierarchized, and the boundaries of political legitimacy are defined. In the post-coup context and under conditions of incomplete democratization, discourses of nation and dignity are deployed in both protective and exclusionary ways—most notably through the distinction between “loyal citizens” and “dissenters”—with significant implications for political freedom and civic equality. Employing Critical Discourse Analysis alongside the concepts of power/knowledge, hegemony, and the politics of meaning, the article analyzes how discourses of nation and human dignity are produced, mobilized, and contested across political institutions, media, education, and law. The analysis demonstrates that the nation is not merely a cultural identity but a politically constructed concept closely tied to security, morality, and the normalization of unaccountable state power. At the same time, human dignity is interpreted selectively, functioning alternately as a tool of control or a resource for emancipation, depending on actors’ positions within power structures. The findings indicate that such discursive practices undermine institutional democracy, legitimize unequal exercises of power, and intensify social polarization through a politics of enmity. Nevertheless, the article highlights the persistence of counter-discourses advanced by civil society, social movements, and critical intellectuals that seek to rearticulate nationhood and dignity in human-centered and democratic terms. These discursive struggles suggest that Thailand’s political future is not predetermined by dominant power alone, but remains open to renegotiation through inclusive, rights-based, and participatory democratic imaginaries.

Keywords: Nation, Human Dignity, Democracy, Political Discourse, Contemporary Thai Politics

1. บทนำ

การเมืองไทยภายหลังรัฐประหารในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาอยู่ภายใต้ความตึงเครียดเชิงโครงสร้างระหว่างแนวคิดเรื่อง “ชาติ” “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และ “ประชาธิปไตย” อย่างต่อเนื่อง ความตึงเครียดดังกล่าวมิได้เป็นเพียงความขัดแย้งทางอุดมการณ์เชิงนามธรรม หากแต่ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมผ่านการออกแบบกฎหมาย นโยบายรัฐ วาทกรรมสาธารณะ และการใช้กำลังเชิงสัญลักษณ์เพื่อกำกับความหมายของการเมืองที่พึงประสงค์ในสังคมไทย (McCargo, 2019; Chambers, 2024)

หลังรัฐประหารแนวคิดเรื่อง “ชาติ” มักถูกทำให้กลายเป็นคุณค่าสูงสุดที่อยู่เหนือความขัดแย้งทางการเมือง โดยถูกเชื่อมโยงเข้ากับความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมสาธารณะ วาทกรรมดังกล่าวทำหน้าที่ลดทอนความชอบธรรมของการคัดค้านอำนาจรัฐ และทำให้การเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ หรือความเสมอภาคถูกตีความว่าเป็นภัยต่อชาติหรือความสามัคคีของสังคม (Connors, 2007; Streckfuss, 2012) ในบริบทนี้ “ชาติ” มิได้เป็นเพียงอัตลักษณ์ร่วม แต่เป็นกลไกเชิงอำนาจที่ใช้จัดลำดับคุณค่าของพลเมือง และแบ่งแยก “ผู้รักชาติ” ออกจาก “ผู้เบี่ยงเบน”

ในขณะเดียวกันแนวคิดเรื่อง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ซึ่งในทางหลักการควรเป็นฐานรากของสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยกลับถูกใช้อย่างย้อนแย้งในพื้นที่การเมืองไทยร่วมสมัย ศักดิ์ศรีถูกอ้างเพื่อปกป้องศีลธรรมแบบอนุรักษนิยม เพื่อควบคุมร่างกาย การแสดงออก และความคิดของประชาชนบางกลุ่ม ขณะเดียวกันกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองกลับใช้แนวคิดเดียวกันนี้เพื่อต่อต้านการกดทับ เรียกร้องสิทธิ และยืนยันความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียม (Mouffe, 2018; Sattayanurak, 2020) ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนว่า “ศักดิ์ศรี” มิใช่คุณค่าที่เป็นกลาง หากแต่เป็นสนามต่อสู้ทางความหมายที่เชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับโครงสร้างอำนาจ

ความสำคัญของปัญหานี้จึงอยู่ที่การทำความเข้าใจว่า เหตุใดวาทกรรมชาติและศักดิ์ศรีจึงสามารถดำรงอยู่ควบคู่กับการบ่อนเซาะหลักการประชาธิปไตยได้ และเหตุใดการอ้างคุณค่าทางศีลธรรมจึงถูกใช้ทั้งเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจรัฐ และเพื่อท้าทายอำนาจดังกล่าวในเวลาเดียวกัน (Foucault, 1980; Gramsci, 1971)

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

จากบริบทดังกล่าว บทความนี้ตั้งคำถามว่า วาทกรรม “ชาติ” และ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ถูกผลิต ใช้ และต่อต้านอย่างไรในสนามการเมืองไทยร่วมสมัย และวาทกรรมเหล่านี้ส่งผลต่อโครงสร้างอำนาจและอนาคตของประชาธิปไตยไทยในลักษณะใด คำถามดังกล่าวมุ่งไปไกลกว่าการวิเคราะห์ตัวบททางกฎหมายหรือถ้อยแถลงของรัฐ หากแต่สนใจกลไกเชิงอำนาจที่ทำให้วาทกรรมบางชุดกลายเป็น “ความจริงทางการเมือง” ขณะที่วาทกรรมอื่นถูกทำให้เป็นสิ่งที่ผิดปกติหรือไม่ชอบธรรม

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ ได้แก่ (1) วิเคราะห์บทบาทของวาทกรรมชาติและศักดิ์ศรีในกระบวนการสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจรัฐหลังรัฐประหาร (2) ศึกษารูปแบบการต่อต้านและการสร้างวาทกรรมทางเลือกของภาคประชาชนและขบวนการเคลื่อนไหว และ (3) ประเมินภัยของความขัดแย้งเชิงวาทกรรมดังกล่าวต่อทิศทางประชาธิปไตยไทยในระยะยาว โดยเฉพาะในแง่ของความอดทนทางการเมือง การอยู่ร่วมกันในความแตกต่าง และความเป็นไปได้ของประชาธิปไตยที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

3. ทบทวนวรรณกรรม

3.1 แนวคิดเรื่อง “ชาติ” และชาตินิยม (Nationalism)

แนวคิดเรื่อง “ชาติ” ในทางทฤษฎีการเมืองร่วมสมัยมิได้ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่โดยธรรมชาติ หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการทางประวัติศาสตร์ การเมือง และวัฒนธรรม ชาติในความหมายนี้คือ “ชุมชนจินตกรรม” ที่สมาชิกจำนวนมากไม่เคยรู้จักกันโดยตรง แต่ถูกทำให้รู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันผ่านภาษา สัญลักษณ์ พิธีกรรม และสถาบันของรัฐ (Anderson, 1983) การสร้างชาติจึงเป็นกระบวนการเชิงอำนาจที่คัดเลือกความทรงจำบางชุด และกดทับความทรงจำหรืออัตลักษณ์อื่นให้กลายเป็นชายขอบ

ในเชิงทฤษฎี ชาตินิยมมักถูกจำแนกเป็นสองแนวคิดหลักได้แก่ชาตินิยมแบบพลเมือง (Civic nationalism) และชาตินิยมแบบชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรม (Ethnic or cultural nationalism) ชาตินิยมแบบพลเมืองเน้นความเป็นสมาชิกผ่านกฎหมาย สิทธิ และความเสมอภาคของพลเมือง ขณะที่ชาตินิยมแบบชาติพันธุ์เน้นสายเลือด ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมเป็นแกนกลางของความเป็นชาติ (Smith, 1991; Kohn, 1944) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติชาตินิยมของรัฐจำนวนมาก รวมทั้งไทยที่มักผสมผสานสองแนวคิดนี้เข้าด้วยกันอย่างเลือกสรร เพื่อรักษาความชอบธรรมของอำนาจรัฐ

ในบริบทการเมืองไทยหลังรัฐประหาร แนวคิดเรื่องชาติมักถูกทำให้มีลักษณะศักดิ์สิทธิ์และไม่อาจตั้งคำถามได้ ชาติถูกวางให้อยู่เหนือความขัดแย้งทางการเมือง และถูกใช้เป็นกรอบตัดสินความชอบธรรมของการกระทำทางการเมืองของทั้งรัฐและประชาชน (Connors, 2007) ในลักษณะนี้ชาติไม่ได้เป็นเพียงอัตลักษณ์ร่วม แต่เป็นวาทกรรมเชิงอำนาจที่ทำหน้าที่กำกับพรมแดนของการเมืองที่ “ยอมรับได้” และทำให้การเรียกร้องประชาธิปไตยบางรูปแบบถูกมองว่าเป็นภัยต่อชาติ

3.2 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) กับอำนาจรัฐ

แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีรากฐานสำคัญในปรัชญาการเมืองแบบเสรีนิยมและกฎหมายรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ศักดิ์ศรีถูกวางเป็นคุณค่าพื้นฐานที่อยู่เหนือรัฐ และเป็นฐานรองรับสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคของมนุษย์ทุกคน (Dworkin, 2011; Waldron, 2012) ในกฎหมายรัฐธรรมนูญหลายประเทศ แนวคิดนี้ถูกใช้เป็นหลักในการจำกัดอำนาจรัฐและคุ้มครองปัจเจกจากการใช้อำนาจโดยพลการ

อย่างไรก็ดีในทางสังคมการเมือง ศักดิ์ศรีมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นเกราะคุ้มครองสิทธิ หากยังสามารถถูกทำให้เป็นเครื่องมือเชิงอำนาจของรัฐได้ด้วย รัฐอาจนิยาม “ศักดิ์ศรีที่พึงประสงค์” ผ่านกรอบศีลธรรม วัฒนธรรม หรืออุดมการณ์แห่งชาติ เพื่อควบคุมพฤติกรรม ร่างกาย และการแสดงออกของประชาชนบางกลุ่ม (Butler, 2004) ในกรณีเช่นนี้ ศักดิ์ศรีไม่ใช่สิ่งที่ทุกคนมีอย่างเท่าเทียม แต่เป็นคุณค่าที่รัฐแจกจ่ายอย่างมีเงื่อนไข

ในบริบทไทยร่วมสมัย ความย้อนแย้งนี้ปรากฏชัดเจน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถูกอ้างทั้งเพื่อสนับสนุนการจำกัดเสรีภาพในนามของศีลธรรมและความสงบเรียบร้อย และเพื่อท้าทายการใช้อำนาจรัฐที่ละเมิดสิทธิ (Sattayanurak, 2020) บทความนี้จึงมองศักดิ์ศรีไม่ใช่เพียงหลักการเชิงนามธรรม แต่เป็นสนามต่อสู้ทางวาทกรรมระหว่างอำนาจรัฐกับการต่อต้านของประชาชน

3.3 ประชาธิปไตย วาทกรรม และอำนาจ

กรอบการวิเคราะห์ของบทความนี้ตั้งอยู่บนความเข้าใจว่า ประชาธิปไตยมิได้เป็นเพียงชุดของสถาบันหรือกระบวนการเลือกตั้ง หากแต่เป็นพื้นที่ของการต่อสู้ทางความหมาย วาทกรรม และอำนาจ แนวคิดของ Michel Foucault ชี้ให้เห็นว่าอำนาจไม่ได้ทำงานผ่านการบังคับเพียงอย่างเดียว แต่ทำงานผ่านการผลิต “ความจริง” และกำหนดสิ่งที่สามารถพูด คิด และทำได้ในสังคมหนึ่ง ๆ (Foucault, 1977; 1980) การเมืองจึงเป็นการเมืองของวาทกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในขณะเดียวกันแนวคิดเรื่องอำนาจครอบงำ (Hegemony) ของ Antonio Gramsci อธิบายว่า อำนาจนำของรัฐหรือชนชั้นนำไม่ได้ตั้งอยู่บนกำลังบังคับ (Coercion) เพียงอย่างเดียว แต่พึ่งพาการสร้างความยินยอม (Consent) ผ่านวัฒนธรรม ความเชื่อ และสามัญสำนึก (Gramsci, 1971) วาทกรรมชาติ ศักดิ์ศรี และศีลธรรมทางการเมืองจึงทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างและรักษาอำนาจนำ ขณะเดียวกันก็เปิดพื้นที่ให้เกิด counter-discourse จากกลุ่มที่ถูกกดทับ

แนวคิดประชาธิปไตยเชิงปฏิบัติของ Chantal Mouffe เสริมให้เห็นว่า ความขัดแย้งเป็นองค์ประกอบที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของประชาธิปไตย และการทำให้ความขัดแย้ง “หายไป” ในนามของความสามัคคี มักนำไปสู่การกดทับทางการเมือง (Mouffe, 2013; 2018) บทความนี้จึงใช้กรอบวิเคราะห์ที่มองการเมืองไทยร่วมสมัยในฐานะสนามต่อสู้เชิงวาทกรรมระหว่างอำนาจนำกับการต่อต้าน ซึ่งเป็นตัวชี้วัดสำคัญของความเปราะบางและอนาคตของประชาธิปไตยไทย

4.วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสารรวมกับการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ เพื่อศึกษากระบวนการผลิต การใช้ และการต่อต้านวาทกรรมเกี่ยวกับชาติ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และประชาธิปไตย ในบริบทการเมืองไทยร่วมสมัย โดยเฉพาะภายใต้โครงสร้างอำนาจหลังรัฐประหาร หน่วยการวิเคราะห์ของการวิจัยได้แก่ ถ้อยคำ แนวคิด การให้ความหมาย และรูปแบบการอธิบายความชอบธรรมทางการเมืองที่ปรากฏในเอกสาร

ทางการเมือง กฎหมาย งานวิชาการ สื่อ และเอกสารสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจอธิปไตย สิทธิ เสรีภาพ ความมั่นคง และการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชน

ประชากรของการวิจัย ได้แก่ เอกสารและข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมชาติ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตย และการต่อต้านทางการเมืองในประเทศไทย ส่วนกลุ่มเอกสารที่นำมาศึกษาใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยคัดเลือกบทความวิจัย หนังสือ ตำราทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ รัฐธรรมนูญ กฎหมาย คำแถลงของหน่วยงานรัฐ เอกสารนโยบาย รายงานขององค์กรสิทธิมนุษยชน ตลอดจนเนื้อหาจากสื่อกระแสหลักและสื่อทางเลือกที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัย เกณฑ์การคัดเลือกพิจารณาจากความเกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา ความน่าเชื่อถือของแหล่งเผยแพร่ ความชัดเจนของบริบททางการเมือง และความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับ โดยมุ่งเน้นเอกสารที่สะท้อนการเมืองไทยในช่วงหลังรัฐประหารและความขัดแย้งทางการเมืองร่วมสมัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยสืบค้นและรวบรวมเอกสารจากฐานข้อมูลวิชาการ เว็บไซต์ของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรด้านสิทธิมนุษยชน สถาบันวิจัย และแหล่งข้อมูลสาธารณะที่น่าเชื่อถือ จากนั้นจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็น ได้แก่ การสร้างความหมายของชาติ การนิยามพลเมืองที่พึงประสงค์ การใช้ศักดิ์ศรีเพื่อรับรองหรือจำกัดสิทธิ การสร้างความชอบธรรมของอำนาจอธิปไตย การสร้างความเป็นอื่น และการเกิดวาทกรรมโต้กลับของภาคประชาชน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ โดยพิจารณาทั้งถ้อยคำ บริบท ผู้ผลิตวาทกรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และผลทางการเมืองของวาทกรรมนั้น พร้อมเชื่อมโยงกับแนวคิดอำนาจและความรู้ อำนาจนำ และการเมืองของความหมาย ทั้งนี้ ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยเปรียบเทียบเอกสารจากหลายแหล่ง และแยกข้อเท็จจริงออกจากการตีความ เพื่อให้ผลการวิเคราะห์มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสามารถตรวจสอบได้

5. ผลการวิจัย

5.1 วาทกรรมชาติและศักดิ์ศรีกับการสร้างความชอบธรรมของอำนาจอธิปไตยหลังรัฐประหาร

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วาทกรรม “ชาติ” และ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ถูกนำมาใช้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความชอบธรรมให้แก่อำนาจอธิปไตยหลังรัฐประหาร โดยมีได้ปรากฏเฉพาะในถ้อยแถลงทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังถูกผลิตซ้ำผ่านสื่อ ระบบการศึกษา และการใช้กฎหมาย การวิเคราะห์เอกสารพบกระบวนการสำคัญ 3 กระบวนการ ได้แก่ การอ้างความมั่นคงและความสงบเพื่อรับรองอำนาจพิเศษ การสร้างภาพพลเมืองที่ดีผ่านศีลธรรมและความจงรักภักดี และการตีความศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ภายใต้เงื่อนไขของรัฐ

5.1.1 กรณีศึกษาที่ 1 การอ้างชาติและความสงบเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่อำนาจพิเศษ

ข้อมูลจากเอกสาร

จากการศึกษาถ้อยแถลงและเอกสารทางการเมืองภายหลังรัฐประหารพบว่า เหตุผลที่ถูกนำมาใช้อธิบายความจำเป็นของการเข้าควบคุมอำนาจมักประกอบด้วยถ้อยคำเกี่ยวกับ “ความมั่นคงของชาติ” “ความสงบเรียบร้อย” “ความสามัคคี” และ “การยุติความขัดแย้ง” โดยวาทกรรม “ชาติ ศาสนา สถาบัน” ถูกวางให้เป็นคุณค่าสูงสุดที่ทุกฝ่ายต้องร่วมกันปกป้อง

เช่นประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 1/2557 เรื่อง การควบคุมอำนาจการปกครองประเทศ “ตามสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เขตปริมณฑล และพื้นที่ต่างๆ ของประเทศหลายๆ พื้นที่ เป็นผลให้ประชาชนผู้บริสุทธิ์เสียชีวิต ได้รับบาดเจ็บ และเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินอย่างต่อเนื่อง และเหตุการณ์ดังกล่าวมีแนวโน้มขยายตัว จนอาจเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงที่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนโดยรวมนั้น...”

การวิเคราะห์ข้อความ

ถ้อยคำดังกล่าวประกอบด้วยคำสำคัญสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือคำที่แสดงถึงคุณค่าร่วม ได้แก่ “ชาติ” “ความมั่นคง” “ความสงบ” และ “ความสามัคคี” ส่วนกลุ่มที่สองคือคำที่สื่อถึงภาวะผิดปกติ ได้แก่ “ความขัดแย้ง” “วิกฤต” “ภัยคุกคาม” หรือ “ความไม่สงบ” การจัดวางคำทั้งสองกลุ่มไว้ตรงข้ามกันทำให้ผู้ใช้อำนาจถูกนำเสนอในฐานะผู้ปกป้องชาติ ขณะที่กลุ่มหรือบุคคลที่คัดค้านอำนาจอาจถูกจัดวางให้อยู่ในฐานะผู้สร้างความขัดแย้งหรือเป็นอุปสรรคต่อความสงบ

ในระดับการตีความ วาทกรรมดังกล่าวเปลี่ยนปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งควรได้รับการแก้ไขผ่านการเลือกตั้ง รัฐสภา การเจรจา และกลไกประชาธิปไตย ให้กลายเป็นปัญหาความมั่นคงที่ต้องได้รับการจัดการด้วยอำนาจพิเศษ การจำกัดสิทธิเสรีภาพและการระงับกลไกประชาธิปไตยจึงถูกนำเสนอว่าเป็นมาตรการชั่วคราวที่จำเป็นต่อการปกป้องส่วนรวม มากกว่าจะถูกมองว่าเป็นการแทรกแซงอำนาจของประชาชน (McCargo, 2019)

ข้อสรุปเชิงทฤษฎี

กรณีนี้แสดงให้เห็นว่า “ชาติ” ไม่ได้ถูกใช้เพียงในฐานะอัตลักษณ์ร่วมของประชาชน แต่ถูกสร้างให้เป็นวัตถุประสงค์ทางการเมืองที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เปราะบาง และต้องได้รับการปกป้องอยู่ตลอดเวลา เมื่ออำนาจรัฐถูกผูกเข้ากับภารกิจในการปกป้องชาติ ผู้ใช้อำนาจจึงสามารถวางตนให้อยู่ในสถานะ “เหนือการเมือง” หรือไม่ใช่คู่ขัดแย้งทางการเมืองโดยตรง แต่เป็นผู้พิทักษ์คุณค่าสูงสุดของประเทศ การอ้างชาติและความมั่นคงจึงทำหน้าที่ลดความสำคัญของการตรวจสอบผ่านการเลือกตั้ง รัฐสภา สื่อ และการวิพากษ์เชิงนโยบาย (Connors, 2007)

5.1.2 กรณีศึกษาที่ 2 การผลิตภาพ “พลเมืองที่ดี” ผ่านสื่อและระบบการศึกษา

ข้อมูลจากเอกสาร

จากการศึกษาเนื้อหาในสื่อและเอกสารทางการศึกษาพบว่า ความเป็นพลเมืองมักถูกเชื่อมโยงกับความรักชาติ ความเสียสละ ความสามัคคี การมีระเบียบวินัย และการเคารพเชื่อฟังอำนาจ ขณะที่การตั้งคำถาม การวิพากษ์

หรือการเสนอความหมายทางการเมืองที่แตกต่างมักไม่ได้รับการนำเสนอในฐานะคุณสมบัติสำคัญของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ในหนังสือวิชาความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตยตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย

“[ประชาธิปไตยสู่ความเป็นพลเมืองดีหมายความว่า ความสำคัญของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย หลักการทางประชาธิปไตยที่สำคัญ หลักอำนาจอธิปไตย ความเสมอภาค หลักนิติธรรม หลัก เหตุผล หลักการถือเสียงข้างมาก หลักประนีประนอม แนวทางปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ตามวิถีประชาธิปไตย 3 ด้าน ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเป็นพลเมืองดีตาม วิถีประชาธิปไตย]”

และอาจนำข้อความจากสื่อที่เรียกผู้เคลื่อนไหวหรือผู้วิพากษ์ว่าเป็นผู้สร้างความแตกแยก ไม่รักชาติ หรือได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศมาแสดงเปรียบเทียบกับ

การวิเคราะห์ข้อความ

การเน้นคำว่า “หน้าที่” “ความเสียสละ” “ความสามัคคี” และ “การเชื่อฟัง” มากกว่าคำว่า “สิทธิ” “การมีส่วนร่วม” “การตรวจสอบ” และ “ความเสมอภาค” แสดงให้เห็นการสร้างความหมายของพลเมืองในลักษณะที่เน้นความสัมพันธ์จากบนลงล่าง พลเมืองที่พึงประสงค์จึงเป็นผู้ปฏิบัติตามกรอบคุณค่าที่รัฐกำหนด มากกว่าที่จะเป็นผู้มีสิทธิร่วมกำหนดทิศทางของรัฐ

เมื่อวาทกรรมดังกล่าวถูกผลิตซ้ำผ่านสื่อและระบบการศึกษา ความรักชาติจึงไม่ได้หมายถึงการรับผิดชอบต่อประโยชน์ของประชาชนทุกกลุ่มเท่านั้น แต่ถูกเชื่อมโยงกับการยอมรับสถาบันและโครงสร้างอำนาจที่ดำรงอยู่ ผู้ที่เห็นด้วยกับกรอบดังกล่าวถูกนิยามว่าเป็น “พลเมืองที่ดี” ขณะที่ผู้เรียกร้องสิทธิหรือเสนอให้ปฏิรูปโครงสร้างอำนาจอาจถูกทำให้เป็น “ผู้บ่อนทำลายชาติ” “ผู้ไม่รักชาติ” หรือผู้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดต่างชาติ (Thongchai, 2014)

กระบวนการนี้เป็นการสร้างความเป็นอื่น หรือ Othering โดยไม่ได้โต้แย้งข้อเสนอทางการเมืองของผู้เห็นต่างโดยตรง แต่ลดทอนสถานะและความชอบธรรมของผู้พูดเสียก่อน เมื่อบุคคลถูกจัดให้อยู่ภายนอกความเป็นพลเมืองที่ดี ข้อเรียกร้องเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ หรือการปฏิรูปโครงสร้างอำนาจของบุคคลนั้นย่อมถูกปฏิเสธได้ง่ายขึ้น (Hewison, 2014)

ข้อสรุปเชิงทฤษฎี

กรณีศึกษานี้สะท้อนลักษณะของชาตินิยมแบบยกเว้น หรือ Exclusionary Nationalism ซึ่งสร้างเส้นแบ่งระหว่าง “พวกเรา” กับ “พวกเขา” โดยความเป็นสมาชิกของชาติไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานะความเป็นพลเมืองและสิทธิที่เท่าเทียมกันเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับกรยอมรับคุณค่าที่รัฐกำหนดไว้ล่วงหน้า ชาติในความหมายดังกล่าวจึงไม่ใช่พื้นที่ร่วมของประชาชนที่มีความหลากหลาย แต่เป็นพื้นที่ที่มีเงื่อนไขว่า บุคคลต้องคิด แสดงออก และปฏิบัติตนในขอบเขตใดจึงจะได้รับการยอมรับว่าเป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของชาติ

สื่อกระแสหลักจำนวนหนึ่งมีส่วนผลิตซ้ำภาพของชาติในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องได้รับการปกป้องจาก ความเห็นต่าง (Chachavalpongpun, 2020) ขณะที่หลักสูตรประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมืองมักให้ความสำคัญ กับความสามัคคี การเสียสละ และการเชื่อฟังอำนาจ มากกว่าการคิดเชิงวิพากษ์และการยอมรับความหลากหลาย ของการตีความอดีต (Sattayanurak, 2018) ประชาธิปไตยที่ได้รับการยอมรับจึงเป็นประชาธิปไตยในขอบเขตที่ไม่ ทำทลายอำนาจนำและคุณค่าหลักของรัฐ (Mérieau, 2021)

5.1.3 กรณีศึกษาที่ 3 การตีความศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ภายใต้กรอบความมั่นคงและศีลธรรม

ข้อมูลจากเอกสาร

จากการศึกษาบทบัญญัติทางกฎหมาย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย และวาทกรรม สาธารณะพบว่า แม้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะได้รับการรับรองในฐานะหลักพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพ แต่การใช้ หลักดังกล่าวในทางปฏิบัติมักถูกพิจารณาควบคู่กับความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดี และหน้าที่ของ ประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความ เสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง และมาตรา 25 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากนี้ บทบัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมาย อื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ トラบเท่าที่การใช้สิทธิ หรือเสรีภาพเช่นนั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรม อันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

การวิเคราะห์ข้อความ

เมื่อพิจารณาข้อความทั้งสองส่วนร่วมกัน พบความย้อนแย้งระหว่างศักดิ์ศรีในฐานะสิทธิที่มนุษย์ทุกคนมี โดยเสมอภาค กับศักดิ์ศรีในฐานะคุณสมบัติของบุคคลที่ประพฤติดนสอดคล้องกับกรอบศีลธรรมและระเบียบของ รัฐ ในความหมายแรก ศักดิ์ศรีควรทำหน้าที่เป็นหลักจำกัดอำนาจรัฐและคุ้มครองบุคคลจากการใช้อำนาจโดย พลการ แต่ในความหมายหลัง ศักดิ์ศรีกลับถูกผูกเข้ากับภาพของ “พลเมืองที่ดี” ซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ยอมรับ ลำดับชั้นทางอำนาจ และไม่ตั้งคำถามต่อโครงสร้างการเมืองหลัก (Connors, 2008; Hewison, 2014)

การตีความเช่นนี้ทำให้สิทธิและศักดิ์ศรีมีลักษณะเป็นสิทธิที่มีเงื่อนไข กล่าวคือ บุคคลจะได้รับการยอมรับ และคุ้มครองตราบเท่าที่การแสดงออกของบุคคลนั้นไม่ขัดต่อความมั่นคง ศีลธรรม หรือคุณค่าหลักที่รัฐนิยามไว้ ผู้ที่ เรียกร้องสิทธิหรือคัดค้านอำนาจจึงอาจถูกนำเสนอว่าเป็นผู้ไม่เคารพกฎหมาย ไม่มีความรับผิดชอบ หรือประพฤติด นไม่เหมาะสมกับความเป็นพลเมือง การใช้สิทธิทางการเมืองจึงถูกเปลี่ยนจากการเป็นการแสดงออกถึงศักดิ์ศรี ของมนุษย์ ไปเป็นพฤติกรรมที่อาจถูกกล่าวหาว่าขัดต่อศักดิ์ศรีหรือความสงบเรียบร้อย

ข้อสรุปเชิงทฤษฎี

กรณีนี้แสดงให้เห็นว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ได้มีความหมายเป็นกลางหรือมีความหมายเดียว หากแต่เป็นพื้นที่ต่อสู้ทางวาทกรรมระหว่างความหมายที่ยืนยันความเสมอภาคของมนุษย์กับความหมายที่ใช้จัดระเบียบและควบคุมพลเมือง เมื่อรัฐมีอำนาจกำหนดว่า พฤติกรรมแบบใดเหมาะสม มีคุณธรรม หรือสมกับความเป็นพลเมือง ศักดิ์ศรีจึงอาจถูกเปลี่ยนจากหลักคุ้มครองมนุษย์ให้เป็นเครื่องมือจัดลำดับคุณค่าของบุคคล (Mérieau, 2021)

ในทางกฎหมาย วาทกรรมชาติมีสถานะเป็นอำนาจเชิงสถาบันผ่านบทบัญญัติและการบังคับใช้กฎหมายที่ให้น้ำหนักกับความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยเหนือสิทธิเสรีภาพ (Mérieau, 2016) ผลที่เกิดขึ้นคือ หลักศักดิ์ศรีไม่ได้ทำหน้าที่จำกัดอำนาจรัฐอย่างเต็มที่ แต่กลับถูกตีความภายในกรอบคุณค่าที่รัฐเป็นผู้กำหนด

จากกรณีศึกษาทั้งสามกรณีสามารถสรุปได้ว่า การสร้างความชอบธรรมของอำนาจรัฐหลังรัฐประหารเกิดขึ้นผ่านกระบวนการทางวาทกรรมอย่างน้อยสามขั้นตอน ขั้นแรก รัฐสร้างภาพสถานการณ์ทางการเมืองให้เป็นวิกฤตด้านความมั่นคงและความสงบ ขั้นที่สอง รัฐวางตนเองในฐานะผู้พิทักษ์ชาติ ศาสนา สถาบัน และศีลธรรม และขั้นที่สาม รัฐกำหนดคุณสมบัติของพลเมืองที่พึงประสงค์ โดยยอมรับผู้ที่สอดคล้องกับกรอบคุณค่าหลักและลดทอนความชอบธรรมของผู้ที่ตั้งคำถามหรือเห็นต่าง

ดังนั้น วาทกรรมชาติและศักดิ์ศรีจึงไม่ได้เป็นเพียงถ้อยคำประกอบการใช้อำนาจ แต่เป็นกลไกที่เปลี่ยนการใช้อำนาจพิเศษให้ถูกมองว่าเป็นสิ่งจำเป็น ถูกต้อง และมีคุณธรรม ขณะเดียวกันก็ทำให้การตรวจสอบ การคัดค้าน และการเรียกร้องสิทธิถูกตีความว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงหรือความสงบของชาติ ผลการวิจัยส่วนนี้จึงชี้ว่าความชอบธรรมของอำนาจรัฐไม่ได้เกิดจากการบังคับหรือกฎหมายเพียงอย่างเดียว หากยังเกิดจากความสามารถในการกำหนดความหมายของชาติ ความเป็นพลเมือง และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้กลายเป็นความจริงทางการเมืองที่สังคมส่วนหนึ่งยอมรับ

5.2 การต่อต้านและการสร้างวาทกรรมทางเลือกของภาคประชาชน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แม้วาทกรรมชาติและศักดิ์ศรีจะถูกใช้เพื่อควบคุมความหมายและพฤติกรรมทางการเมือง แต่การต่อต้านของภาคประชาชนมิได้หายไป หากแต่เปลี่ยนรูปจากการเผชิญหน้าโดยตรงไปสู่การใช้ภาษา สัญลักษณ์ สื่อใหม่ และการแสดงออกเชิงวัฒนธรรม การต่อต้านเริ่มต้นจากการ “ทำลายความเงียบ” (Breaking silence) และการท้าทายกรอบความหมายที่รัฐพยายามทำให้เป็นธรรมชาติและไม่อาจตั้งคำถามได้ (Scott, 1990) ขบวนการเคลื่อนไหวของเยาวชน นักศึกษา และภาคประชาชนภายหลังรัฐประหารสะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากการยอมรับอำนาจนำไปสู่การตั้งคำถามต่อความชอบธรรมของอำนาจอย่างเปิดเผย

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถูกนำกลับมาใช้เป็นภาษาของการต่อต้านและเป็นฐานของการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค การทวงคืนศักดิ์ศรีทำให้แนวคิดดังกล่าวเปลี่ยนจากเครื่องมือควบคุมของรัฐไปเป็นทรัพยากรทางการเมือง (Political resource) สำหรับท้าทายอำนาจ (Mouffe, 2018) ศักดิ์ศรีในความหมายของฝ่ายเคลื่อนไหวมิได้หมายถึงความสงบเสถียรหรือการเชื่อฟัง แต่หมายถึงสิทธิในการตั้งคำถาม สิทธิในการไม่ถูกทำ

ให้เจียบ และสิทธิในการมีส่วนร่วมกำหนดอนาคตทางการเมืองของตนเอง การใช้ภาษา สัญลักษณ์ และการแสดงออกเชิงวัฒนธรรมจึงทำหน้าที่ทวงคืนพื้นที่สาธารณะและยืนยันความเป็นพลเมืองที่เท่าเทียม

ผลการวิจัยยังพบว่าวาทกรรมโต้กลับ (Counter-discourse) มีบทบาทในการแย่งชิงอำนาจในการนิยามคำว่า “ชาติ” “ศักดิ์ศรี” และ “ประชาธิปไตย” จากรัฐ โดยชาติถูกตีความใหม่ว่าเป็นชุมชนของประชาชนที่มีความหลากหลาย มิใช่ความเป็นเอกภาพที่ยกเว้นผู้เห็นต่าง (Anderson, 2006) ศักดิ์ศรีถูกนิยามว่าเป็นสิทธิในการไม่ถูกคุกคาม ไม่ถูกทำให้เจียบ และไม่ถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ ส่วนประชาธิปไตยถูกมองว่าเป็นพื้นที่ของการมีส่วนร่วม การโต้แย้ง และการไม่เห็นพ้อง การใช้ภาษาเรื่องสิทธิ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีจึงสะท้อนความพยายามของภาคประชาชนในการแย่งชิง “อำนาจในการนิยาม” (Power to define) จากรัฐ (Foucault, 1980)

อย่างไรก็ตามการต่อสู้ทางวาทกรรมยังดำเนินอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม รัฐยังคงควบคุมกฎหมาย สถาบันหลัก และสื่อกระแสหลัก ขณะที่ฝ่ายต่อต้านต้องพึ่งพาสื่อสังคมออนไลน์ เครือข่ายทางวัฒนธรรม และการเมืองเชิงสัญลักษณ์เพื่อขยายพื้นที่ทางความหมาย (Gramsci, 1971) แม้ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้วาทกรรมโต้กลับมีความเปราะบาง แต่ก็แสดงให้เห็นว่าความหมายของชาติ ศักดิ์ศรี และประชาธิปไตยไม่สามารถถูกผูกขาดโดยอำนาจรัฐได้อย่างสมบูรณ์

5.3 ผลกระทบของความขัดแย้งทางวาทกรรมต่ออนาคตประชาธิปไตยไทย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การใช้วาทกรรมชาติและศักดิ์ศรีเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมของอำนาจรัฐมีผลโดยตรงต่อประชาธิปไตยเชิงสถาบัน โดยทำให้แหล่งที่มาของความชอบธรรมเปลี่ยนจากความยินยอมของประชาชนผ่านการเลือกตั้ง ไปสู่การอ้าง “ภารกิจพิเศษ” ในการปกป้องชาติ ความมั่นคง และศีลธรรม (McCargo, 2019) เมื่อการใช้อำนาจรัฐถูกทำให้ชอบธรรมผ่านวาทกรรมดังกล่าว สถาบันประชาธิปไตย เช่น รัฐสภา พรรคการเมือง และองค์กรตรวจสอบ จึงถูกลดบทบาทจากกลไกถ่วงดุลอำนาจไปเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างที่รองรับอำนาจนำ (Hewison, 2014)

ผลที่เกิดขึ้นในระยะยาวคือประชาธิปไตยเชิงสถาบันมีลักษณะเป็นเพียง “เปลือกประชาธิปไตย” (Hollowed democracy) ซึ่งยังคงมีการเลือกตั้งและสถาบันทางการเมืองในทางรูปแบบ แต่ขาดสาระของความรับผิดชอบ ความโปร่งใส และการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนตรวจสอบอำนาจอย่างแท้จริง (Mérieau, 2021) การเลือกตั้งจึงไม่สามารถฟื้นฟูความชอบธรรมทางการเมืองได้อย่างสมบูรณ์ หากยังดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างวาทกรรมที่จำกัดความเห็นต่างและทำให้การตรวจสอบอำนาจถูกมองว่าเป็นภัยต่อชาติ

นอกจากผลกระทบต่อสถาบันการเมืองแล้ว วาทกรรมชาติและศักดิ์ศรียังสร้างความแตกแยกทางสังคมผ่านการเมืองแบบศัตรู (Politics of enmity) ซึ่งแบ่งประชาชนออกเป็นฝ่ายที่ “รักชาติ” กับฝ่ายที่ถูกทำให้เป็นภัยต่อชาติ (Mouffe, 2013) การแบ่งขั้วดังกล่าวไม่ใช่เพียงความแตกต่างทางความคิดเห็น แต่เป็นกระบวนการลดทอนความชอบธรรมและความเป็นมนุษย์ของฝ่ายตรงข้าม เมื่อผู้เห็นต่างถูกทำให้เป็น “ศัตรูของชาติ” มากกว่าคู่ขัดแย้ง

ทางการเมืองที่ชอบธรรม การใช้กฎหมาย มาตรการความมั่นคง และการกดปราบจึงสามารถถูกทำให้ดูสมเหตุสมผลในสายตาของสังคมบางส่วน (Thongchai, 2014)

ผลลัพธ์อีกประการหนึ่งคือการก่อตัวของอัตลักษณ์ทางการเมืองแบบแข็งตัว(Hardened political identities) ซึ่งทำให้การเจรจา การประนีประนอม และการสร้างพื้นที่ร่วมเกิดขึ้นได้ยาก ความแตกแยกทางการเมืองจึงไม่ได้จำกัดอยู่ในระดับรัฐหรือพรรคการเมือง แต่แทรกซึมลงสู่ชีวิตประจำวัน ครอบครัว และชุมชน (Chachavalpongpun, 2020) สถานการณ์ดังกล่าวนำไปสู่วิกฤตความเชื่อมั่น (Crisis of trust) ทั้งระหว่างประชาชนกับรัฐและระหว่างประชาชนด้วยกันเอง เมื่อสถาบันการเมืองไม่สามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางที่เป็นธรรมและน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจและทุนทางสังคมจึงถูกกัดกร่อนอย่างต่อเนื่อง (Putnam, 2000)

อย่างไรก็ตามผลการวิจัยยังชี้ว่า อนาคตประชาธิปไตยไทยไม่ได้ถูกกำหนดตายตัวโดยวาทกรรมอำนาจของรัฐ เนื่องจากวาทกรรมโต้กลับของภาคประชาชนยังเปิดพื้นที่ให้เกิดการนิยามชาติ ศักดิ์ศรี และประชาธิปไตยในความหมายใหม่ การอยู่ร่วมกันในอนาคตจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของสังคมในการยอมรับความเห็นต่างในฐานะองค์ประกอบปกติของระบอบประชาธิปไตย และเปลี่ยนฝ่ายตรงข้ามจาก “ศัตรู” ให้เป็นคู่ขัดแย้งทางการเมืองที่ชอบธรรม (Legitimate adversary) การยืนยันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกฝ่าย รวมถึงผู้เห็นต่าง จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการฟื้นฟูความไว้วางใจและประชาธิปไตยที่ยั่งยืน (Mouffe, 2013)

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 วาทกรรมชาติและศักดิ์ศรีในฐานะกลไกสร้างอำนาจนำ

จากผลการวิจัยข้อที่ 1 ซึ่งพบว่า วาทกรรมชาติและศักดิ์ศรีถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่อำนาจรัฐหลังรัฐประหาร สามารถอธิบายได้ว่า อำนาจรัฐในการเมืองไทยร่วมสมัยมิได้ดำรงอยู่ด้วยการบังคับหรือการใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการผลิตความหมายและความยินยอมทางสังคมด้วย การเชื่อมโยงชาติ ศาสนา สถาบัน ความมั่นคง และศีลธรรมเข้าด้วยกัน ทำให้การใช้อำนาจพิเศษถูกนำเสนอว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม มิใช่การแสวงหาอำนาจของกลุ่มการเมืองใดกลุ่มหนึ่ง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดอำนาจนำของ Gramsci ซึ่งอธิบายว่า อำนาจที่มั่นคงไม่ได้พึ่งพาการบังคับเท่านั้น แต่ต้องทำให้กรอบความคิดของผู้มีอำนาจกลายเป็นสามัญสำนึกที่สังคมยอมรับ (Gramsci, 1971)

การที่รัฐสามารถอ้างชาติและศีลธรรมเพื่อวางตนไว้ “เหนือการเมือง” สะท้อนกระบวนการทำให้การใช้อำนาจพ้นจากการตรวจสอบตามหลักประชาธิปไตย เมื่อรัฐถูกนำเสนอในฐานะผู้พิทักษ์ชาติ การตั้งคำถามต่อรัฐจึงสามารถถูกเปลี่ยนความหมายให้เป็นการคุกคามต่อชาติได้ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ Connors (2007) ซึ่งชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ชาติและการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในประเทศไทย รวมทั้งสอดคล้องกับ McCargo (2019) ที่อธิบายการใช้อำนาจภายใต้กรอบคุณธรรมและภารกิจพิเศษหลังรัฐประหาร

ในขณะที่เดียวกันการตีความศักดิ์ศรีให้สัมพันธ์กับความเป็น “พลเมืองที่ดี” แสดงให้เห็นว่า หลักการที่ควรใช้คุ้มครองมนุษย์จากอำนาจรัฐสามารถถูกกลับด้านให้กลายเป็นเครื่องมือควบคุมประชาชนได้ เมื่อบุคคลที่เชื่อฟังถูกมองว่ามีศักดิ์ศรี ขณะที่ผู้ตั้งคำถามถูกมองว่าไม่เหมาะสม ศักดิ์ศรีจึงมิได้ทำหน้าที่ยืนยันคุณค่าที่เท่าเทียมของมนุษย์ แต่กลายเป็นเกณฑ์จัดลำดับคุณค่าทางการเมือง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Foucault ที่มองว่าอำนาจทำงานผ่านการผลิตความจริงและการทำให้บุคคลกำกับตนเอง มากกว่าการบังคับโดยตรงเพียงอย่างเดียว (Foucault, 1977; 1980)

ดังนั้นผลการวิจัยข้อแรกจึงสะท้อนว่า ปัญหาสำคัญของการเมืองไทยมิได้อยู่เฉพาะที่การใช้อำนาจโดยไม่เป็นประชาธิปไตย แต่รวมถึงกระบวนการทางวาทกรรมที่ทำให้อำนาจดังกล่าวดูเหมือนถูกต้อง จำเป็น และมีศีลธรรม การฟื้นฟูประชาธิปไตยจึงไม่อาจดำเนินการด้วยการแก้ไขสถาบันหรือกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเปิดพื้นที่ให้มีการตั้งคำถามต่อความหมายของชาติ ศีลธรรม และศักดิ์ศรีที่รัฐผูกขาดด้วย

6.2 วาทกรรมโต้กลับกับการทวงคืนความหมายของความเป็นพลเมือง

จากผลการวิจัยข้อที่ 2 ซึ่งพบว่า ภาคประชาชน เยาวชน นักศึกษา และขบวนการเคลื่อนไหวได้สร้างวาทกรรมทางเลือกเพื่อต่อต้านการผูกขาดความหมายของรัฐ สามารถอธิบายได้ว่า การต่อต้านในการเมืองร่วมสมัยไม่ได้จำกัดอยู่ที่การเรียกร้องเชิงนโยบายหรือการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล แต่เป็นการต่อสู้เพื่อกำหนดความหมายของชาติ ศักดิ์ศรี และประชาธิปไตย การใช้ภาษา สัญลักษณ์ ศิลปะ และสื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นปฏิบัติการทางการเมืองที่ท้าทายอำนาจนำในระดับความคิดและวัฒนธรรม

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดวาทกรรมโต้กลับของ Foucault ซึ่งชี้ว่า ในทุกความสัมพันธ์เชิงอำนาจย่อมมีพื้นที่ของการต่อต้านและการสร้างความจริงชุดอื่น (Foucault, 1980) การที่ภาคประชาชนนิยามชาติว่าเป็นชุมชนของความหลากหลาย และนิยามศักดิ์ศรีว่าเป็นสิทธิในการไม่ถูกทำให้เจ็บบ แสดงให้เห็นความพยายามแย่งชิงอำนาจในการนิยามจากรัฐ ขณะเดียวกัน การทวงคืนศักดิ์ศรีในฐานะสิทธิในการมีเสียงและมีส่วนร่วมก็สอดคล้องกับ Mouffe (2018) ซึ่งเสนอว่าความขัดแย้งและการโต้แย้งเป็นองค์ประกอบที่ไม่อาจแยกออกจากการเมืองประชาธิปไตย

การต่อต้านผ่านวาทกรรมยังแสดงให้เห็นว่า ประชาชนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับความหมายที่รัฐกำหนด แต่สามารถผลิตความหมายใหม่และสร้างจินตนาการทางการเมืองทางเลือกได้ การเปลี่ยนจากความเจ็บบไปสู่การเปล่งเสียงจึงเป็นกระบวนการเปลี่ยนสถานะของประชาชนจากผู้ได้ปกครองไปเป็นพลเมืองที่มีสิทธิในการกำหนดความหมายของสังคมตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ Scott (1990) ที่อธิบายว่าการต่อต้านอำนาจอาจเริ่มจากการท้าทายภาษาหรือความจริงที่ผู้มีอำนาจพยายามทำให้เป็นธรรมชาติ

อย่างไรก็ตามผลการวิจัยชี้ให้เห็นด้วยว่า วาทกรรมโต้กลับยังดำรงอยู่ในโครงสร้างที่ไม่เท่าเทียม เพราะรัฐยังควบคุมกฎหมาย สื่อกระแสหลัก และสถาบันสำคัญ ความสามารถของวาทกรรมทางเลือกในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองจึงขึ้นอยู่กับ การเชื่อมโยงการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์เข้ากับการสร้างองค์กร เครือข่าย และ

กลไกทางสถาบัน หากการต่อต้านจำกัดอยู่เพียงสื่อออนไลน์หรือการแสดงออกเฉพาะช่วงเวลา วาทกรรมดังกล่าว อาจสร้างความตื่นตัวได้ แต่ยังไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างยั่งยืน

6.3 ความขัดแย้งทางวาทกรรมกับอนาคตประชาธิปไตยและการอยู่ร่วมกัน

จากผลการวิจัยข้อที่ 3 ซึ่งพบว่า ความขัดแย้งทางวาทกรรมส่งผลต่อประชาธิปไตยเชิงสถาบัน ความแตกแยกทางสังคม และความไว้วางใจทางการเมือง สามารถอธิบายได้ว่า วิฤตประชาธิปไตยไทยมิได้เกิดจากความบกพร่องของการเลือกตั้งหรือรัฐธรรมนูญเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการที่สังคมขาดกรอบร่วมในการยอมรับความเห็นต่างอย่างชอบธรรม เมื่อฝ่ายหนึ่งผูกขาดความหมายของชาติและทำให้อีกฝ่ายเป็นศัตรู ความขัดแย้งจึงไม่สามารถจัดการผ่านการอภิปราย การประนีประนอม หรือกลไกตามระบอบประชาธิปไตยได้

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของMouffe (2013) ซึ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “คู่ขัดแย้งที่ชอบธรรม” กับ “ศัตรูที่ต้องกำจัด” ประชาธิปไตยที่ยั่งยืนไม่จำเป็นต้องกำจัดความขัดแย้ง แต่ต้องเปลี่ยนความขัดแย้งจากความเป็นศัตรูไปสู่การแข่งขันระหว่างฝ่ายที่ต่างยอมรับสิทธิในการดำรงอยู่ของกันและกัน ในบริบทไทย วาทกรรมชาตินิยมแบบยกเว้นกลับทำให้ผู้เห็นต่างถูกลดสถานะจากพลเมืองที่มีสิทธิเท่าเทียมไปเป็นภัยต่อชาติ ส่งผลให้การใช้กฎหมายและมาตรการกดปราบได้รับการยอมรับมากขึ้น (Thongchai, 2014)

การที่ประชาธิปไตยมีลักษณะเป็นเพียง “เปลือก” สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า แม้สถาบันประชาธิปไตยยังคงดำรงอยู่ในทางรูปแบบ แต่ไม่สามารถทำหน้าที่ตรวจสอบและสร้างความรับผิดชอบของอำนาจรัฐได้อย่างแท้จริง (Mérieau, 2021) เมื่อรัฐสภา พรรคการเมือง และองค์กรตรวจสอบไม่สามารถเป็นพื้นที่กลางที่น่าเชื่อถือ ประชาชนจึงเกิดความรู้สึกแปลกแยกและไม่เชื่อมั่นต่อกระบวนการทางการเมือง วิฤตดังกล่าว สอดคล้องกับ Putnam (2000) ซึ่งชี้ว่าความไว้วางใจและทุนทางสังคมเป็นเงื่อนไขสำคัญของความร่วมมือและการดำรงอยู่ของสถาบันประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตามการดำรงอยู่ของวาทกรรมได้กลับแสดงให้เห็นว่า อนาคตของประชาธิปไตยไทยยังเปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลง หากสังคมสามารถนิยามชาติให้เป็นพื้นที่ร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ยืนยันศักดิ์ศรีในฐานะคุณค่าที่มนุษย์ทุกคนมีอย่างเท่าเทียม และยอมรับความเห็นต่างว่าเป็นองค์ประกอบปกติของการเมือง ประชาธิปไตยก็อาจเปลี่ยนจากระบบที่เน้นความสงบและการเชื่อฟัง ไปสู่ระบบที่รองรับการมีส่วนร่วม การถกเถียง และการตรวจสอบอำนาจได้มากขึ้น

ดังนั้นการฟื้นฟูประชาธิปไตยไทยจำเป็นต้องดำเนินการทั้งในระดับสถาบันและระดับวาทกรรม ในระดับสถาบันต้องสร้างกลไกที่รับรองสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคอย่างแท้จริง ส่วนในระดับวาทกรรมต้องรื้อถอนกรอบความคิดที่ทำให้ผู้เห็นต่างกลายเป็นศัตรู และสร้างความเข้าใจว่าความหลากหลายมิใช่ภัยต่อชาติ แต่เป็นพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตย การยืนยันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกฝ่ายจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการฟื้นฟูความไว้วางใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในระยะยาว

สรุป

บทความนี้วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่าง “ชาติ” “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และ “ประชาธิปไตย” ในการเมืองไทยร่วมสมัย โดยชี้ให้เห็นว่าวาทกรรมชาติและศักดิ์ศรีไม่ได้เป็นเพียงกรอบคุณค่าทางศีลธรรมหรืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หากแต่ถูกทำให้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการสร้างความชอบธรรมของอำนาจรัฐ ภายใต้บริบทหลังรัฐประหารและการเมืองที่อำนาจนอกระบบมีบทบาทสูง วาทกรรมดังกล่าวถูกใช้เพื่อจัดลำดับคุณค่าของพลเมือง แบ่งแยก “ผู้จงรักภักดี” ออกจาก “ผู้เห็นต่าง” และลดทอนความชอบธรรมของการตรวจสอบอำนาจในนามของความมั่นคงและศีลธรรมของชาติ

การศึกษาผ่านกรอบการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ทำให้เห็นว่า “ชาติ” เป็นสิ่งที่ถูกผลิตและทำให้ศักดิ์สิทธิ์ทางการเมือง ขณะที่ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ถูกตีความอย่างเลือกสรร เพื่อรองรับโครงสร้างอำนาจมากกว่าการคุ้มครองความเป็นมนุษย์อย่างถ้วนหน้า ผลลัพธ์คือการบั่นทอนประชาธิปไตยเชิงสถาบัน การทำให้การใช้อำนาจรัฐพ้นจากการตรวจสอบ และการเปลี่ยนความขัดแย้งทางการเมืองให้กลายเป็นการเมืองแบบศัตรู ซึ่งกัดกร่อนความไว้วางใจทางสังคมและความสามารถในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

อย่างไรก็ดีบทความยังชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ของการต่อต้านเชิงวาทกรรมยังคงดำรงอยู่ ผ่านขบวนการประชาชน นักวิชาการ และสื่อทางเลือก ที่พยายามนิยามชาติและศักดิ์ศรีใหม่ในกรอบที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง และเชื่อมโยงกับคุณค่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม อนาคตของการเมืองไทยจึงไม่ได้ถูกกำหนดโดยวาทกรรมอำนาจเพียงฝ่ายเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับความสามารถของสังคมในการเปิดพื้นที่ให้ความแตกต่างดำรงอยู่ร่วมกัน พื้นฟูศักดิ์ศรีของผู้เห็นต่าง และทำให้ประชาธิปไตยกลับมาเป็นกระบวนการต่อรองอำนาจที่โปร่งใส เป็นธรรม และเคารพความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

Chopyot, S., & Samakeetham, S. (2024). The discourse of decentralization in Thailand: A study of political, administrative, and financial aspects. *International Journal of Religion*.

<https://doi.org/10.61707/rwrhfw54>

Connors, M. K. (2007). *Democracy and national identity in Thailand*. NIAS Press.

ISBN/URL: <https://www.routledge.com/Democracy-and-National-Identity-in-Thailand/Connors/p/book/9780415272308>

Kaew-Ngam, P. (2024). A discursive analysis on Thailand Constitution’s preambles: A political language and the construction of Thai political ‘truth’. *Asian Crime and Society Review*.

<https://doi.org/10.14456/acsr.2024.9>

- Kongphong, P., Phrakhrusitthithammaporn, & Chayawutto, P. S. (2025). Authoritarian political culture. *Journal of Graduate Saket Review*, 10(1), 1–9. Retrieved from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/saketreview/article/view/287124> Thai Journal Online
- Mahasingh, T. (2023). The body of knowledge for Thai democracy during 2006–2021. *Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University*, 3(4). Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jpsmbu/article/view/264088> Thai Journal Online
- McCargo, D. (2020). *Fighting for virtue: Justice and politics in Thailand*. Cornell University Press. <https://academic.oup.com/cornell-scholarship-online/book/33912> ThaiJo
- Sattayanurak, S. (2025). Thai political culture with the rule of law. *ASIA PARIDARSANA*. Retrieved from <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/asianreview/article/view/243194>
- Setthamethi, P. K., Thong-in, S., Anantathanachai, P., & Somanee, B. (2025). Democratization in Thailand. *Journal of the Association of Researchers*. Retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jar/article/view/273245> Thai Journal Online
- Sirisira, C. (2024). Conceptual metaphors in poems regarding democracy. *Journal of Arts and Thai Studies*. Retrieved from <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/artssu/article/view/1833> ThaiJo
- Ungpakorn, G. J. (2010). *Thailand’s crisis and the fight for democracy*. (English ed.).
- Unno, A. (2025). The Thai Royalists’ uses of narratives in their defenses of a politico-moral order. *Journal of Social Sciences Naresuan University*, 21(1), 303–330. <https://doi.org/10.69650/jssnu.2025.275162>
- Wisetchai, S. (2025). Political communication and its roles in maintaining and strengthening democratic system. *Arts of Management Journal*, 9(1), 444–461. Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jam/article/view/273696> Thai Journal Online
- Yomnak, T., Kitiyakara, T., Chaiwat, T., Poopunpanich, S., Saiprasert, A., & Neokul, N. (2025). A social network analysis of political networks and democracy in Thailand. *Thailand and The World Economy*. Retrieved from <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/TER/article/view/265896>

Interdisciplinary Journal of Humanities Studies

Received: 22 July 2026

Revised: 8 August 2026

Original Article

Accepted: 14 August 2026

มนุษยศาสตร์ในยุคเทคโนโลยีรัฐ: การปรับโครงสร้างการศึกษา คุณค่ามนุษย์ และอำนาจความรู้ใน
จีนร่วมสมัย

Humanities in the Age of State Technology: Restructuring of Education, Human Values, and the
Power of Knowledge in Contemporary China

พระมหาวุฒิชัย สุจินจโน¹

Pramahawuttichai Sujinjano

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทและสถานะของมนุษยศาสตร์ภายใต้บริบทของ “รัฐเทคโนโลยี” (Technological state) ในจีนร่วมสมัย ซึ่งรัฐขยายอำนาจผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และระบบข้อมูลขนาดใหญ่ ควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างการศึกษาและการจัดลำดับคุณค่าความรู้ใหม่ บทความตั้งคำถามสำคัญว่า มนุษยศาสตร์ยังมีความหมายและพื้นที่ทางสังคมอย่างไร ในสถานะที่ตระเทคโนแครตและประสิทธิภาพเชิงรัฐครอบงำระบบการผลิตความรู้ บทความชี้ให้เห็นว่างานศึกษาจีนร่วมสมัยมักให้ความสำคัญกับมิติด้าน STEM (วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และเศรษฐกิจดิจิทัล) ขณะที่มิติด้านมนุษยศาสตร์และอำนาจความรู้ ในระบบการศึกษาถูกกล่าวถึงอย่างจำกัด ส่งผลให้บทบาทของมนุษยศาสตร์ถูกทำให้เป็นเพียงเครื่องมือทางอุดมการณ์ หรือ มานานาภาพในการสร้างพลเมืองที่สอดคล้องกับเป้าหมายรัฐ มากกว่าจะเป็นพื้นที่วิพากษ์เชิงสังคมและจริยธรรมผ่านการวิเคราะห์นโยบายการศึกษา การจัดลำดับคุณค่าความรู้แบบ STEM-first และกรณีของมนุษยศาสตร์ดิจิทัลบทความเสนอว่า มนุษยศาสตร์ในจีนไม่ได้ถูกทำให้ไร้บทบาทโดยสิ้นเชิง หากแต่ถูกปรับตำแหน่งใหม่ภายใต้การกำกับของรัฐ โดยเฉพาะผ่านวาทกรรมศีลธรรม อัตลักษณ์ความเป็นจีน และการฟื้นฟูจิตใจ มนุษยศาสตร์จึงดำรงอยู่ในสภาพก้ำกึ่งระหว่างการเป็นทรัพยากรของรัฐกับการเป็นพื้นที่ต่อรองอำนาจเชิงสัญลักษณ์บทความเสนอกรอบวิเคราะห์ที่ก้าวพ้นการมองความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับมนุษยศาสตร์ในเชิง “การควบคุม-การต่อต้าน” แบบทวิภาค แต่เน้นพลวัตของการปรับตัว การต่อรอง และการวิพากษ์เชิงแฝง บทสรุปชี้ว่า มนุษยศาสตร์ในยุคเทคโนโลยีรัฐยังมีบทบาทสำคัญในการตั้งคำถามต่อคุณค่ามนุษย์ ความหมายของความก้าวหน้า และขอบเขตอำนาจของรัฐ แม้จะอยู่ภายใต้ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่เข้มข้นก็ตาม

คำสำคัญ : มนุษยศาสตร์, รัฐเทคโนโลยี, อำนาจความรู้, การศึกษาในจีน, มนุษยศาสตร์ดิจิทัล

¹ วัดเขาวงจินดาราม; Wat Khao Wong Jindaram, Thailand

Corresponding author, e-mail: pramahawuttichai@gmail.com

Abstract

This article examines the role and condition of the humanities within China's contemporary "technological state," where state power is increasingly exercised through digital technologies, artificial intelligence, and big data systems, alongside the restructuring of education and the reordering of knowledge hierarchies. It asks a central question: what space and significance do the humanities retain in an environment dominated by technocratic rationality and state-driven efficiency? The article argues that much of the existing scholarship on contemporary China prioritizes STEM, innovation, and digital economy, while paying insufficient attention to the humanities and the politics of knowledge (*power/knowledge*) within the education system. As a result, the humanities are often framed as ideological instruments or soft power resources for cultivating compliant citizens, rather than as critical spaces for ethical reflection and social critique. Through an analysis of education policies, the STEM-first paradigm, and the development of Digital Humanities, this article demonstrates that the humanities in China have not been eliminated but repositioned under state supervision. Discourses of morality, Chinese identity, and Confucian revival play a central role in redefining the humanities' function, placing them in an ambivalent position between serving state objectives and enabling symbolic negotiation of power. The article proposes an analytical framework that moves beyond a simple control-resistance dichotomy, emphasizing instead adaptation, negotiation, and embedded critique. It concludes that, despite structural constraints, the humanities remain a crucial site for questioning human values, the meaning of progress, and the limits of state power in an era where technology and governance are increasingly intertwined.

Keywords: Humanities, State Technology, Knowledge Power, Education in China, Digital Humanities

1. บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา สาธารณรัฐประชาชนจีนได้ก้าวเข้าสู่ระยะของการพัฒนาเชิงโครงสร้างที่นักวิชาการจำนวนมากอธิบายว่าเป็นการก่อตัวของ "รัฐเทคโนโลยี" (Technological state) ซึ่งรัฐใช้อำนาจกำกับ

ควบคุม และบริหารสังคมผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และระบบข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) อย่างเป็นระบบและครอบคลุม (Brown, 2021; Shen, 2023) เทคโนโลยีไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงเครื่องมือทางเศรษฐกิจ หรือการบริหารราชการเท่านั้น หากแต่กลายเป็นโครงสร้างพื้นฐานของอำนาจรัฐที่เชื่อมโยงการกำหนดนโยบาย การผลิตความรู้ และการสร้างอัตลักษณ์ของพลเมืองเข้าด้วยกัน

การขยายอำนาจของรัฐผ่านเทคโนโลยีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในภาคการศึกษา โดยเฉพาะการผลักดันนโยบายการศึกษาอัจฉริยะ (Smart education) การใช้ปัญญาประดิษฐ์ ในการจัดการเรียนรู้ และการรวมศูนย์ข้อมูลทางการศึกษาเพื่อการกำกับดูแลเชิงประสิทธิภาพ (Sun, 2023; Yang et al., 2025) การศึกษาในจีนร่วมสมัยจึงมิได้เป็นเพียงพื้นที่ถ่ายทอดความรู้ หากแต่เป็นกลไกสำคัญของรัฐในการจัดระเบียบความคิด ค่านิยม และพฤติกรรมของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องอำนาจความรู้ (Power/knowledge) ที่มองว่าความรู้ไม่ใช่มิถิลา หากถูกผลิตและกำกับภายใต้โครงสร้างอำนาจทางการเมืองและสถาบัน (Foucault อ้างใน Brown, 2021)

อย่างไรก็ดีการขยายตัวของรัฐเทคโนโลยีได้ก่อให้เกิดความตึงเครียดเชิงโครงสร้างระหว่างตรรกะเทคโนโลยี (Technocratic rationality) ที่ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพ การคำนวณ และการควบคุม กับคุณค่าพื้นฐานของมนุษยศาสตร์ที่เน้นความหมาย จริยธรรม ความหลากหลายของการตีความ และการวิพากษ์อำนาจ (Tu, 2010; Qin, 2022) ในบริบทนี้ มนุษยศาสตร์จึงเผชิญแรงกดดันสองด้านพร้อมกัน คือ ด้านหนึ่งถูกคาดหวังให้สนับสนุนวาทกรรมรัฐและอัตลักษณ์ชาติ ขณะเดียวกันอีกด้านหนึ่งถูกลดทอนบทบาทลงเมื่อเทียบกับสาขา STEM ที่ถูกมองว่าเป็นหัวใจของความสามารถในการแข่งขันระดับโลก (Culp, 2019; Fenby, 2008)

1.2 ปัญหาและช่องว่างองค์ความรู้

แม้งานศึกษาจีนร่วมสมัยจำนวนมากจะให้ความสนใจกับนวัตกรรม เทคโนโลยี และการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ แต่การวิเคราะห์บทบาทของมนุษยศาสตร์ในโครงสร้างรัฐเทคโนโลยีกลับยังมีอยู่อย่างจำกัด งานวิจัยส่วนใหญ่ยังคงมองการศึกษาในจีนผ่านกรอบประสิทธิภาพ นโยบาย หรือการแข่งขันทางเทคโนโลยี โดยให้ความสำคัญกับแนวทางการจัดการศึกษาแบบบูรณาการ 4 สาขาวิชา ได้แก่ วิทยาศาสตร์ (Science), เทคโนโลยี (Technology), วิศวกรรมศาสตร์ (Engineering) และคณิตศาสตร์ (Mathematics) หรือ STEM เป็นหลัก มากกว่าการตั้งคำถามถึงผลกระทบเชิงคุณค่าและเชิงอำนาจของการจัดลำดับความรู้อย่างกล่าว (Gao, 2021; Yang et al., 2025)

นอกจากนี้งานศึกษาจำนวนไม่น้อยยังขาดการใช้กรอบวิเคราะห์เรื่อง “อำนาจความรู้” เพื่ออธิบายว่าการผลิตและจัดการความรู้ในระบบการศึกษาจีนสัมพันธ์กับอำนาจรัฐอย่างไร และมนุษยศาสตร์ถูกกำหนดบทบาทภายใต้โครงสร้างนี้ในลักษณะใด (Brown, 2021; Shen, 2023) มนุษยศาสตร์มักถูกอธิบายในฐานะเครื่องมือเชิงอุดมการณ์ หรือमानानुภาพ (Soft power) ของรัฐ มากกว่าการเป็นพื้นที่วิพากษ์ที่มีศักยภาพในการตั้งคำถามต่ออำนาจและตรรกะเทคโนโลยี

ช่องว่างดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการศึกษามนุษยศาสตร์ในจีนร่วมสมัยผ่านมุมมองเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงการศึกษา เทคโนโลยี อำนาจรัฐ และคุณค่ามนุษย์เข้าด้วยกัน เพื่อทำความเข้าใจว่าในยุครัฐเทคโนโลยีมนุษยศาสตร์ถูกปรับโครงสร้าง ถูกควบคุม หรือยังคงมีพื้นที่ที่ต่อรองอำนาจความรู้ในรูปแบบใด

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลักสามประการ

1. เพื่อวิเคราะห์การปรับโครงสร้างระบบการศึกษาในจีนภายใต้บริบทของรัฐเทคโนโลยี โดยเน้นบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในฐานะกลไกของอำนาจรัฐ

2. เพื่อสำรวจผลกระทบของการปรับโครงสร้างดังกล่าวต่อคุณค่ามนุษย์และสถานะของมนุษยศาสตร์ในมหาวิทยาลัยและสังคมจีนร่วมสมัย

3. เพื่ออธิบายบทบาทของมนุษยศาสตร์ในฐานะพื้นที่ที่ต่อรองอำนาจความรู้ ระหว่างการถูกทำให้เป็นเครื่องมือของรัฐกับการดำรงอยู่ในฐานะพื้นที่วิพากษ์เชิงจริยธรรมและสังคม

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว บทความตั้งคำถาม ได้แก่ (1) การก่อรูปของรัฐเทคโนโลยีส่งผลต่อโครงสร้างการศึกษาและการจัดลำดับคุณค่าความรู้อย่างไร (2) มนุษยศาสตร์ในจีนร่วมสมัยถูกกำหนดบทบาทภายใต้โครงสร้างอำนาจความรู้ของรัฐในลักษณะใด และ (3) มนุษยศาสตร์ยังคงมีศักยภาพในการเป็นพื้นที่ที่ต่อรองและวิพากษ์อำนาจในยุครัฐเทคโนโลยีหรือไม่

3. ทบทวนวรรณกรรม

รัฐเทคโนโลยี อำนาจความรู้ และชะตากรรมของมนุษยศาสตร์

3.1 แนวคิด “รัฐเทคโนโลยี” และการขยายอำนาจผ่านระบบความรู้

แนวคิด “รัฐเทคโนโลยี” ในบทความนี้จำเป็นต้องแยกออกจากแนวคิดอื่นที่มีความใกล้เคียงกัน แม้แนวคิดเหล่านั้นจะมีเทคโนโลยีเป็นองค์ประกอบร่วมกันก็ตาม กล่าวคือรัฐดิจิทัล(Digital state) เน้นการเปลี่ยนกระบวนการและบริการของรัฐจากระบบเดิมไปสู่ระบบดิจิทัล เพื่อเพิ่มความเร็ว การเชื่อมโยงข้อมูล และประสิทธิภาพของการบริหาร ขณะที่การปกครองดิจิทัล(Digital governance)มีขอบเขตกว้างกว่า โดยให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีและข้อมูลมาใช้ในการกระบวนการกำหนดนโยบาย การบริหาร การให้บริการ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ส่วนรัฐอัจฉริยะ(Smart state) เน้นความสามารถของรัฐในการใช้ข้อมูลเทคโนโลยีอัจฉริยะ และระบบเชื่อมโยงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ การคาดการณ์ และการตอบสนองต่อปัญหาสาธารณะ (Creemers, 2018; Hoffman, 2017)

ในอีกด้านหนึ่งแนวคิดรัฐเทคโนแครต(Technocratic state) มีจุดเน้นแตกต่างออกไป เพราะให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้เชี่ยวชาญ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเหตุผลเชิงเทคนิคในการกำหนดนโยบายและบริหารรัฐมากกว่าการที่เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นโครงสร้างของอำนาจโดยตรง ดังนั้นการมีผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ หรือเศรษฐศาสตร์อยู่ในกระบวนการตัดสินใจของรัฐ อาจสะท้อนลักษณะของรัฐเทคโนแครต แต่ยังไม่เพียงพอที่จะเรียกว่าเป็นรัฐเทคโนโลยีในความหมายที่บทความนี้ใช้

สำหรับบทความนี้ “รัฐเทคโนโลยี” (Technological state) จึงไม่ได้หมายถึงรัฐที่เพียงนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารหรือให้บริการประชาชน แต่หมายถึงรัฐที่เทคโนโลยี ข้อมูล และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ โครงสร้างการใช้อำนาจของรัฐ จนสามารถกำหนดวิธีการบริหาร การจัดสรรทรัพยากร การกำกับสถาบัน การติดตามและประเมินประชาชน ตลอดจนการกำหนดว่าองค์ความรู้ประเภทใดมีคุณค่าและควรได้รับการส่งเสริม ในความหมายนี้เทคโนโลยีจึงมีใช่เพียง “เครื่องมือของรัฐ” แต่เป็นส่วนหนึ่งของกลไกที่ทำให้อำนาจรัฐสามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง ละเอียดย และแทรกซึมเข้าไปในสถาบันและชีวิตทางสังคม ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องอำนาจ การเฝ้าระวัง และการจัดระเบียบพฤติกรรมของ Foucault (1977) รวมทั้งข้อถกเถียงเกี่ยวกับอำนาจที่เกิดจากระบบข้อมูลและเทคโนโลยีดิจิทัล (Zuboff, 2019)

จากความหมายดังกล่าว บทความนี้กำหนดองค์ประกอบสำหรับพิจารณาความเป็นรัฐเทคโนโลยีไว้สี่ประการ ได้แก่ ประการแรก การบูรณาการเทคโนโลยีกับโครงสร้างการบริหารของรัฐ กล่าวคือ เทคโนโลยีมิได้ถูกใช้เฉพาะเพื่ออำนวยความสะดวก แต่เชื่อมโยงกับการกำหนดนโยบาย การบริหาร และการตัดสินใจของรัฐ ประการที่สอง การใช้ข้อมูลเป็นฐานของการกำกับและการตัดสินใจ โดยรัฐสามารถรวบรวม เชื่อมโยง วิเคราะห์ และใช้ข้อมูลเพื่อประเมิน คาดการณ์ และกำกับพฤติกรรมหรือการดำเนินงานของสถาบันต่าง ๆ ประการที่สาม การใช้เทคโนโลยีเป็นกลไกในการติดตาม ประเมิน และควบคุม ซึ่งทำให้อำนาจรัฐสามารถดำเนินงานผ่านระบบข้อมูล ตัวชี้วัดมาตรฐาน และระบบประเมินได้อย่างต่อเนื่อง และประการที่สี่ การเชื่อมโยงเทคโนโลยีกับยุทธศาสตร์และการผลิตความรู้ของรัฐ ซึ่งทำให้รัฐสามารถกำหนดลำดับความสำคัญขององค์ความรู้ บุคลากร และสถาบันให้สอดคล้องกับเป้าหมายด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคง และการแข่งขันของประเทศ (Creemers, 2018; Hoffman, 2017)

เมื่อใช้เกณฑ์ดังกล่าวพิจารณากรณีจีน จึงสามารถอธิบายความเป็นรัฐเทคโนโลยีได้ในหลายมิติ กล่าวคือ จีนมิได้เพียงพัฒนาบริการภาครัฐให้เป็นดิจิทัล แต่ยังผสานเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และข้อมูลขนาดใหญ่เข้ากับยุทธศาสตร์การพัฒนา การบริหาร และความมั่นคงของรัฐ ขณะเดียวกัน ระบบการศึกษายังถูกเชื่อมโยงเข้ากับนโยบายการศึกษาอัจฉริยะ การใช้ข้อมูลเพื่อการประเมิน และการผลิตบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ตอบสนองต่อเป้าหมายของประเทศ (Creemers, 2018; State Council of China, 2017) ดังนั้นลักษณะที่ทำให้จีนถูกวิเคราะห์ในบทความนี้เป็น “รัฐเทคโนโลยี” จึงมิใช่เพียงระดับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี หากอยู่ที่ ระดับการผสานเทคโนโลยีเข้ากับโครงสร้างอำนาจ การบริหาร การกำกับข้อมูล และการจัดระเบียบความรู้ของรัฐ

อย่างไรก็ตามวรรณกรรมกลุ่มนี้มักให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพ ความมั่นคง และการแข่งขันเชิงภูมิรัฐศาสตร์ มากกว่าคำถามเชิงคุณค่า เช่น ความหมายของมนุษย์ เสรีภาพทางปัญญา หรือบทบาทของมนุษยศาสตร์ในระบอบรัฐเทคโนโลยี

3.2 อำนาจ/ความรู้ (Power/Knowledge) และการศึกษาภายใต้รัฐสมัยใหม่

กรอบแนวคิด อำนาจ/ความรู้ ของ Michel Foucault ชี้ให้เห็นว่า ความรู้ไม่ใช่สิ่งเป็นกลาง แต่ถูกผลิตคัดเลือก และให้คุณค่า ภายใต้โครงสร้างอำนาจเฉพาะ การศึกษาในฐานะสถาบันจึงไม่เพียงทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ หากแต่เป็นกลไกสำคัญในการสร้าง “ระเบียบความจริง” (Regime of truth) ของรัฐสมัยใหม่ (Foucault, 1980)

งานศึกษาด้านสังคมวิทยาการศึกษาเสนอว่า เมื่อรัฐให้คุณค่ากับความรู้บางประเภทมากกว่าอีกประเภทหนึ่ง เช่น วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และวิศวกรรมศาสตร์ ความรู้เหล่านั้นจะถูกทำให้เป็น “ทุนเชิงสถาบัน” ขณะที่มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ถูกลดบทบาทลงเป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุน หรือถูกตีกรอบให้รับใช้วัตถุประสงค์ของรัฐ (Bourdieu, 1988)

ในบริบทจีนนักวิชาการบางส่วนเริ่มชี้ให้เห็นว่า การปฏิรูปการศึกษาหลังทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา สะท้อนการจัดลำดับคุณค่าความรู้ใหม่ โดยแนวทางการจัดการศึกษาแบบบูรณาการ 4 สาขาวิชา และนวัตกรรมถูกผูกเข้ากับความทะเยอทะยาน ความมั่นคง และ “การฟื้นฟูความยิ่งใหญ่ของชาติ” ขณะที่มนุษยศาสตร์ถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่หล่อหลอมอุดมการณ์ ความจงรักภักดี และคุณธรรมตามกรอบรัฐ มากกว่าการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ (Marginson, 2011; Schneider, 2017)

3.3 มนุษยศาสตร์ในจีนร่วมสมัย: จากพื้นที่วิพากษ์สู่เครื่องมือรัฐ

วรรณกรรมว่าด้วยมนุษยศาสตร์จีนร่วมสมัยสามารถแบ่งออกเป็นสองแนวทางหลัก แนวแรกมองว่ามนุษยศาสตร์กำลังถูกทำให้ “ชายขอบ” (Marginalized) ทั้งในเชิงงบประมาณ สถานะทางสังคม และโอกาสทางอาชีพ เมื่อเทียบกับสาขาที่รัฐมองว่าสร้างผลลัพธ์เชิงเศรษฐกิจและเทคโนโลยีได้โดยตรง

แนวที่สองเสนอว่า มนุษยศาสตร์ไม่ได้หายไป หากแต่ถูก “ปรับบทบาท” ให้สอดคล้องกับรัฐเทคโนโลยี โดยถูกผนวกเข้ากับโครงการสร้างอัตลักษณ์ชาติ การปลูกฝังค่านิยม และการจัดการความคิดของประชาชน งานศึกษาหลายชิ้นชี้ว่า หลักสูตรด้านปรัชญา ประวัติศาสตร์ และวรรณคดี ถูกเน้นในฐานะแหล่งสร้าง “ความมั่นคงทางอุดมการณ์” มากกว่าพื้นที่ถกเถียงอย่างเสรี (Holbig, 2018)

อย่างไรก็ดี วรรณกรรมยังขาดการวิเคราะห์เชิงบูรณาการที่เชื่อมโยง รัฐเทคโนโลยี – โครงสร้างการศึกษา – อำนาจความรู้ – คุณค่ามนุษย์ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในระดับที่มองมนุษยศาสตร์ไม่ใช่เพียงเหยื่อของอำนาจรัฐ แต่เป็นพื้นที่ต่อรอง ความคลุมเครือ และความเป็นไปได้เชิงอนาคต

3.4 ช่องว่างองค์ความรู้และกรอบการวิเคราะห์ของบทความนี้

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นพบช่องว่างสำคัญสามประการประการแรก งานศึกษาจำนวนมากมอง รัฐเทคโนโลยีในเชิงเทคนิคและนโยบายมากกว่ามิติทางมนุษยศาสตร์และจริยธรรม ประการที่สองการศึกษา การศึกษาในจีนมักแยกแยะแนวทางการจัดการศึกษาแบบบูรณาการ 4 สาขาวิชาออกจากมนุษยศาสตร์ โดยไม่วิเคราะห์ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างองค์ความรู้เหล่านี้ ประการที่สามยังขาดกรอบที่มองมนุษยศาสตร์เป็น “พื้นที่ ต่อรองอำนาจความรู้” ภายใต้รัฐเทคโนโลยี มากกว่าการเป็นเพียงเครื่องมือหรือสิ่งตกค้างจากอดีต

บทความนี้จึงเสนอกรอบวิเคราะห์ที่ผสมผสานแนวคิดรัฐเทคโนโลยี อำนาจ/ความรู้ และการเมืองของ การศึกษา เพื่อทำความเข้าใจบทบาทใหม่ของมนุษยศาสตร์ในจีนร่วมสมัยในฐานะพื้นที่ที่ทั้งถูกจำกัด ควบคุม และ ในขณะเดียวกันก็ยังเปิดโอกาสให้เกิดการตั้งคำถามต่อความหมายของมนุษย์ในยุคเทคโนโลยีรัฐ

4.วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสารเป็นวิธีการหลัก เพื่อวิเคราะห์การปรับโครงสร้าง ระบบการศึกษาในจีนภายใต้บริบทของรัฐเทคโนโลยี ผลกระทบของการจัดลำดับคุณค่าความรู้ต่อมนุษยศาสตร์และ คุณค่ามนุษย์ ตลอดจนบทบาทของมนุษยศาสตร์ในฐานะพื้นที่ต่อรองอำนาจความรู้ หน่วยการวิเคราะห์ ประกอบด้วยนโยบายการศึกษา แนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ในระบบการศึกษา การ จัดลำดับความสำคัญขององค์ความรู้แบบสเตมมาก่อน(STEM-first) บทบาทของมหาวิทยาลัยและนักวิชาการ ตลอดจนการพัฒนามนุษยศาสตร์ดิจิทัลและการใช้มนุษยศาสตร์เพื่อสร้างอัตลักษณ์และคุณค่าทางสังคมในจีนร่วม สมัย

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือ บทความวิจัย บทความวิชาการ รายงานทางวิชาการ เอกสารนโยบาย และเอกสารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เทคโนโลยี การปกครองดิจิทัล และ มนุษยศาสตร์ในจีน การคัดเลือกเอกสารใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากความสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์การวิจัย ความน่าเชื่อถือของผู้แต่งหรือสถาบันผู้เผยแพร่ ความชัดเจนของกรอบแนวคิด และ ความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับ ทั้งนี้ เอกสารถูกจัดหมวดหมู่ตามประเด็นสำคัญ ได้แก่ รัฐเทคโนโลยีและ การกำกับการศึกษา อำนาจ/ความรู้และการจัดลำดับคุณค่าความรู้ สถานะของมนุษยศาสตร์ในมหาวิทยาลัยจีน มนุษยศาสตร์กับการสร้างพลเมือง และมนุษยศาสตร์ในฐานะพื้นที่วิพากษ์และต่อรองเชิงสัญลักษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงตีความร่วมกับการวิเคราะห์เชิงแนวคิด โดยอาศัยกรอบรัฐ เทคโนโลยี แนวคิดอำนาจ/ความรู้ การเมืองของการศึกษา และแนวคิดพื้นที่ต่อรองอำนาจความรู้เป็นเครื่องมือใน การตีความข้อมูล ขั้นตอนการวิเคราะห์ประกอบด้วยการระบุประเด็นสำคัญจากเอกสาร การจัดหมวดหมู่เนื้อหา การเปรียบเทียบข้อเสนอของนักวิชาการ และการสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยี อำนาจรัฐ ระบบ

การศึกษา และมนุษยศาสตร์ จากนั้นจึงวิเคราะห์ว่ามนุษยศาสตร์ถูกลดทอน ปรับบทบาท หรือยังคงมีพื้นที่ในการตั้งคำถามเชิงจริยธรรมและสังคมภายใต้โครงสร้างรัฐเทคโนโลยีอย่างไร

เพื่อให้ผลการวิเคราะห์มีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลโดยเปรียบเทียบเอกสารจากหลายประเภท และหลายแหล่ง ทั้งงานด้านเทคโนโลยี การศึกษา รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา และมนุษยศาสตร์ พร้อมแยกข้อเท็จจริงเชิงนโยบายออกจากข้อเสนอเชิงทฤษฎีและการตีความของผู้วิจัย กระบวนการดังกล่าวช่วยให้การสังเคราะห์ผลสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้งสามข้อ และสามารถอธิบายสถานะของมนุษยศาสตร์ในจีนร่วมสมัยได้อย่างเป็นระบบ

5.ผลการวิจัย

5.1 การปรับโครงสร้างระบบการศึกษาในจีนภายใต้รัฐเทคโนโลยี

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าการปรับโครงสร้างระบบการศึกษาในจีนร่วมสมัยมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับการก่อรูปของรัฐเทคโนโลยี ซึ่งรัฐนำเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และระบบข้อมูลขนาดใหญ่มาใช้ทั้งในฐานะเครื่องมือยกระดับประสิทธิภาพการศึกษาและกลไกกำกับระบบการศึกษา นโยบายการศึกษาอัจฉริยะ การเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาประดิษฐ์ และการปกครองที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล ถูกผนวกเข้ากับยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนา ความมั่นคง และการแข่งขันทางเทคโนโลยีของจีนอย่างเป็นระบบ (Creemers, 2018; State Council of China, 2017)

การเชื่อมโยงข้อมูลของนักเรียน ผลการเรียนรู้ พฤติกรรมการเรียนรู้ การประเมินครู และการประเมินสถาบันการศึกษาเข้ากับฐานข้อมูลขนาดใหญ่ ทำให้รัฐสามารถติดตาม ตรวจสอบ และประเมินระบบการศึกษาได้ในระดับละเอียดมากขึ้น แม้ระบบดังกล่าวจะถูกนำเสนอว่าเป็นเครื่องมือเพิ่มคุณภาพ ความเท่าเทียม และประสิทธิภาพ แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับทำให้การศึกษาอยู่ภายใต้โครงสร้างการเฝ้าระวังและการกำกับที่เข้มข้นขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดอำนาจแบบเฝ้าระวังซึ่งอธิบายว่าอำนาจสมัยใหม่ทำงานผ่านการมองเห็น การประเมิน และการจัดระเบียบพฤติกรรมของบุคคล (Foucault, 1977)

ผลการวิจัยยังพบว่า การปรับโครงสร้างดังกล่าวมิได้เปลี่ยนเฉพาะเทคนิคการเรียนการสอน แต่เปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ มหาวิทยาลัย นักวิชาการ และผู้เรียนด้วย มหาวิทยาลัยถูกบูรณาการเข้าสู่ยุทธศาสตร์ของรัฐในฐานะแหล่งผลิตเทคโนโลยี บุคลากร และองค์ความรู้ที่ตอบสนองต่อเป้าหมายของประเทศ ขณะที่ความเป็นอิสระของสถาบันและการตัดสินใจเชิงวิชาการถูกจำกัดผ่านระบบมาตรฐาน ตัวชี้วัด การประเมิน และการติดตามด้วยเทคโนโลยี (Hoffman, 2017; Schneider, 2017)

ดังนั้นการปรับโครงสร้างการศึกษาในจีนยุครัฐเทคโนโลยีจึงไม่ควรถูกมองว่าเป็นเพียงการปรับปรุงระบบให้ทันสมัย หากแต่เป็นกระบวนการจัดระเบียบอำนาจความรู้ใหม่ ซึ่งรัฐสามารถกำหนดว่าองค์ความรู้ประเภทใดควรได้รับการสนับสนุน บุคลากรประเภทใดควรถูกผลิต และขอบเขตของการเรียนรู้หรือการตั้งคำถามควรอยู่ในระดับใด

5.2 ผลกระทบต่อคุณค่ามนุษย์และสถานะของมนุษยศาสตร์

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การปรับโครงสร้างการศึกษาภายใต้รัฐเทคโนโลยีส่งผลให้เกิดการจัดลำดับคุณค่าความรู้ใหม่ โดยสาขาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ถูกยกระดับให้เป็นความรู้หลักสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ ความมั่นคง และการแข่งขันระดับโลก ขณะที่มนุษยศาสตร์ถูกลดทอนความสำคัญในด้านงบประมาณ สถานะทางสังคม โอกาสทางอาชีพ และอำนาจเชิงสถาบัน (Marginson, 2011)

การให้ความสำคัญกับรูปแบบ STEM-first ไม่ได้หมายความว่ามนุษยศาสตร์ถูกยกเลิก แต่เป็นการนิยามบทบาทใหม่ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของรัฐ มนุษยศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดี ถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่สนับสนุนอัตลักษณ์ชาติ ความมั่นคงทางอุดมการณ์ และमानานุภาพของจีน มากกว่าการทำหน้าที่เป็นพื้นที่ตั้งคำถามต่ออำนาจหรือโครงสร้างสังคมอย่างเป็นอิสระ (Holbig, 2018) กระบวนการดังกล่าวสะท้อนการจัดลำดับคุณค่าความรู้ที่ทำให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีกลายเป็นทุนเชิงสถาบันที่ได้รับการยอมรับสูง ขณะที่มนุษยศาสตร์ต้องพิสูจน์ประโยชน์ของตนภายใต้กรอบที่รัฐกำหนด (Bourdieu, 1988)

ผลกระทบดังกล่าวขยายไปถึงคุณค่ามนุษย์ เนื่องจากตรรกะของรัฐเทคโนโลยีให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพ การวัดผล การคำนวณ และการคาดการณ์พฤติกรรม มากกว่าความหลากหลายของการตีความ เสรีภาพทางปัญญา การตั้งคำถามเชิงจริยธรรม และความซับซ้อนของประสบการณ์มนุษย์ การศึกษาในลักษณะนี้จึงเสี่ยงทำให้ผู้เรียนถูกมองในฐานะข้อมูล ทรัพยากรมนุษย์ หรือกำลังการผลิต มากกว่าบุคคลที่มีศักดิ์ศรี ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการใช้วิจารณ์ญาณ

อย่างไรก็ตามมนุษยศาสตร์ยังคงมีบทบาทในกระบวนการสร้างพลเมือง โดยเฉพาะการใช้ปรัชญา ประวัติศาสตร์ วรรณคดี และลัทธิขงจื้อในการสร้างจริยธรรม อัตลักษณ์ความเป็นจีน และความผูกพันระหว่างบุคคลกับชาติ แนวคิดเรื่องความกลมกลืน หน้าที่ ลำดับชั้น และความรับผิดชอบต่อสังคมถูกเลือกนำมาใช้เพื่อสนับสนุนการสร้างพลเมืองตามแบบที่รัฐพึงประสงค์ (Callahan, 2010; Bell, 2015; Jiang, 2021) มนุษยศาสตร์จึงยังมีคุณค่า แต่เป็นคุณค่าที่ถูกกำหนดและกำกับให้สอดคล้องกับเป้าหมายทางการเมืองและสังคมของรัฐ

5.3 มนุษยศาสตร์ในฐานะพื้นที่ต่อรองอำนาจความรู้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า มนุษยศาสตร์ในจีนร่วมสมัยดำรงอยู่ในสถานะก้ำกึ่งระหว่างการเป็นเครื่องมือของรัฐกับการเป็นพื้นที่ต่อรองและวิพากษ์อำนาจความรู้ ในด้านหนึ่ง รัฐใช้มนุษยศาสตร์เพื่อสร้างอัตลักษณ์ชาติ ความชอบธรรมทางวัฒนธรรม คุณธรรมสาธารณะ และमानานุภาพ โดยสนับสนุนงานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และคุณค่าความเป็นจีนในลักษณะที่สอดคล้องกับโครงการของรัฐ (Holbig, 2018; Callahan, 2010)

การพัฒนามนุษยศาสตร์ดิจิทัลสะท้อนลักษณะดังกล่าวอย่างชัดเจน เทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และฐานข้อมูลขนาดใหญ่ช่วยขยายวิธีวิจัย การจัดเก็บข้อมูล และการเข้าถึงแหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรม แต่ขณะเดียวกันการเข้าถึงข้อมูล การเลือกหัวข้อวิจัย และการเผยแพร่ผลการศึกษา ยังคงอยู่ภายใต้

กฎระเบียบและการกำกับเชิงอุดมการณ์ของรัฐ งานที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ชาติ ความสามัคคี หรือภาพลักษณ์ของจีน มักได้รับการสนับสนุนมากกว่างานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์อันโหดร้ายหรือการวิพากษ์โครงสร้างอำนาจ (Creemers, 2018; Svensson, 2016; Liu, 2019)

ผลการวิจัยพบอีกว่า แม้พื้นที่การวิพากษ์โดยตรงจะถูกจำกัด แต่มนุษยศาสตร์ยังสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่ต่อรองเชิงสัญลักษณ์ได้ นักวิชาการอาจใช้การเปรียบเทียบทางประวัติศาสตร์ การตีความวรรณกรรม การอภิปรายทางวัฒนธรรม หรือการตั้งคำถามเชิงจริยธรรม เพื่อสะท้อนความตึงเครียดระหว่างเทคโนโลยี อำนาจรัฐ และคุณค่ามนุษย์โดยไม่เผชิญหน้ากับรัฐโดยตรง (Schneider, 2017) การต่อรองดังกล่าวมีลักษณะใกล้เคียงกับการต่อต้านในชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่ได้แสดงออกผ่านการปฏิเสธอำนาจอย่างเปิดเผย แต่ปรากฏผ่านการเลือกภาษา หัวข้อ วิธีการตีความ และความหมายที่ซ่อนอยู่ในงานวิชาการ (Scott, 1985)

เสรีภาพทางวิชาการในบริบทนี้จึงมิได้หายไปอย่างสมบูรณ์ แต่เป็นเสรีภาพแบบมีขอบเขต ซึ่งนักวิชาการต้องประเมินข้อจำกัดทางการเมือง สถาบัน และเทคโนโลยีอยู่ตลอดเวลา (Schneider, 2017) มนุษยศาสตร์จึงสามารถดำรงบทบาทเชิงวิพากษ์ได้ แต่ต้องปรับรูปแบบจากการเผชิญหน้าโดยตรงไปสู่การวิพากษ์เชิงแฝง การใช้ภาษาสัญลักษณ์ และการต่อรองภายในกรอบที่รัฐยอมรับ

โดยสรุป ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า มนุษยศาสตร์ในจีนยุครัฐเทคโนโลยีมิได้ถูกทำให้สูญสิ้น หากแต่ถูกปรับตำแหน่งใหม่ภายใต้โครงสร้างอำนาจของรัฐ มนุษยศาสตร์ทำหน้าที่ทั้งเป็นทรัพยากรในการสร้างพลเมือง อัตลักษณ์ และความชอบธรรมของรัฐ และเป็นพื้นที่เปราะบางสำหรับตั้งคำถามต่อคุณค่ามนุษย์ ความหมายของความก้าวหน้า และขอบเขตการใช้อำนาจผ่านเทคโนโลยี

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 การปรับโครงสร้างการศึกษาในจีนในฐานะกลไกของรัฐเทคโนโลยี

จากผลการวิจัยข้อที่ 1 ซึ่งพบว่าการปรับโครงสร้างระบบการศึกษาในจีนร่วมสมัยมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการก่อรูปของรัฐเทคโนโลยี สามารถอภิปรายได้ว่า เทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และระบบข้อมูลขนาดใหญ่ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงเครื่องมือเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนการสอนเท่านั้น แต่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการใช้อำนาจของรัฐผ่านระบบการศึกษา นโยบายการศึกษาอัจฉริยะ การเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาประดิษฐ์ และการบริหารที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล ทำให้รัฐสามารถเชื่อมโยงการจัดการศึกษาเข้ากับยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคง และการแข่งขันทางเทคโนโลยีได้อย่างเป็นระบบ (Creemers, 2018; State Council of China, 2017)

การนำข้อมูลนักเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมการเรียนรู้ การประเมินครู และการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลกลาง ทำให้การศึกษากลายเป็นพื้นที่ที่รัฐสามารถติดตาม ประเมิน และจัดระเบียบได้อย่างละเอียดมากขึ้น ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดอำนาจแบบแผ่รังสีของ Foucault ซึ่งอธิบายว่า

อำนาจสมัยใหม่ไม่ได้ทำงานผ่านการบังคับโดยตรงเพียงอย่างเดียว แต่ทำงานผ่านการตรวจสอบ การวัดผล และการทำให้บุคคลตระหนักว่าตนเองอยู่ภายใต้การเฝ้ามองอยู่ตลอดเวลา (Foucault, 1977) ในบริบทของจีน เทคโนโลยีจึงทำให้การกำกับระบบการศึกษามีลักษณะแทรกซึมและต่อเนื่องมากกว่าการควบคุมในรูปแบบเดิม

อย่างไรก็ตามการใช้เทคโนโลยีดังกล่าวมีลักษณะสองด้าน ด้านหนึ่งช่วยเพิ่มความรวดเร็วในการจัดการศึกษา สนับสนุนการเข้าถึงข้อมูล และอาจลดความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรทางการศึกษา แต่อีกด้านหนึ่ง การรวมศูนย์ข้อมูลและการใช้ตัวชี้วัดอย่างเข้มข้นอาจลดพื้นที่การตัดสินใจของครู นักวิชาการ และมหาวิทยาลัย ความเป็นอิสระของสถาบันการศึกษาจึงไม่ได้ถูกจำกัดผ่านคำสั่งทางการเมืองโดยตรงเท่านั้น แต่ถูกกำหนดผ่านระบบประเมิน มาตรฐาน และเทคโนโลยีที่กำหนดว่าอะไรคือผลลัพธ์ทางการศึกษาที่รัฐต้องการ (Hoffman, 2017)

ผลการวิจัยยังสะท้อนว่า มหาวิทยาลัยจีนถูกปรับให้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์รัฐมากขึ้น ทั้งในฐานะแหล่งผลิตกำลังคน เทคโนโลยี และองค์ความรู้ที่ตอบสนองต่อเป้าหมายของประเทศ การกำกับหลักสูตร การจัดสรรงบประมาณ และการประเมินผลงานจึงมีแนวโน้มเชื่อมโยงกับนโยบายเชิงยุทธศาสตร์ของรัฐ ส่งผลให้เสรีภาพทางวิชาการดำรงอยู่ในลักษณะมีขอบเขต นักวิชาการยังสามารถผลิตความรู้และอภิปรายประเด็นทางวิชาการได้ แต่ต้องตระหนักถึงกรอบการเมืองและสถาบันที่กำหนดหัวข้อ วิธีการ และขอบเขตของการวิพากษ์ (Schneider, 2017)

ดังนั้นการปรับโครงสร้างการศึกษาในจีนไม่ควรถูกอธิบายว่าเป็นเพียงกระบวนการทำให้ระบบการศึกษาทันสมัย หากเป็นกระบวนการปรับโครงสร้างอำนาจความรู้ ซึ่งเทคโนโลยีช่วยให้รัฐสามารถกำหนดลำดับความสำคัญของความรู้ รูปแบบของพลเมือง และขอบเขตของการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การศึกษาจึงกลายเป็นพื้นที่ที่ตรึงกระดานประสิทธิภาพและความมั่นคงผสานเข้ากับการสร้างระเบียบทางสังคมและการเมืองอย่างแนบแน่น

6.2 การจัดลำดับคุณค่าความรู้กับสถานะของมนุษยศาสตร์และคุณค่ามนุษย์

จากผลการวิจัยข้อที่ 2 ซึ่งพบว่าการปรับโครงสร้างการศึกษาภายใต้รัฐเทคโนโลยีทำให้เกิดการจัดลำดับคุณค่าความรู้ใหม่ สามารถอธิบายได้ว่าการยกระดับสาขาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ให้เป็นฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคง ส่งผลให้ความรู้ด้านแนวทางการจัดการศึกษาแบบบูรณาการ 4 สาขาวิชา ได้รับสถานะสูงกว่ามนุษยศาสตร์ในเชิงงบประมาณ โอกาสทางอาชีพ และความชอบธรรมเชิงสถาบัน (Marginson, 2011) รูปแบบดังกล่าวสะท้อนว่ารัฐไม่ได้ให้คุณค่ากับองค์ความรู้ทุกประเภทอย่างเท่าเทียม แต่เลือกสนับสนุนความรู้ที่สามารถเชื่อมโยงกับผลิตภาพ นวัตกรรม และการแข่งขันของประเทศได้โดยตรง

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Bourdieu ที่อธิบายว่าสถาบันการศึกษามีบทบาทในการกำหนดว่าความรู้ประเภทใดเป็นทุนที่ได้รับการยอมรับและมีอำนาจในสังคม ความรู้ด้านเทคโนโลยีจึงถูกทำให้เป็นทุนเชิงสถาบันที่สามารถนำไปเชื่อมโยงกับอาชีพ งบประมาณ และสถานะทางสังคมได้อย่างชัดเจน ขณะที่มนุษยศาสตร์

ต้องพิสูจน์คุณค่าของตนภายใต้เกณฑ์ประโยชน์ใช้สอยที่ถูกกำหนดจากภายนอก (Bourdieu, 1988) มนุษยศาสตร์จึงมิได้ถูกยกเลิก แต่ถูกทำให้อยู่ในสถานะรองและต้องปรับบทบาทให้สอดคล้องกับเป้าหมายของรัฐ

อย่างไรก็ดีการลดทอนสถานะของมนุษยศาสตร์ไม่ได้หมายความว่ารัฐจีนเห็นว่ามนุษยศาสตร์ไม่มีประโยชน์ ตรงกันข้ามรัฐยังคงใช้มนุษยศาสตร์เป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์ชาติ ความมั่นคงทางอุดมการณ์ และพลเมืองตามแบบที่รัฐพึงประสงค์ สาขาประวัติศาสตร์ ปรัชญา วรรณคดี และวัฒนธรรมถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความผูกพันระหว่างบุคคลกับชาติ และสนับสนุนความหมายของ “ความเป็นจีน” ภายใต้กรอบชาตินิยมร่วมสมัย (Holbig, 2018; Callahan, 2010) มนุษยศาสตร์จึงถูกปรับจากพื้นที่แห่งการวิพากษ์ไปสู่พื้นที่ผลิตความหมายที่สอดคล้องกับโครงการของรัฐมากขึ้น

การฟื้นคืนของขงจื้อเป็นตัวอย่างสำคัญของกระบวนการดังกล่าว แนวคิดเรื่องความกลมกลืน หน้าที่ ลำดับชั้น ความกตัญญู และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมถูกเลือกใช้เพื่อสร้างระเบียบทางศีลธรรมที่สนับสนุนเสถียรภาพและการปกครองแบบเข้มแข็ง การฟื้นขงจื้อจึงมิใช่เพียงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม แต่เป็นการคัดเลือกและตีความคุณค่าบางส่วนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรัฐในปัจจุบัน (Bell, 2015; Jiang, 2021)

ผลกระทบของกระบวนการนี้ต่อคุณค่ามนุษย์คือ การศึกษาอาจให้ความสำคัญกับบุคคลในฐานะทรัพยากรของการพัฒนามากกว่าการมองบุคคลในฐานะมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี ความหลากหลาย และเสรีภาพในการตั้งคำถาม ตระกาะของการวัดผล ประสิทธิภาพ และการคาดการณ์พฤติกรรมอาจลดทอนพื้นที่ของจินตนาการ ความไม่แน่นอน และการไตร่ตรองเชิงจริยธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษยศาสตร์ ปัญหาจึงมิได้อยู่เพียงที่จำนวนงบประมาณหรือจำนวนหลักสูตรมนุษยศาสตร์ แต่เป็นการที่วิธีคิดแบบเทคโนโลยีแนวโน้มกำหนดความหมายของการศึกษาและความก้าวหน้าของมนุษย์ในภาพรวม

ดังนั้นสถานะของมนุษยศาสตร์ในจีนยุครัฐเทคโนโลยีจึงมีลักษณะย้อนแย้ง กล่าวคือ มนุษยศาสตร์ถูกลดทอนในฐานะความรู้เชิงวิพากษ์ แต่ได้รับการรักษาไว้ในฐานะทรัพยากรทางวัฒนธรรม ศีลธรรม และอุดมการณ์ ความย้อนแย้งนี้ทำให้มนุษยศาสตร์ยังมีพื้นที่ในระบบการศึกษา แต่พื้นที่ดังกล่าวถูกกำหนดเงื่อนไขว่าต้องสนับสนุนความมั่นคง อัตลักษณ์ และเป้าหมายของรัฐมากกว่าการตั้งคำถามต่อโครงสร้างอำนาจอย่างเป็นอิสระ

6.3 มนุษยศาสตร์ในฐานะพื้นที่ที่ต่อรองอำนาจความรู้

จากผลการวิจัยข้อที่ 3 ซึ่งพบว่ามนุษยศาสตร์ในจีนร่วมสมัยดำรงอยู่ในสถานะก้ำกึ่งระหว่างการเป็นเครื่องมือของรัฐกับการเป็นพื้นที่ที่ต่อรองอำนาจความรู้ สามารถอธิบายได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับมนุษยศาสตร์ไม่ควรถูกอธิบายด้วยการควบคุมกับการต่อต้านแบบสองขั้วเพียงอย่างเดียวเพราะมนุษยศาสตร์มิได้ถูกควบคุมอย่างสมบูรณ์และในขณะเดียวกันก็ไม่สามารถดำรงความเป็นอิสระได้อย่างเต็มที่ หากแต่มีการปรับตัว การยอมรับ การต่อรอง และการวิพากษ์เชิงแฝงเกิดขึ้นพร้อมกัน

ในด้านหนึ่ง รัฐใช้มนุษยศาสตร์เพื่อผลิตความหมายที่สนับสนุนความชอบธรรมทางการเมือง อัตลักษณ์ชาติ และภาพลักษณ์ของจีนต่อประชาคมโลก มนุษยศาสตร์จึงทำหน้าที่เป็นทั้งกลไกสร้างพลเมืองและทรัพยากรด้านมา

นันทภาพ งานด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภาษา และปรัชญาที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความเป็นจีน ความสามัคคี และความภาคภูมิใจในชาติย่อมได้รับการสนับสนุนมากกว่างานที่ตั้งคำถามต่อประวัติศาสตร์อันโหดร้ายหรือโครงสร้างอำนาจของรัฐ (Holbig, 2018; Callahan, 2010)

การเกิดขึ้นของมนุษยศาสตร์ดิจิทัลยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนดังกล่าว เทคโนโลยีดิจิทัลฐานข้อมูลขนาดใหญ่ และปัญญาประดิษฐ์ช่วยเปิดโอกาสใหม่ในการศึกษาประวัติศาสตร์ ภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรม ทั้งในด้านการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์เชิงปริมาณ และการเข้าถึงทรัพยากรทางวิชาการที่กว้างขวางขึ้น (Svensson, 2016; Liu, 2019) ในแง่นี้ มนุษยศาสตร์สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อขยายขอบเขตการวิจัยและสร้างวิธีการใหม่ที่เชื่อมโยงกับโลกดิจิทัลได้

อย่างไรก็ตามเทคโนโลยีดังกล่าวมิได้เป็นกลาง การเข้าถึงฐานข้อมูล การกำหนดหัวข้อวิจัย การเผยแพร่ผลการศึกษา และการจัดลำดับโครงการที่ได้รับการสนับสนุนล้วนอยู่ภายใต้การกำกับของรัฐ มนุษยศาสตร์ดิจิทัลจึงมีลักษณะก้าวหน้าในเชิงเทคนิค แต่ระมัดระวังในเชิงเนื้อหา งานที่ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรม สร้างอัตลักษณ์ หรือส่งเสริมภาพลักษณ์ของรัฐสามารถเติบโตได้ ขณะที่งานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอันโหดร้ายทางการเมืองยังคงเผชิญข้อจำกัด (Creemers, 2018)

ถึงกระนั้นมนุษยศาสตร์ยังไม่สูญเสียศักยภาพในการวิพากษ์ นักวิชาการสามารถใช้ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม ปรัชญา และการตีความทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสะท้อนปัญหาของสังคมและเทคโนโลยีโดยไม่จำเป็นต้องเผชิญหน้ากับรัฐโดยตรง การใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบ การอ้างเหตุการณ์ในอดีต หรือการตั้งคำถามเชิงจริยธรรมช่วยเปิดพื้นที่ให้มีการอภิปรายเรื่องความหมายของมนุษย์ อำนาจ และความก้าวหน้าในกรอบที่ยังสามารถยอมรับได้ (Schneider, 2017)

ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการต่อต้านในชีวิตประจำวัน ซึ่งอธิบายว่าการต่อต้านอำนาจไม่จำเป็นต้องปรากฏในรูปของการประท้วงหรือการปฏิเสธอย่างเปิดเผย แต่อาจแสดงผ่านการเลือกภาษา การตีความ การหลีกเลี่ยง หรือการสร้างความหมายทางเลือกภายในโครงสร้างที่มีอยู่ (Scott, 1985) มนุษยศาสตร์ในจีนจึงยังสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่ของการเมืองขนาดเล็ก ซึ่งความขัดแย้งทางความคิดถูกแสดงออกในรูปแบบละเอียดอ่อนและไม่เผชิญหน้าโดยตรง

ผลการศึกษานี้จึงสนับสนุนข้อเสนอว่า เสรีภาพทางวิชาการในจีนมีลักษณะเป็นเสรีภาพแบบมีขอบเขต นักวิชาการไม่ได้ปราศจากพื้นที่ในการคิดและผลิตความรู้ แต่ต้องใช้ทักษะในการประเมินข้อจำกัด ปรับภาษา และเลือกวิธีสื่อสารที่เหมาะสม (Schneider, 2017) ความสามารถในการดำรงพื้นที่วิพากษ์จึงขึ้นอยู่กับการต่อรองเชิงสัญลักษณ์มากกว่าการเรียกร้องความเป็นอิสระโดยตรง

โดยสรุปมนุษยศาสตร์ในจีนยุครัฐเทคโนโลยียังมีความสำคัญ เพราะเป็นพื้นที่ที่ความหมายของมนุษย์ ศีลธรรม อัตลักษณ์ และอำนาจถูกผลิตและต่อรองอยู่ตลอดเวลา แม้รัฐจะพยายามกำหนดบทบาทของมนุษยศาสตร์ให้รับใช้เป้าหมายทางการเมืองและเทคโนโลยี แต่มนุษยศาสตร์ยังคงเปิดโอกาสให้เกิดการตั้งคำถาม

การตีความ และการวิพากษ์เชิงแฝงได้ การดำรงอยู่ของมนุษยศาสตร์จึงไม่ควรถูกประเมินจากระดับความเป็นอิสระเพียงอย่างเดียว แต่ควรพิจารณาจากศักยภาพในการรักษาพื้นที่ของความหมาย ความหลากหลาย และคุณค่า มนุษย์ภายใต้โครงสร้างอำนาจที่เข้มข้น

สรุป

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของมนุษยศาสตร์ภายใต้บริบทของ “รัฐเทคโนโลยี” ในจีนร่วมสมัย โดยชี้ให้เห็นว่า การขยายอำนาจรัฐผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และระบบข้อมูลขนาดใหญ่ ไม่ได้ส่งผลเพียงต่อโครงสร้างการปกครองและเศรษฐกิจ หากยังปรับเปลี่ยนลำดับคุณค่าความรู้ ระบบการศึกษา และความหมายของความเป็นมนุษย์อย่างลึกซึ้ง มนุษยศาสตร์จึงตกอยู่ในภาวะก้ำกึ่ง ระหว่างการถูกทำให้เป็นเครื่องมือของรัฐ กับการคงอยู่ในฐานะพื้นที่ต่อรองอำนาจความรู้

จากการวิเคราะห์ในบทก่อนหน้านี้ พบว่ารัฐจีนไม่ได้ทำให้มนุษยศาสตร์หมดความสำคัญ หากแต่จัดวางบทบาทใหม่ให้สอดคล้องกับโครงการรัฐเทคโนโลยี โดยเน้นคุณค่าด้านศีลธรรม อัตลักษณ์ชาติ และความกลมกลืนทางสังคม การฟื้นฟูจิตและการใช้มนุษยศาสตร์ในฐานะมานุษยภาพหรือเครื่องมือทางอุดมการณ์ สะท้อนการใช้ความรู้เพื่อสร้างพลเมืองที่มีวินัยและยอมรับลำดับอำนาจ ขณะเดียวกัน การพัฒนามนุษยศาสตร์ดิจิทัลแสดงให้เห็นความพยายามผสานมนุษยศาสตร์เข้ากับตรรกะเทคโนโลยี ภายใต้การกำกับเชิงอุดมการณ์ที่เข้มข้น

อย่างไรก็ตามบทความนี้ยืนยันว่า มนุษยศาสตร์ในจีนยังไม่ถูกทำให้เงียบงันโดยสิ้นเชิง หากแต่ปรับรูปแบบการดำรงอยู่เป็นการวิพากษ์เชิงแฝง การต่อรองเชิงสัญลักษณ์ และการตั้งคำถามผ่านภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ในกรอบที่ยอมรับได้ มนุษยศาสตร์จึงยังคงทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำคัญในการสะท้อนความตึงเครียดระหว่างมนุษย์ เทคโนโลยี และอำนาจ แม้จะไม่สามารถท้าทายรัฐอย่างเปิดเผย

ในเชิงทฤษฎี บทความนี้เสนอว่าการทำความเข้าใจมนุษยศาสตร์ในจีนร่วมสมัยจำเป็นต้องก้าวพ้นกรอบ “เสรีภาพ-การควบคุม” แบบทวิภาค และหันมามองผ่านกรอบความรู้และอำนาจและการเมืองของความรู้ ซึ่งเน้นพลวัตของการต่อรอง การปรับตัว และการใช้ความรู้เป็นทั้งเครื่องมือและพื้นที่ต่อต้านในเวลาเดียวกัน มุมมองนี้ช่วยอธิบายลักษณะเฉพาะของรัฐเทคโนโลยีที่ไม่ได้ปกครองด้วยการบังคับเพียงอย่างเดียว หากแทรกซึมผ่านการจัดระเบียบความรู้ คุณค่า และศีลธรรม

ข้อเสนอแนะในเชิงอนาคต บทความนี้เสนอประเด็นสำคัญสามประการ ประการแรก การศึกษาจีนร่วมสมัยควรให้ความสำคัญกับมนุษยศาสตร์มากขึ้น ไม่ใช่ในฐานะสาขาที่ถูกทำให้ล้าสมัย แต่ในฐานะพื้นที่วิเคราะห์อำนาจ ความหมาย และผลกระทบทางมนุษย์ของเทคโนโลยี ประการที่สอง การพัฒนามนุษยศาสตร์ดิจิทัลในจีนควรถูกศึกษาอย่างวิพากษ์ โดยพิจารณาทั้งศักยภาพเชิงวิจัยและข้อจำกัดเชิงอุดมการณ์ เพื่อทำความเข้าใจว่ามนุษยศาสตร์จะดำรงอยู่ร่วมกับรัฐดิจิทัลได้อย่างไรโดยไม่สูญเสียแก่นวิพากษ์ ประการที่สาม งานวิจัยในอนาคตควร

เปรียบเทียบกรณีจีนกับรัฐเทคโนโลยีอื่น ๆ เพื่อขยายความเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยี อำนาจอรัฐ และคุณค่ามนุษย์ในบริบทโลก

โดยสรุปมนุษยศาสตร์ในยุคเทคโนโลยีรัฐของจีนมิได้เป็นเพียงเหยื่อของอำนาจอรัฐ หากเป็นพื้นที่ต่อรองที่เปราะบางแต่ทรงความหมาย การทำความเข้าใจบทบาทนี้ไม่เพียงช่วยอธิบายการเมืองความรู้ในจีนร่วมสมัย หากยังตั้งคำถามเชิงสากลต่ออนาคตของมนุษยศาสตร์ในโลกที่รัฐและเทคโนโลยีผสานกันอย่างแนบแน่นยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Brown, C. D. (Ed.). (2021). Knowledge acts in modern China: Ideas, institutions, and identities. Institute of East Asian Studies, University of California, Berkeley.
<https://ieas.directfrompublisher.com/catalog/book/knowledge-acts-modern-china>
- Bodde, D. (1991). Chinese thought, society, and science: The intellectual and social background of science and technology in pre-modern China. University of Hawai'i Press.
<https://uhpress.hawaii.edu/title/chinese-thought-society-and-science/>
- Calhoun, C. (1994). Neither gods nor emperors: Students and the struggle for democracy in China. University of California Press.
<https://www.ucpress.edu/book/9780520088033/neither-gods-nor-emperors>
- Culp, R. E. (2019). The power of print in modern China: Intellectuals and industrial publishing from the end of empire to Maoist state socialism. Columbia University Press.
<https://doi.org/10.7312/culp18474>
- Fenby, J. (2008). The Penguin history of modern China: The fall and rise of a great power, 1850 to the present. Penguin Books.
<https://www.penguinrandomhouse.com/books/295872/>
- Gao, M. (2021). The impact of modern technology on Chinese education. In Proceedings of the International Seminar on Education, Management and Social Sciences (ISEMSS 2021) (pp. 510–514). Atlantis Press.
<https://doi.org/10.2991/assehr.k.210806.106>
- Liu, Y., Zhang, H., & Wang, Q. (2023). Transformation versus tradition: Artificial general intelligence (AGI) for arts and humanities. arXiv.
<https://arxiv.org/abs/2310.19626>

- Mohamed, S., Png, M. T., & Isaac, W. (2020). Decolonial AI: Decolonial theory as sociotechnical foresight in artificial intelligence. arXiv.
<https://arxiv.org/abs/2007.04068>
- Needham, J. (1954–2004). Science and civilisation in China (Vols. 1–7). Cambridge University Press.<https://www.cambridge.org/core/series/science-and-civilisation-in-china/1B3A6B0B0A0B6B6C6FEC5C78F5B4F6D3>
- Qin, H. (2022). A humanistic approach to Education 2030: Perspective and practice in China. Beijing International Review of Education, 4(2), 274–292.
<https://doi.org/10.1163/25902539-04020007>
- Shen, Y. (2023). International mobility and knowledge exchange between China and the West: Chinese humanities and social sciences scholars. ECNU Review of Education, 7(4), 642–660. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1451054.pdf>
- Sun, W. (2023). Information technologies in the education of contemporary China: Reality and opportunities. Philosophy of Education, 29(1), 67–82.
<https://doi.org/10.31874/2309-1606-2023-29-1-5>
- Tu, W. (2010). The global significance of concrete humanity: Essays on the Confucian discourse in cultural China. Routledge.<https://doi.org/10.4324/9780203852140>
- World Humanities Report Editorial Team. (2023). The past and present of the Chinese humanities. World Humanities Report.
https://worldhumanitiesreport.org/wp-content/uploads/2023/05/WHR-China_Introduction.pdf
- Yang, J., Shi, G., Zhu, W., Zhang, Y., & Li, H. (2025). Intelligent technologies in smart education: A comprehensive review of transformative pillars and their impact on teaching and learning methods. Humanities and Social Sciences Communications, 12, Article 1239.
<https://doi.org/10.1057/s41599-025-05444-0>
- Zhang, L., Chen, X., & Li, Z. (2025). Mapping the AI divide in undergraduate education: Evidence from China. arXiv. <https://arxiv.org/abs/2510.19288>

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความ

รายละเอียดขั้นตอนการพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ประกอบด้วย

1. การพิจารณาบทความเบื้องต้น โดยกองบรรณาธิการ

เมื่อได้รับบทความจากผู้เสนอบทความ วารสารจะดำเนินการส่งให้กองบรรณาธิการพิจารณาเบื้องต้น ต่อมาการเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ โดยกองบรรณาธิการจะตรวจสอบรูปแบบบทความ ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์และผลการวิจัย ความชัดเจนของเนื้อหา ความถูกต้องตามหลักวิชาการ รูปแบบการเขียนอ้างอิง รวมถึงความซ้ำ/ซ้ำซ้อนเบื้องต้นของเนื้อหาในบทความ (Duplications/Plagiarism) หากบทความมีรูปแบบไม่เป็นไปตามกำหนด หรือมีความซ้ำ/ซ้ำซ้อน กองบรรณาธิการจะไม่รับบทความดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการพิจารณา

2. การพิจารณาบทความ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2- 3 ท่านในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) บทความที่ผ่านการพิจารณาคัดเลือกเบื้องต้นแล้ว กองบรรณาธิการจะเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ 2-3 ท่าน เพื่อพิจารณาบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาจะไม่อยู่ในสังกัดเดียวกันกับผู้เสนอบทความ ทั้งนี้บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน หรือนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขา และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์

3. การปรับแก้ไขบทความ

เมื่อได้รับผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิครบแล้ว วารสารจะดำเนินการส่งผลการพิจารณาให้กับผู้เสนอบทความในช่องทางใดช่องทางหนึ่งในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่นผ่าน E-mail เพื่อให้ผู้แต่งปรับแก้ไขซึ่งบทความที่จะได้รับการตีพิมพ์จะต้องมีผลการประเมินเป็น “เห็นสมควรให้ตีพิมพ์เผยแพร่” หรือ “ให้ตีพิมพ์โดยมีการแก้ไขปรับปรุง” จากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ใน 3 ท่าน ส่วนที่ผู้แต่งปรับปรุงแก้ไขให้ทำการเน้น(Highlight)หรือเปลี่ยนสีตัวอักษรเป็นสีอื่นเพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกับก่อนการแก้ไข

4. การพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความหลังจากผู้เสนอบทความปรับแก้ไข โดยบรรณาธิการ

เมื่อผู้เสนอบทความปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว วารสารจะดำเนินการส่งบทความที่ปรับแก้ไขส่งให้บรรณาธิการพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความ กองบรรณาธิการจะตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของบทความ และความครบถ้วนของการแก้ไขบทความตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

5. การออกใบตอบรับ และการตีพิมพ์บทความ

เมื่อกองบรรณาธิการพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความแล้ว และเห็นสมควรให้ออกใบตอบรับและตีพิมพ์เผยแพร่ได้ วารสารจะดำเนินการออกใบตอบรับ และนำบทความตีพิมพ์เผยแพร่บนเว็บไซต์ของวารสารต่อไป

คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารควรมีความเนื้อหาทางวิชาการอยู่ในขอบเขตทางสังคมศาสตร์หรือเกี่ยวเนื่องกับสังคมศาสตร์ หรือเกี่ยวข้องกับสังคม และเป็นบทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

วารสารได้กำหนดการตรวจความซ้ำซ้อนของผลงานที่จะส่งเข้าตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร โดยการใช้โปรแกรม CopyCat ของเว็บ Thaijo ในระดับ ไม่เกิน 20% สำหรับบทความทั้งหมด

1.รูปแบบการเตรียมต้นฉบับของวารสาร ประกอบด้วย

1.1 บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ สำหรับบทความภาษาอังกฤษใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดแอเรียล (Arial) ส่วนบทความภาษาไทยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH-Sarabun-PSK)

1.2 เนื้อหา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และจัดพิมพ์เนื้อหาภาษาอังกฤษให้จัดพิมพ์เป็น Single Space

1.3 ถ้ามีรูปภาพ/ตารางประกอบควรมีภาพที่ชัดเจน โดยให้จัดพิมพ์แยกออกจากเนื้อหา และให้ระบุคำว่า “ภาพที่” จัดกึ่งกลางของหน้ากระดาษใต้ภาพ และ “ตารางที่” จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ บนตาราง ตามด้วยหมายเลขกำกับใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา แสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่องด้วยข้อความที่กะทัดรัด ชัดเจน ส่วนคำอธิบายใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวปกติ รูปภาพ/ตารางที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพ/ตารางทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

1.4 พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์ขนาดเอสี่ (A4) ขนาดของตัวอักษรเท่ากับ 16 ส่วนเลขหน้าขนาด 16 และใส่เลขหน้ากึ่งกลางหน้ากระดาษช่วงบนตั้งแต่ต้นจนจบบทความ โดยมีเนื้อหาบทความรวมบรรณานุกรมควรอยู่ระหว่าง 8-15 หน้า

1.5 การตั้งค่าน้ำกระดาษพิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1 นิ้ว และด้านขวากับด้านล่าง 1 นิ้ว

1.6 การเตรียมข้อมูลต้นฉบับบทความตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้

- 1.6.1 ชื่อบทความภาษาไทยใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา
- 1.6.2 ชื่อบทความภาษาอังกฤษใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 ปกติ
- 1.6.3 ชื่อผู้เขียน และผู้ร่วมเขียนใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ
- 1.6.4 หัวข้อหลักใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา
- 1.6.5 หัวข้อย่อยใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 หนา
- 1.6.6 เนื้อเรื่องใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.7 ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้พิมพ์ไว้หน้าแรก

1.8 ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษต้องใส่ให้ครบทุกคนแต่ไม่เกิน 5 คน ชื่อใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติโดยจัดชิดกันหน้าซ้าย และใส่ Footnote เป็นตัวเลขอารบิกต่อท้ายแต่ละชื่อโดยระบุสังกัด หากเป็นมหาวิทยาลัยให้ระบุ คณะและมหาวิทยาลัย หากเป็นหน่วยงานราชการให้ระบุกรมและกระทรวงที่สังกัด หากเป็นพระสงฆ์ให้ระบุวัดและจังหวัด แต่หากเป็นภาคเอกชนให้ระบุบริษัทหรือองค์กรและจังหวัด การระบุให้ตรงกับเครื่องหมายที่กำกับไว้ข้างบน โดยให้ระบุเป็นรายบุคคลภาษาไทยและคั่นด้วย (;) ก่อนระบุเป็นภาษาอังกฤษและระบุ Corresponding author, e-mail:, Tel. ของผู้เขียนหลัก

1.9 บทคัดย่อภาษาไทย และ Abstract ภาษาอังกฤษควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) ผลการวิจัย (Results) โดยสรุปให้สั้นกะทัดรัด ระหว่าง 250-400 คำ คำสำคัญ (Keywords) ควรมีคำสำคัญ 3-5 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมาย (,)

1.10 การเรียงหัวข้อแต่ละหัวข้อให้เว้น 1 บรรทัด หัวข้อใหญ่สุดให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่โดยมีระยะย่อหน้า และหัวข้อย่อยถัดไปโดยมีระยะย่อหน้า

2. ส่วนประกอบของบทความ

2.1 บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.1.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.1.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลโต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน

ส่วนย่อยที่ 3 เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.1.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเฉพาะประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไรและสามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.1.4 องค์ความรู้ใหม่ เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิจัยสามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.2 บทความวิจัย ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.2.1 บทนำ (Introduction) เขียนให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย หรือโจทย์วิจัย

2.2.2 วัตถุประสงค์ (Objective) ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.2.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ให้ระบุรูปแบบของการวิจัย การคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง(ถ้ามี)และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2.4 สรุปผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Research) ให้เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

2.2.5 อภิปรายผลการวิจัย/วิจารณ์ (Discussion) ให้เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจนว่ามีความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของผู้ใด ผลวิจัยเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีของผู้ใด เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

2.2.6 องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย โดยสามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.2.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) ให้นำเสนอใน 2 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย และ 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือสถาบัน

2.2.8 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (ถ้ามี) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัยและหมายเลขของทุนวิจัย (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีขอบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัย วิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์)

2.1.9 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้พิมพ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.3 บทความปริทัศน์ (Review Articles) ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.3.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายให้ภาพรวมโดยย่อของบทความและหัวข้อหลักที่ครอบคลุมว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.3.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ ข้อมูลโต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล ในการประเมินรายละเอียดบทวนบทความที่กล่าวถึงเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านโดยกล่าวถึงจุดอ่อนจุดแข็งของบทความที่บทวนโดยบทวน จัดลำดับจากเรื่องหนึ่งไปอีกเรื่องหนึ่ง หรือจากผู้วิจัยคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง โดยนำข้อค้นพบของแต่ละเรื่องมากล่าวโดยสังเขป

ส่วนย่อยที่ 3 สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ โดยอภิปรายถึงความน่าเชื่อถือของผู้เขียน ความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่อ้างถึง ความถูกต้องของวิธีการที่ใช้โดยชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นมา อย่างไรทั้งในอดีต ปัจจุบัน ความก้าวหน้าล่าสุด เป็นความรู้และข้อเท็จจริง และมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เขียน

2.3.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไร ผลลัพธ์สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4 บทวิจารณ์หนังสือ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.4.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่การศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.4.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

2.4.3 บทวิจารณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน และเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.4.4 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

3. การเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงในวารสารให้ใช้แบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition ที่มีการปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยเพื่อรองรับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเขียนบรรณานุกรม หรือเอกสารอ้างอิง ใช้มาตรฐานการเขียนแบบ APA ที่พัฒนามาจากนักสังคมศาสตร์และนักพฤติกรรมศาสตร์มากกว่า 80 ปี เพื่อเป็นมาตรฐาน ในการเขียนอย่างเป็นระบบสำหรับการทำวิจัย รายงานการวิจัย การทบทวนวรรณกรรม บทความและกรณีศึกษา ผู้แต่งสามารถดูการอ้างอิงได้จาก

<https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/examples>

หรือบางส่วนจากตัวอย่างทั่วไปที่มีผู้เขียนแนะนำไว้มากมาย เช่น

-ฝ่ายบริการทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดกลาง มศว.ที่

<mailto:https://lib.swu.ac.th/images/Documents/Researchsupport/APA6th-Citation160820.pdf>

-สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่

<mailto:https://www.nupress.grad.nu.ac.th/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%98%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B8%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A1/>

-มหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ mailto:https://pulinet2022.pulinet.org/wp-content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf

4.การส่งต้นฉบับ

1.การตรวจสอบก่อนส่งบทความ

ในขั้นตอนการส่งบทความผู้แต่งต้องตรวจสอบและปฏิบัติตามข้อกำหนดรายการตรวจสอบการส่งทุกข้อดังต่อไปนี้ และบทความอาจถูกส่งคืนให้กับผู้แต่งกรณีที่ไม่มีปฏิบัติตามข้อกำหนดทั้งหมด

1.บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารใดๆ

2.การเขียนชื่อเจ้าของบทความหลัก, E-mail, เบอร์โทรศัพท์ และสถานที่ทำงาน ต้องเป็นไปตามรูปแบบที่วารสารกำหนด

3.การเตรียมต้นฉบับ ชื่อเรื่อง บทคัดย่อ คำสำคัญ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเป็นไปตามคำแนะนำในการเตรียมต้นฉบับที่วารสารกำหนด

4.การอ้างอิงในเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความใช้ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) และต้องมีการอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างถูกต้อง ไม่มีปัญหาการลอกเลียนงานวิชาการ (Plagiarism)

5.ต้นฉบับต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้แบบตัวอักษร TH-Sarabun-PSK กรณีบทความภาษาไทย แบบตัวอักษร Arial กรณีบทความภาษาอังกฤษ การแสดงรูปภาพ แผนภูมิ และตารางขอให้อยู่ในเนื้อหาที่สอดคล้องกัน

2.วิธีและขั้นตอน การส่งบทความ

1.การส่ง

จะต้องส่งบทความทางระบบ Thai Journals Online (ThaiJO) โดยไม่ต้องแนบ “แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์”

หากส่งในช่องทางอื่นต้องส่งบทความพร้อมทั้งส่ง “แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์” มาที่บรรณาธิการวารสาร

2. การตอบรับ

เมื่อส่งบทความแล้ว ทางกองบรรณาธิการจะพิจารณากลับกรองขอขยายของบทความดังกล่าวและตอบรับบทความ ภายใน 7 วันทำการ โดยทำการส่งทางอีเมล

3. ระยะเวลาการพิจารณา

3.1กองบรรณาธิการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา รอผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ภายใน 14 วัน

3.2 เมื่อได้รับบทความคืนจากผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการจะส่งบทความ

ให้ผู้เขียนบทความแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือปฏิเสธการลงตีพิมพ์ ภายใน 1 วัน

3.3 เมื่อผู้เขียนแก้ไขเรียบร้อยแล้วให้แนบไฟล์บทความฉบับสมบูรณ์ส่งกลับทางอีเมลภายใน 7 วัน

3.4 บรรณาธิการออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์บทความลงวารสาร ทางอีเมล

4. การตีพิมพ์วารสาร

4.1 กองบรรณาธิการจะรวบรวมเอกสารบทความ ส่งตีพิมพ์เมื่อถึงกำหนดเวลาที่วารสารจะออกเผยแพร่ตามกำหนด

4.2 เมื่อได้เล่มวารสารที่สมบูรณ์แล้ว กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ

5. จริยธรรม

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิชาการ/วิจัยในวารสารสังคมและมนุษย (Publication Ethics) วารสาร ยึดมั่นในหลักจริยธรรมการพิมพ์ตามมาตรฐานระดับนานาชาติตามกรอบแนวทางจริยธรรมการตีพิมพ์ของ Committee on Publication Ethics (COPE) ดังต่อไปนี้
(ส่วนใหญ่ปรับปรุงต้นฉบับและแปลจาก <https://publicationethics.org/>)

1. จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้เขียนต้นฉบับ

1. ผู้เขียนบทความจะต้องมีความรับผิดชอบและรับรองว่า บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ใน วารสาร สังคมศาสตร์ไทยจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นๆ

2. ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ไทยอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

3. ผู้เขียนจะต้องปรับแต่ง แก้ไขบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของวารสารในหัวข้อ “คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง” โดยเฉพาะหัวข้อรูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับอันจะนำไปสู่บทความที่มีรูปแบบการตีพิมพ์ที่ได้มาตรฐานเดียวกัน

4. ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย คือต้องไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

5. ผู้เขียนซึ่งมีชื่อปรากฏอยู่ในบทความจะต้องเป็นผู้มีส่วนในการจัดทำบทความหรือมีส่วนในการดำเนินการวิจัย ซึ่งข้อนี้ขอสงวนสำหรับบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความจะไม่อนุญาตให้ใส่ชื่อลงไปเด็ดขาด หากมีการตรวจสอบพบว่าบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความปรากฏอยู่ ทางวารสารจะถอนบทความนั้นออกทันที

6. ผู้เขียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการอ้างอิงเนื้อหาในผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว ทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น) และจะดำเนินการถอนบทความออกจากการเผยแพร่ของวารสารทันที

7. ผู้เขียนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิงทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา และไม่ควรนำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในเอกสารอ้างอิง และควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากเกินไป รวมทั้งต้องอ้างอิงจากรูปแบบการอ้างอิงของบทความโดยจะต้องมีการอ้างอิงตรงตามรูปแบบที่วารสารกำหนดไว้

8. ผู้เขียนจะต้องปรับปรุงแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ประเมินบทความและกองบรรณาธิการ ให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่ปรับปรุงตามที่กำหนดจะต้องเลื่อนการตีพิมพ์เผยแพร่ออกไป หรืออาจถูกปฏิเสธการเผยแพร่บทความ

9. ผู้เขียนควรระบุชื่อแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย (ถ้ามี) และควรระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)

10. ผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป

11. ผู้เขียนไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่ถูกถอดถอนออกไปแล้ว เว้นแต่ข้อความที่ต้องการสนับสนุนนั้นเป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถอดถอน และจะต้องระบุไว้ใน เอกสารอ้างอิงด้วยว่า เป็นเอกสารที่ได้ถูกถอดถอนออกไปแล้ว

12. ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานของบุคคลอื่นให้ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation) หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในผลงานตัวเอง รวมทั้งจัดทำบรรณานุกรมท้ายบทความทุกรายการ

2. จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรับประเมินบทความที่ตนเองนั้นมีความถนัด หรือมีความรู้ หรือมีความเชี่ยวชาญกับเรื่องหรือบทความที่ได้รับการประเมินนั้นๆ ผู้ประเมินบทความควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่มีต่อสาขาวิชานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์ และความเข้มข้นของผลงานหรือระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้เขียนบทความไม่ได้อ้างถึง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย ผู้ประเมินไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความและควรปฏิเสธในบทความที่ตนเองนั้นไม่ถนัด

2. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือแนะนำความคิดเห็นทางวิชาการของตนเอง ลงในแบบฟอร์มการประเมินหรือเนื้อหาในบทความด้วยความยุติธรรม ไม่อคติ ตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง รวมทั้งตรงต่อเวลาตามที่วารสารกำหนดในการประเมิน

3. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาให้แก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ รวมถึงหลังจากที่พิจารณาประเมินบทความเสร็จแล้ว

4.หลังจากได้รับความจากบรรณาธิการวารสาร และผู้ประเมินบทความตระหนักว่า ตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้พิมพ์ที่ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ

5.ผู้ประเมินบทความควรคำนึงถึงการพิจารณาในหัวข้อ ชื่อเรื่อง หากเป็นบทความวิชาการสามารถพิจารณาให้แก้ไขชื่อเรื่องได้ แต่หากเป็นบทความวิจัย ควรพิจารณาเฉพาะความผิดพลาดด้านตัวสะกด และไม่ควรมีการพิจารณาให้เปลี่ยนชื่อเรื่องบทความวิจัย

6.ผู้ประเมินบทความต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

7.เมื่อผู้ประเมินบทความพบว่า มีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบพร้อมแสดงหลักฐานให้เห็นเป็นประจักษ์

3.จริยธรรมในการตีพิมพ์ของกองบรรณาธิการวารสาร

1.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแลให้การดำเนินงานของวารสาร เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ให้ถูกต้องตามจริยธรรม/จรรยาบรรณ

2.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแล และดำเนินการอย่างเหมาะสมกับผู้พิมพ์หรือบทความที่ตรวจพบว่ามีผลกระทบด้านจริยธรรม/จรรยาบรรณ

3.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลการตีพิมพ์เผยแพร่บทความที่มี conflict of interest เช่น การตีพิมพ์เผยแพร่บทความของตนเอง(บรรณาธิการหรือหัวหน้ากองบรรณาธิการ)อย่างมีนัยสำคัญ หรือ ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบทความ เป็นต้น

4.บรรณาธิการมีหน้าที่ควบคุมดูแลและพิจารณาคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร และต้องคัดเลือกรับบทความมาตีพิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และจะต้องมีข้อความรู้ที่สะท้อนมุมมอง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากประสบการณ์ การสังเคราะห์เอกสาร หรืองานวิจัย มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่รวมถึงแบบจำลองเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อวิชาการที่สำคัญ

5.บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาของการประเมินบทความ ซึ่งวารสารได้กำหนดในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)

6.บรรณาธิการต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว โดยต้องมีการตรวจสอบการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจังเพื่อให้แน่ใจว่า บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และ

หากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นเกินตามที่กำหนดไว้ จะต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้เขียนบทความหลักทันทีเพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความนั้นๆ

7.บรรณาธิการจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน และผู้ประเมิน โดยเด็ดขาด เพื่อรักษาไว้ซึ่งธรรมาภิบาลในการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด

8.บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

9.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้ว่าสมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่

10.หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูลซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียนซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

11.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาความสามารถของกองบรรณาธิการ และควรมอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถของแต่ละท่าน

12.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลทั้งด้วยตนเองและคณะทำงานในเรื่องจำนวนและคุณภาพการอ้างอิงของวารสารที่ผิดไปจากสภาพความเป็นจริง เช่น มีการกำกับและร้องขอให้มีการอ้างอิงบทความในวารสารทั้งในลักษณะลับหรือเปิดเผย และมีการใช้อ้างอิงที่ไม่ถูกต้องและสอดคล้องกับเนื้อหา

13.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแล การเก็บค่า Page charge หรือ processing fee คือ ต้องมีการดำเนินการอย่างโปร่งใส เช่น กำหนดให้มีการประกาศกระบวนการเรียกเก็บอย่างชัดเจน หรือ ระบุราคาหรือเงื่อนไขของการเรียกเก็บค่า Page charge ตามที่ระบุได้ประกาศไว้อย่างเคร่งครัด

ติดต่อ

ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา (Center for Social Science Studies)

เลขที่ 78/1หมู่9 ต.บ่อพลอย อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี 71160

โทร.081-8437249

อีเมล : thaicocialscience@gmail.com

เฟซบุ๊ก: ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา